
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

TARİHİ ÇEVRELERİN KORUNMASINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR VE BÜTÜNLEŞİK YAKLAŞIM: TARAKLI ÖRNEĞİ

Muhammet TERZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ŞUBAT 2023

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Muhammet TERZİ

07/02/2023

TARİHİ ÇEVRELERİN KORUNMASINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR VE BÜTÜNLEŞİK YAKLAŞIM: TARAKLI ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Muhammet TERZİ
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Şubat 2023

ÖZET

Tarihi çevreler, insanoğlunun geçmişini yansıtan en önemli kültürel miras değerlerinden birisidir. Bu bakımdan tarihi çevrelerin korunması, gelecek kuşaklara aktarılması tüm insanlığın sorumluluğundadır. Koruma kavramı, özellikle dünya savaşları sonucu yok olma tehlikesi altına giren kültürel miras değerlerimizden sonra önem kazanmaya başlamıştır. Uluslararası alanda ülkemizin de içinde bulunduğu birçok sözleşme, bildiri, antlaşma imzalanmış ve korumanın temelleri 20. yüzyılın ilk çeyreği itibari ile atılmaya başlanmıştır. Tarihi çevrelerin gelişiminde ve korumasında etkileşim sahasının önemi anlaşılmasıyla bütünleşik koruma; kültürel mirasın ve toplumun geleceğini devam ettirmek için ise sürdürülebilirlik kavramı koruma anlayışına entegre olmaya başlamıştır. Günümüzde kentleşmenin tarihi çevreleri baskı altına almasıyla birlikte sürdürülebilir ve bütünleşik koruma anlayışı bir ihtiyaç değil zorunluluk haline gelmiştir. Bu anlayışın temelinde kültür ve toplumun tüm değer ve çıkarlarının koruma altına alınması vardır. Bu tez çalışmasında sürdürülebilir ve bütünleşik koruma anlayışı çerçevesinde Taraklı Kentsel Sit Alanı ele alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Hem modern hem de tarihi kent dokularına uygulanabilen bu yaklaşım, yerleşim alanlarının sürdürülebilirlik profilini ortaya koyarak akılcı bir karar alma mekanizmasının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Herhangi bir standartlaşmaya gidilmeden belirlenen amaç, hedef ve gereklilikler doğrultusunda çalışma alanının fiziksel, sosyal, ekonomik ve yönetsel yönleri ele alınmıştır. Tümdengelimci bir yaklaşım izlenerek oluşturulan performans göstergeleri çerçevesinde kalitatif araştırma yöntemiyle elde edilen veriler detaylı şekilde analiz edilerek teorik bir yaklaşım eşliğinde değerlendirilmiştir. Sürdürülebilirlik profili oluşturulan alana ilişkin ne tür müdahaleler yapılması gerektiği ve önceliklendirme planlamasının nasıl oluşması gerektiğine yönelik teorik bir çerçeve oluşturulmuştur. Bununla birlikte tez çalışmasının; çalışma alanı için hazırlanacak koruma planlarına girdi oluşturabilecek ve kentsel kalkınma programlarında stratejik ve politik yaklaşımların geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bilim Kodu	:	80208
Anahtar Kelimeler	:	Koruma, Kültürel Miras, Sürdürebilirlik
Sayfa Adedi	:	142
Danışman	:	Doç. Dr. Fatma ERDOĞANARAS

SUSTAINABLE AND INTEGRATED APPROACH TO THE PROTECTION OF HISTORICAL ENVIRONMENTS: THE CASE OF TARAKLI

(M. Sc. Thesis)

Muhammet TERZİ

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

February 2023

ABSTRACT

Historical environments are one of our most valuable cultural heritages reflecting the past of mankind. In this regard, the preservation of historical environments and their transmission to future generations are the responsibility of all humanity. The concept of preservation has started to gain importance especially due to our cultural heritage values, which are in danger of extinction as a result of the world wars. Many conventions, declarations, treaties have been signed in the international arena, including our country, and the foundations of protection approach began to be laid in the first quarter of the 20. century. With the understanding of the importance of the interaction area in the development and protection of historical environments, integrated protection and in order to maintain the future of cultural heritage and society, the concept of sustainability has begun to be integrated into preservation approach. Today, due to urbanization, putting historical environments under pressure, the understanding of sustainable and integrated protection has become compulsory, rather than a need. There is the protection of all the values and interests of culture and society at the heart of this approach. In this thesis, an evaluation was made by considering the Taraklı Urban Protected Area within the framework of the sustainable and integrated conservation approach. This approach which can be applied to both modern and historic urban fabric by presenting the sustainability profile of residential areas, helps to create a wise decision making mechanism. The physical, social, economic and administrative aspects of the field of study have been dealed in accordance with the goals, objectives and requirements determined without assigning any standardization. Within the framework of performance indicators created by following a deductive approach, the data obtained by qualitative research method were analyzed in detail and evaluated in company with a theoretical approach. A theoretical framework has been constituted including what kind of interventions should be made in the area where a sustainability profile has been created and how prioritization planning should be formed. Moreover, it is thought that the thesis work will be able to create input to the conservation plans prepared for the study area and contribute to the development of strategic and political approaches in urban development programs.

Science Code	:	80208
Key Words	:	Conservation, Cultural Heritage, Sustainability
Page Number	:	142
Supervisor	:	Assoc. Prof. Dr. Fatma ERDOĞANARAS

TEŞEKKÜR

Bu yolculuk boyunca değerli görüşlerini benimle paylaşan, kritik konularda yol gösteren, lisans ve yüksek lisans eğitim boyunca bilgileriyle bana ışık tutan, yüreklendirici sözleriyle bana akademik yolda yürüme şevki kazandıran Doç. Dr. Fatma ERDOĞANARAS'a ve Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün değerli üyelerine destekleri ve teşvikleri için teşekkür ederim.

Araştırmam konusunda bana sağladıkları destek ve katkılarından dolayı Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu ile Taraklı Belediyesi çalışanlarına saygı ve sevgimle beraber sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Destekleri, iyi dilekleri ve anlayışlarıyla yanımda olan annem Sema TERZİ, babam Mehmet TERZİ ve ablam Kadriye Nur TERZİ'ye derinden teşekkür ediyorum. Son olarak, koşulsuz sevgileri ve destekleri için aileme en derin şükranlarımı sunmak isterim. Sevgili eşim Nur TERZİ ve kızım İpek TERZİ her zaman yanımda olduğu için onlara sonsuza kadar minnettar kalacağım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ x

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xii

HARİTALARIN LİSTESİ xiv

RESİMLERİN LİSTESİ xv

SİMGELER VE KISALTMALAR xvi

1. GİRİŞ 1

2. KENTLEŞME, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TARİHİ ÇEVRE 9

2.1. Kentleşme ile Koruma Bilincinin Gelişimi 9

2.1.1. Tek yapı ölçeğinde koruma yaklaşımı 13

2.1.2. Kentsel ölçekte koruma yaklaşımı 14

2.1.3. Sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları içeren sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı 16

2.1.4. Kentsel koruma yönetimindeki (yönetişim) gelişmeler 22

2.2. Türkiye'de Kentsel Koruma Anlayışının Gelişim Süreci 24

2.2.1. Korumada nizamnameler dönemi 25

2.2.2. Sit kavramının mevzuata girişi; GEEAYK sit alanları ile ilgili tespit tescil çalışmaları dönemi 1973 26

2.2.3. Koruma amaçlı imar plan dönemi, tarihi yapıların bir bütün olarak korunması dönemi; 1983 29

2.2.4. Tarihi çevrelerde yenileme kavramının gelişimi 2005; korumanın öteleniş, yenilemenin yükseliş dönemi 31

2.2.5. Kentsel korumada sürdürülebilirlik 34

Sayfa

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR VE BÜTÜNLEŞİK KORUMA YAKLAŞIMI..... 37

3.1. Sürdürülebilir ve Bütünleşik Koruma Yaklaşımının Boyutları…….. 43

3.1.1. Çevresel boyut..... 43

3.1.2. Sosyal boyut..... 44

3.1.3. Ekonomik boyut..... 46

3.1.4. Yönetişim boyutu..... 47

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ..... 49

4.1. Taraklı'nın Konumu ve Kentsel Koruma Süreci……..…….. 49

4.1.1. Taraklı'nın konumu ve tarihi 50

4.1.2. Taraklı' da kentsel koruma süreçleri..... 54

4.2. Sürdürülebilir ve Bütünleşik Koruma Yaklaşımının Taraklı Uyarlaması…… 58

4.2.1. Taraklı için sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşım modelinin hedefleri, gereklilikleri ve performans göstergeleri 61

4.2.2. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının uygulanabilirliği için uzman görüşlerinin AHP yöntemi ile hesaplanması 64

4.2.3. Sürdürülebilir kentsel koruma modelinin uygulaması ve karar süreçleri . 70

5. ALAN ÇALIŞMASI: TARAKLI'DA TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİR VE BÜTÜNLEŞİK KENTSEL KORUMA MODELİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ 77

5.1. Fiziksel Sürdürülebilirlik (Yaşayabilir ve Yaşanabilir Tarihi Çevre Düzeyi)…. 77

5.2. Sosyal Sürdürülebilirlik (Sosyal Adalet ve Gelişme Düzeyi)……... 92

5.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik (Dengeli Kalkınma ve Üretken Yerel Ekonomi Düzeyi…..…… 96

5.4. İyi Yönetişim ve Katılım Düzeyi…… 100

6. SONUÇ VE ÖNERİLER…… 113

KAYNAKLAR…….. 123

Sayfa

EKLER 131

ÖZGEÇMİŞ 142

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.1. Kültürel mirasın korunması için kurulan uluslararası kuruluşlar 18

Çizelge 2.2. Kültürel mirasın korunması için kurulan uluslararası sivil toplum örgütleri 19

Çizelge 2.3. Kültürel mirasın korunması için kurulan özel kuruluşlar 19

Çizelge 2.4. Koruma anlayışının uluslararası alanda değişimi…..……. 20

Çizelge 3.1. Sürdürülebilir gelişme ve koruma alanındaki ilişki..... 38

Çizelge 3.2. Koruma olgusunun çevresel boyut stratejiler 43

Çizelge 3.3. Korumanın sosyal boyut stratejileri..... 45

Çizelge 3.4. Korumanın ekonomik boyut stratejileri..... 46

Çizelge 4.1. Taraklı'nın kronolojik kentsel gelişim süreci 53

Çizelge 4.2. AHP ikili matrisinde kullanılan 12 kriter 67

Çizelge 4.3. AHP ikili matrisinde kullanılan 12 kriterin ağırlıkları 68

Çizelge 4.4. AHP yöntemi ile hesaplanan kriter ağırlıklarının yüzde oranları..... 68

Çizelge 4.5. Ağırlıklı toplam yöntemi matrisi puanlama mekanizması..... 71

Çizelge 4.6. Hedeflerin değerlendirilmesinde kullanılan puan aralıkları 72

Çizelge 4.7. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında karar alma mekanizması 73

Çizelge 5.1. Kültürel mirasın tescil durumu 78

Çizelge 5.2. Kültürel mirasın durumu..... 80

Çizelge 5.3. Kültürel mirasın korunma durumu 81

Çizelge 5.4. Tarihi çevrede yer alan tescilsiz yapıların dokuya uygunluğu 82

Çizelge 5.5. Fiziki olarak aslına uygun korunan tescilli yapılar..... 83

Çizelge 5.6. Çalışma alanında yer alan yapıların mevcut kullanımları 84

Çizelge 5.7. Kültürel mirasın kullanım durumu 85

Çizelge 5.8. Tarihi yapıların özgünlük düzeyi..... 86

Çizelge 5.9. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin değerlendirilmesi..... 90

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 5.10. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre göstergelerinin değerleri 91

Çizelge 5.11. Sosyal adalet ve gelişme düzeyinin değerlendirilmesi 95

Çizelge 5.12. Sosyal adalet ve gelişme düzeyi göstergelerinin değerleri 96

Çizelge 5.13. Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyinin değerlendirilmesi..... 99

Çizelge 5.14. Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi göstergelerinin değerleri.... 100

Çizelge 5.15. İyi yönetişim ve katılım düzeyinin değerlendirilmesi 106

Çizelge 5.16. Dengeli iyi yönetişim ve katılım göstergelerinin değerleri 107

Çizelge 5.17. Taraklı sürdürülebilirlik profili çizelgesi..... 108

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.1. Koruma anlayışının yıllara göre değişimini gösteren belgeler 22

Şekil 2.2. Türkiye'de koruma anlayışının yıllara göre değişiminde rol alan faktörler ... 27

Şekil 2.3. Sit alanı tespit, tescil, planlama süreci 30

Şekil 2.4. Türkiye'de koruma anlayışının yıllara göre değişiminde rol alan faktörler ... 34

Şekil 2.5. Sürdürülebilirlik sütunları 35

Şekil 4.1. Çok kriterli karar verme yönteminin uygulama adımları 60

Şekil 4.2. Sürdürülebilir ve bütünleşik yaklaşımın 4 kategorisi 61

Şekil 4.3. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin hedeflerinin hedefleri 62

Şekil 4.4. Sosyal adalet ve gelişme düzeyinin hedeflerinin hedefleri 62

Şekil 4.5. Dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyinin hedeflerinin hedefleri 63

Şekil 4.6. İyi yönetişim ve katılım düzeyinin hedeflerinin hedefleri 63

Şekil 4.7. Analitik Hiyerarşi Prosesi yönetiminin genel yapısı 64

Şekil 4.8. Analitik hiyerarşi prosesi yönteminde kullanılan ikili karşılaştırma matrisi .. 65

Şekil 5.1. Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi. 78

Şekil 5.2. Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi 87

Şekil 5.3. Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması düzeyi gereklilikleri 89

Şekil 5.4. Sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyinin gereklilikleri 92

Şekil 5.5. Toplumsal gelişmenin sağlanması düzeyinin gereklilikleri 93

Şekil 5.6. Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi düzeyinin gereklilikleri 94

Şekil 5.7. Yerel ekonominin canlılığının sağlanması düzeyinin gereklilikleri 97

Şekil 5.8. Yerel halkın refahının sağlanması düzeyinin gereklilikleri 98

Şekil 5.9. Bütünleşik yönetim anlayışının desteklenme hedefinin karşılanma düzeyi ... 101

Şekil 5.10. Aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi hedefinin 102

Şekil 5.11. Teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması düzeyinin gereklilikleri 104

Şekil 5.12. Etkin iletişim olanaklarının kullanılması düzeyinin gereklilikleri 105

Şekil **Sayfa**

Şekil 5.13. Çalışma alanının sürdürülebilirlik profili 110

HARİTALARIN LİSTESİ

Harita **Sayfa**

Harita 4.1. 1965 yılı Taraklı Beldesi İmar Planı 54

Harita 4.2. Taraklı kent merkezinde yer alan sit alanları 55

Harita 4.3. Taraklı kenti 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı,..... 56

Harita 4.4. Taraklı kenti 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı..... 58

Harita 5.1. Kültürel mirasın tescil durumu 79

Harita 5.2. Kültürel mirasın durumu..... 80

Harita 5.3. Kültürel mirasın korunma durumu..... 81

Harita 5.4. Tarihi çevrenin dokuya uygunluğu 82

Harita 5.5. Fiziki olarak aslına uygun korunan tescilli yapılar 83

Harita 5.6. Çalışma alanında yer alan yapıların mevcut kullanımları..... 85

Harita 5.7. Tarihi yapıların özgünlük düzeyi 86

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 4.1. Tarihi Taraklı kent dokusu..... 50

Resim 4.2. Taraklı'nın ülke içerisindeki yeri..... 50

Resim 4.3. Taraklı Kentinin Genel Görünümü..... 51

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler	Açıklamalar
%	Yüzde
m.	Metre
Km.	Kilometre
Yy.	Yüzyıl

Kısaltmalar	Açıklamalar
AHP	Analitik Hiyerarşi Yöntemi
ATY	Ağırlıklı Toplama Yöntemi
ÇKKVY	Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites
GCI	Getty Conservation Enstitute
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
KAİP	Koruma Amaçlı İmar Planı
STK	Sivil Toplum Örgütü
UN	United Nations
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UN-HABITAT	Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı
URBACT	European Regional Development Fund
TOKİ	Toplu Konut İdaresi
WHF	World Monument Fund

1. GİRİŞ

Tarihî kentsel çevreler, yapılar, anıtlar gibi unsurlar kent kimliğinin oluşması bakımından oldukça önemlidir. Bu sebeple kentsel çevrelerin ve özgün nitelikli yapıların korunmasının kent kimliği ve kentin gelişimi üzerinde büyük rolü vardır. Günümüzde önemini yitirmiş tarihi alanların canlanmasındaki en temel etmen bu alanlara insanlar tarafından yeniden değer verilmesidir. Bir kentin en değerli öğesi tarihi geçmişi ve kültürel mirası olduğundan bu öğelerin korunması geçmiş ile günümüz arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır.

Kültürel miras, insanların sürekli gelişen değerlerinin bir yansıması ve ifadesi olarak, mülkiyetten bağımsız şekilde kendilerini tanımladıkları, geçmişten miras kalan inançlar, bilgi ve geleneklerin oluşturduğu bir kavramdır. Zaman içinde insanlar ve yerler arasındaki etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm yönlerini içermektedir (Coe, 2005). Bununla birlikte birçok yazar, kültürel mirasın değeri bağlamında, mirası içeren ve diğer sosyal veya ekonomik sektörlerle ilgili özel faaliyetlerden oluşan bir miras sektörü kavramıyla bu tanımı tamamlamaktadır. Geçmişten izler taşıyan ve kültürel miras değerlerinin bulunduğu bir mekânda bütünlük içerisinde yer alan yerleşimler tarihi çevreler olarak adlandırılmaktadır. Tarihi ve kültürel değer taşıyan bu izler yaşandığı dönemin ekonomik şartlarını, sosyal olgularını, sanatsal yapılarını ve insan yaşamına dair birçok etkinliği günümüz çağında ortaya koyabilmektedir.

Tarihi mekânlar bu derece önem arz etmekteyken koruma bilincinin yanlış veya eksik olması yüzünden birçok tarihi değer yok olma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir. Doğal etkenler dışında tarihi mekânlardaki sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerin değişmesi de tarihi yerleşim yerlerini olumsuz etkilemektedir. Tarihi değerlerin gelecek nesillere aktarılması için doğal afet yoluyla oluşabilecek risklerin en aza indirilmesi ve geçmişimizi yansıtan kültürel değerlerin korunması gerekmektedir. Ancak kültürel mirası korumak tek başına yeterli değildir aynı zamanda koruma-kullanma dengesinin de sağlanması için plan ve projelerin tasarlanması gerekmektedir.

Günümüzde aşırı nüfus artışı, göçler, konaklama ihtiyacı, çarpık kentleşme gibi birçok etken modern ve tarihi kentsel dokuda bozulmalara yol açmaktadır. Kültürel mirasın yıpranması ve kent kimliğinin farklılaşması tarihi çevrenin yok olmasına neden olmaktadır. Ayrıca tarihi çevreler inşa edildikleri dönemde yerel ihtiyaçlara yetebilirken günümüz çağında gelişen

teknoloji ile birlikte bu alanda yetersiz kalmaktadırlar. Bununla birlikte zamana uyum sağlamak isteyen tarihi kentler, giderek kendi özgünlüklerini kaybedip birbirlerine benzemeye başlamışlardır. Tarihi kentsel çevrelerde yaşanan bu tür sorunlar ve kentsel baskılar sonucunda kentin kültürel mirası ciddi tehditler altında kalmakta ve bu değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanmaması durumunda kültürel miras yok olma tehlikesi altına girmektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan bütün bu tehlikelerin çözüme kavuşturulması için sürdürülebilirlik ilkelerinin tarihi çevrelerin korunması sürecine entegre edilmesi gerekmektedir. Özellikle 1789 yılında sanayi devrimi ile birlikte bilim ve teknolojinin hızla gelişmesi toplulukları tüketim toplumu haline getirmiştir. Tüketim toplumunun oluşması ile "sürdürülebilirlik" kavramı ortaya atılmıştır. Sürdürülebilirlik ilk olarak çevre ile ilişkilendirilmiş daha sonra ekonominin de sürdürülebilirliğinin sağlanması gerektiği savunulmuştur. Kentlere entegre edilmek istenen sürdürülebilirlik; nüfus, yoğunluk, göç, işsizlik, ekonomi, gelir seviyesi gibi bütün faktörler üzerinde bir bütün olarak ele alınmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez Dünya Doğayı Koruma Birliği'nin 1982 yılında yayınladığı Dünya Doğa Şartı belgesinde ele alınmıştır. Sürdürülebilirliği, insanoğlunun kullandığı atmosferin, ekosistemin, mikroorganizmaların, kara ve deniz alanlarının sürdürülebilirliğinin en yüksek seviyeye ulaşabilmesi için yönetilmeleri gerektiği ve belirlenen yönetim şeklinin ekosistemin bütünlüğüne zarar vermeyecek şekilde planlanması gerektiği şeklinde tanımlamışlardır (Karakurt, 2009). Sürdürülebilirlik kavramı ulusal ve uluslararası alanda vazgeçilmez bir kavram haline gelmiştir. Tüm dünya ülkelerinde kentlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması modern bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Mazin (2018)'a göre sürdürülebilir şehir hareketleri çevrenin durumuna göre farklı eylemler gerektiği algısında birleşmiş gözükmektedir. Küresel bir perspektiften bakıldığında, şehirlerin dünyayı şekillendirdiğini öne sürülmektedir. Sürdürülebilirlik kavramı kentlerle ilişkilendirilmediğinde insanoğlunun sürdürülebilirlik sürecini hayata geçirmesinin mümkün olmadığı savunulmaktadır.

Modern kent dokularında ve tarihi çevrelerde sürdürülebilir gelişme kavramı çok fazla önem arz etmektedir. Varol ve Üçer, (2005) tarafından bu yerleşim alanlarının sürdürülebilirliği için bazı ilke ve politikalar belirlenmiş ve aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- Doğal ve kültürel kaynakları koruma
- Arazi kullanım politikaları

- Sosyal ve ekonomik kalkınma
- Ulaşım politikaları
- Kirlilik önleme politikaları
- Enerji politikaları
- Yönetim ve örgütlenme

Belirlenen bu politikalar tek tipleştirilmeden her alana özgü olarak yeniden tasarlanmalı ve yeni yaklaşımlar ile ele alınması gerektiği savunulmaktadır. Özellikle her tarihi çevrenin kendine özgü sosyal, ekonomik ve çevresel özeliklere sahip olması, sürdürülebilir gelişme ve koruma uygulamaları için belirlenen politikaların yöreye özgü şekilde yeniden tasarlanmasını gerektirmektedir.

Temel ilkesi kültürel miras değerlerini gelecek nesillere olan koruma kavramı; değişken yapısıyla birlikte tarihi çok uzun yıllara dayanmakta ve çok farklı metotlar içermektedir. 21 Temmuz 1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde koruma kavramından "Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir" şeklinde bahsedilmiştir Koruma kavramının değişken yapısının olması koruma anlayışının sürekli güncellenmesine neden olmaktadır. Koruma anlayışının benimsendiği ilk zamandan günümüze kadar tek yapı ölçeğinde koruma yaklaşımı, kentsel ölçekte koruma yaklaşımı ve sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı olmak üzere üç farklı koruma yaklaşımından bahsedilmektedir.

Tek yapı ölçeğinde koruma anlayışı kültürel miras değeri taşıyan yapıları olduğu gibi koruyan ve gerektiğinde restorasyon çalışmalarının yapılmasını öngören bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım miras değerlerinin çevresini, sosyal ve ekonomik yönlerini ele almamış ve dünya savaşlarının yıkıcı etkisiyle zaman içerisinde bu anlayış değişerek yerini kentsel ölçekte koruma yaklaşımına bırakmıştır. Yapı ölçeğinde korumadan alan ölçeğinde koruma anlayışına geçiş sağlayan kentsel koruma anlayışında; korunacak alanın fiziki boyutu ile birlikte diğer boyutları da ele alınmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım daha sonra bütünleşik koruma anlayışının temellerini oluşturmuştur. Ancak bu koruma yaklaşımında tarihi kentsel çevrelerin etkileşim alanına müdahale edilmesi anlayışı çok fazla ön plana çıkmamıştır.

21. yüzyıl başlarından itibaren koruma anlayışının en temel prensibi sürdürülebilir ve bütünleşik koruma kavramı olmuştur. Tarihi çevrelerde zamanla kaybedilmiş olan mekân ve insan birlikteliğinin yeniden canlandırılmasında sürdürülebilirlik en önemli yapı taşı olarak önümüze çıkmaktadır. Bir tarihi çevrenin etkileşim alanı ile birlikte çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan bütüncül şekilde sürdürülebilirliğini sağlamak orada yaşayan toplumun sürdürülebilir bir hayat yaşamasına neden olmaktadır. Aynı zamanda tarihi çevrelerin etkileşim alanlarını da dikkate almak miras değerlerinin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğini sağlamak yerel halkın yoksulluğunu, eğitim seviyesini, ekonomik kaynaklarını, geçmişini, kültürel mirasını ve kimliğini koruma altına alabilmesi demektir. Bu yüzden tarihi çevreler geleceğe ışık tutabilmek için sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımlarına önem vermektedir.

Türkiye; Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının kavşak noktası konumunda olması nedeni ile kültürel miras değerleri açısından çok zengin bir ülkedir. Doğal ve kültürel birçok değere sahip olan ülkemizde, korunmadığı için yok olan, yanlış koruma anlayışı ile tahrip olan ve doğru koruma anlayışı ile günümüze ulaşan birçok miras alanı bulunmaktadır. Tezde örneklem alan olarak kullanılan, yerel halkı ve özellikle idareleri tarafından korunarak günümüze ulaşan tarihi kentlerden biri olan Taraklı kenti, içinde birçok özgün nitelikli yapılar ve anıtlar barındırmaktadır. Çok fazla göç alıp vermemesi, yavaş nüfus artışı, halkın koruma konusunda yeterince bilinçli olması ve kültürel miras değerlerini özümsemesi sayesinde Taraklı Kenti özgün değerlerini koruyarak geçmişten günümüze tahrip olmadan gelebilmiştir.

Araştırmanın amacı; hızla değişen dünyanın yaşam alanlarımız dışında kültürel miras alanları üzerindeki yıkıcı etkisine karşı durabilmek, tarihi kentlerin sahip olduğu kentsel kimliğin değişimini engellemek, tarihi çevrelerin sosyal, fiziksel ve ekonomik açıdan sürdürülebilirlik gereksinimlerinin çağdaş koruma yaklaşımları ile yeniden tasarlanmasını sağlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda üç farklı hedef belirlenmiştir.

- Sürdürülebilir ve bütünleşik kentsel koruma yaklaşımına yönelik kuramsal ve kavramsal bir altyapının geliştirilmesi,

- Sürdürülebilir ve bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı, belirlenen performans ölçütleri eşliğinde değerlendirilerek tarihi çevrelerin korunmasına yönelik çıkarımlarda bulunulması,
- Tez çalışması için belirlenen yöntemin sürdürülebilir ve bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı çerçevesinde uygulanabilirliğinin kanıtlanması.

Araştırmanın önemi; ülkemizde tarihi kentsel alanların sit alanı ilan edilmesinden sonra Koruma Amaçlı İmar Planı hazırlanması süreci başlamaktadır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde yer alan Koruma Amaçlı İmar Planı tanımında sürdürülebilirlik ilkesinde bahsedilmiş olsa da bu tür planlama çalışmaları çoğunlukla mekânın fiziksel olarak tasarlanmasının ötesine geçememektedir. Son planlama çalışması 1992 yılında yapılan ve genellikle mekânsal imar uygulamaları üzerinde durulan tarihi Taraklı kentinde, sürdürülebilirlik kavramı üzerinde eksiklikler göz önüne alınarak yeniden sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde planlanmasının altyapısı oluşturulacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte kültürel miras açısından birçok faklı zenginliğe sahip olan kentin mevcut özgün kent dokusunun ve yapılarının daha etkin korunabileceği ve kötü durumda olan doku ve yapıların kente kazandırılabileceği öngörülmektedir.

Kentsel koruma anlayışında sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının irdelenmesi konulu tez çalışmasında şu sorular ele alınacaktır;

- Taraklı'nın kentsel koruma sürecinde tarihi çevrenin fiziksel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi yeterli midir?
- Kentte koruma sürecinin yönetimi sürdürülebilirliğe katkı sağlıyor mu?

Araştırmanın kısıtları; tez çalışmasının en önemli kısıdı tarihi çevrelerin sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımına yönelik fiziksel, sosyal, ekonomik ve katılım hedefleri altında yer alan performans ölçütlerine literatür kaynaklarında çok fazla yer verilmemesidir. Bununla birlikte normalize edilmiş ağırlık ortalamalarının hesaplanmasında kenti çok iyi bilen ve koruma alanında uzman olan kişi sayısının az olması da araştırmada kısıtlamaya neden olmaktadır.

Araştırmanın kapsamı; tarihi kentlerde sürdürülebilir ve bütünleşik koruma modelinin üzerinde durulduğu çalışma yedi ana başlıktan oluşmaktadır.

İlk başlığı oluşturan giriş bölümünde genel bilgiler yer almakta ve araştırmanın amacı, önemi, araştırma soruları ve kapsamı irdelenmiştir.

İkinci başlıkta; araştırmanın kavramsal boyutu ele alınmıştır. Küreselleşme süreci tarihi kent dokularında koruma anlayışının nasıl değiştiği, tek yapı ölçeğinde koruma yaklaşımı, kentsel ölçekte koruma yaklaşımı ve sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı arasındaki bağlantıların ve değişimin nasıl oluştuğuna ilişkin bilgiler aktarılmıştır. Bununla birlikte kentsel korumada yönetişim kavramı da ele alınmıştır. Ayrıca koruma olgusunun Türkiye'deki değişimi ele alınmış olup nizamnameler döneminden korumada sürdürülebilirliğin etkilerinin görüldüğü anlayışa kadar detaylı olarak incelenmiştir.

Güncel koruma yaklaşımı olan sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının incelendiği üçüncü başlıkta; bu koruma anlayışının tanımına ve hedeflerine yer verilmiştir. Koruma kavramı ile sürdürülebilirlik kavramı arasındaki bağlantının detayları ele alınmıştır. Bununla birlikte bu koruma anlayışının çevresel, sosyal ve ekonomik bileşenleri stratejiler, alt ve ana kriterler başlıkları altında ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Dördüncü başlıkta tez çalışmasında örneklem alan olarak seçilen Taraklı kenti hakkında bilgilere ve araştırmanın yöntemine yer verilmiştir. İlk olarak kentin ülke ve bölge içerisindeki yerine ilişkin bilgiler aktarılırken daha sonra kentin sosyal ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Bununla birlikte kentin Helenistik Dönemden günümüze kadar olan tarihsel gelişimi kronolojik sıraya göre araştırılmıştır. Daha sonra detaylı bir şekilde kentin kentsel koruma süreci ele alınmıştır. 1965 yılı imar planı ile başlayan değerlendirme süreci 1982 yılında yapılan son imar plan ile son bulmuştur. Bu başlık ile birlikte araştırma sorularına yanıt bulmak için kullanılacak yöntem aktarılmıştır. Tarihi çevrelerde sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının detaylı olarak incelendiği üçüncü başlıkta yapılan analitik değerlendirme ve araştırılan güncel metotlar eşliğinde bu koruma yaklaşımı için önerilen yöntem tanımlanmıştır. Bu yöntem; tarihi çevrelerde bir bütün olan fiziksel, sosyal, ekonomik ve yönetsel sistemin birlikte değerlendirilmesini ele alan çoklu karar alma yaklaşımı ve belirlenen amaca yönelik oluşturulan göstergelerin değerlendirilmesi yoluyla ulaşılması planlanan amacı betimlemektedir. Hedeflerin ağırlık ortalamalarını (önem derecelerini) belirlemek için belirli sayıda alanında uzman kişiler tarafından hedeflerin önem sıralarına göre verdiği puanların normalize edilmiş toplamları yöntemi kullanılmıştır. Bu hedeflerin altında yer alan performans göstergelerini yerel halk ve uzmanların

değerlendirmesi sonucu oluşan ortalama puanların ağırlık ortalamaları ile çarpılarak her bir hedefin aldığı puan ortaya koyulmaktadır. 4 kategori kapsamında yer alan 12 hedef ve 29 gereklilik ile 39 performans göstergesi yöntemin materyalini oluşturmaktadır.

Beşinci başlıkta çalışmanın yöntemi kullanılarak örneklem alan üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır. Fiziksel, sosyal, ekonomik ve katılım boyutlarının ele alındığı sistemde belirlenen her bir hedefe yönelik alınan ortalama puan değerleri yorumlanmıştır. Bu süreçte belirli bir standarda göre değerlendirme yapabilmek için Günay (2010) çalışmasından uyarlanan yeterlilik düzeyi aralıkları kullanılmıştır. Puan aralıklarına göre "çok yeterli", "yeterli", "orta", "yetersiz" ve "çok yetersiz" olmak üzere beş kategoriye ayrılan anket sorularıyla hedeflerin aldığı ortalama puanlara göre karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmıştır.

Araştırmanın yedinci ve son başlığında tez ile ilgili genel değerlendirmeler yapılmış, ilk başlıkta yer alan tezin amacına ulaşıp ulaşmadığı irdelenmiş, elde edilen bulgular çerçevesinde geleceğe yönelik çıkarımlar aktarılmıştır.

2. KENTLEŞME, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE TARİHİ ÇEVRE

Kentleşme süreci ile birlikte hızla yapılaşma oranı artan dünya kentlerindeki en önemli değişimler koruma anlayışı ve mimari yapılar üzerinde olmuştur. Toplumu en iyi şekilde temsil eden unsurlar şehirler ve orada yer alan kültürel miras değerleridir. Bu yüzden bu alanların korunması gelecek nesillere günümüzü anlatmanın en iyi yollarından birisidir. Koruma, kültürel değeri olan anıtların ve bulunduğu çevrenin korunması olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte farkındalığın artırılması, koruma anlayışına farklı yönlerin tanımlanması ve değerlendirilmesidir (Ebrahimi, 2015). Ayrıca kentleşme sürecinde doğal ve kültürel mirasımızın yıpranmasını ve değişimini önlemek için alınan dinamik önlemler kültürel değerlerin ve sosyal yaşantının da sürdürülebilirliğini sağlamaktadır (Ardakani ve Oloonabadi, 2011).

Sürdürülebilirliğe ait olan ve geleneksel mimari çevrede ortaya çıkan, geçmişini ve kimliğini koruyan çağdaş mimarinin planlama ve tasarım kararlarına yönelik kılavuzların formüle edilmesi önemli bir ihtiyaçtır. Modern şehirler, insanların ihtiyaçlarını karşılamalı ve kentsel kimliklerini korumalıdır. Bugünün ihtiyaçlarını karşılayan ve geçmişini koruyan, bugün ve gelecek için güçlü bir temel oluşturan gelecekteki hakları koruyan sürdürülebilir gelişme hedeflerine ulaşmak için planlama politikaları geliştirilmelidir

Koruma politikaları ve önlemleri kentleşme, sosyo-kültürel yapıdaki değişimler gibi unsurlar eşliğinde sürekli değişime uğramaktadır. Geçtiğimiz yüzyıl tarihi çevreler üzerinde eşi görülmemiş değişlikler meydana gelmiştir. Kentleşme sürecinin sonucu olarak hızlı kontrolsüz gelişme, demografik değişimler, ekonomik baskılar ve artan yapılaşma sorunu tarihi kentsel ortamdaki değişimi yönlendiren başlıca faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bu tür sorunlarda tarihi çevrenini korunmasını doğrudan etkilemektedir. Tarihi kentsel alanların korunması; kısmen çevre ve yoksulluk problemleri için artan endişe, kısmen önemli doğal siyasi değişiklikler, felaketler ve silahlı çatışmalar nedeni ile 1980'lerin sonlarında yeni bir ışık altında görülmeye başlanmıştır (Mazin, 2018).

2.1. Kentleşme ile Koruma Bilincinin Gelişimi

Koruma kavramı sözlük anlamı ile tehlikelere ve zarar verebilecek dış etkenlere karşı güvence altına almak anlamlarında kullanılmaktadır. Diğer bir tanımla tarihi ya da özgün nitelikli değerler taşıyan yapı, anıt ve dokuların sürdürülebilirliğinin sağlanması için

önlemler alınması olarak tanımlanabilmektedir. Koruma kavramı, uygulandığı kültürel miras varlıklarına göre çeşitlilik göstermektedir.

Koruma;

- Geçmişe tanıklık eden tarihi belgeler,
- Toplumun faydalanması için önemli değerler,
- Sanat eserleri,
- Tarihi çevrede istenmeyen değişimlerin güvence altına alınması,
- Sosyo-kültürel yaşam tarzının değişiminin önüne geçilmesi,
- Kültürel miras değerlerinin, gelenek ve göreneklerin sürdürülmesi türlerinde olabilmektedir.

Koruma, en basit şekilde doğal, tarihi ve kültürel çevrenin güvence altına alınarak gelecek nesillere aktarılması olarak tanımlanabilmektedir. Kapsamlı bir şekilde koruma ve canlandırma uygulaması, toplumsal kopmalara sebep olmadan ve sosyal altyapıyı bozmadan gerçekleştirilmesiyle başarılabilmektedir. Sürdürülebilir bir koruma anlayışı, kültürel mirasın sosyal ve ekonomik yaşamla bütünleşmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle korumada temel hedef kentsel planlamada olduğu gibi sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerin zaman içerisinde değişime uğrayan değerler ile bütünleşerek yaşanılabilir çevreler oluşturmasıdır (Bakırcı, 2005).

Mimari ve kentsel mirasın korunmasının çeşitli tanımları vardır. Hmood (2018:10)' e göre koruma, önemli eski alanların ve binaların mimari ve tarihi özelliklerinin korunmasını ifade etmektedir. Örneğin onarım, erozyon ve tortulaşma işaretlerinin kaldırılması ve açık alanların korunması için kabul edilebilir standartların sağlanması gibi bir dizi prosedür olduğunu düşünmektedir. Bunlar, kentsel korumanın önemini ve bu alanlar ile binaların işlevsel sürekliliğinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu, bir bütün olarak şehrin modern kentsel dokusuna ayak uydurmak ve yanıt vermek anlamına gelirken öte yandan da mirası korumak anlamına gelmektedir. Feilden (1979) ise kültürel mirası mimari mirasın önemli bir parçası haline getirerek tanımlamaktadır. Bu yüzden harabe durumda olan miras niteliğindeki yapılar, kentsel çevresinden ayrılamayacağından, aramamız gereken şeyin koruma anlayışı olduğunu savunmuştur.

Korumanın amacı, ulusal ve yerel kültürel miras değer niteliği taşıyan tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi, yeni yapılaşma ile ortaya çıkacak planlama ve tasarım gereksinimlerinin tarihi doku ile bütünleşecek şekilde planlanmasını sağlamaya çalışmaktır. Ayrıca kültürel miras değeri niteliğinde olan yapı ve anıtların fiziki karakterinin, peyzajının ve çevresel ortamının da korunmasını amaçlamaktadır (Özdemir, 2007).

Tarihi şehirleri ve miras yapılarını korumak ve canlandırmak önemlidir. Bu mirasların doğru çağdaş işlevlerin seçilmesiyle yeniden kullanılması ve iyileştirilmesi politikası, mirastan kurtarılabilecekleri kurtarmak için güvenli bir yolda başarılı bir adımdır. Dünya Mirası Sözleşmesi, mirasın "anıtlar, bina grupları ve sitler" olarak tanımlanabileceğini kabul etmektedir. Kentsel şehirler, arkeolojik alanlar, endüstriyel miras, kültürel peyzajlar ve miras yolları dâhil olmak üzere çok çeşitli türler vardır. Bu, miras yöneticileri tarafından yönetilmesi gereken yerlerin ve peyzajların kapsamını artırmaktadır. Bu tanıma göre miras, yalnızca ibadet yerleri veya hisar ve kaleler gibi kendi kentsel çevresiyle ilgisi olmayan bağımsız yerler olarak kabul edilen yapılar değildir. Günümüzde miras, insanlıkla etkileşiminden etkilenen ve bu nedenle miras olarak tanınmaya hak kazanan tüm çevreyi temsil etmektedir (Hmood, 2019).

Bundan dolayı yapı ve anıtlar çevresi ile bir bütün olarak düşünülmelidir. Tarihi çevrede yapılması planlanan her ölçekteki faaliyetlerde, kültürel miras değerleri aracılığı ile günümüze taşınan çevresel, sosyal, kültürel, ekonomik, tarihsel ve sanatsal değerlerin korunması ilk amaç olmalıdır. Tarihi çevreye yapılacak müdahaleler de bu anlayışa dayandırılmalıdır.

Koruma, statik bir anlayış değil, dinamik bir anlayıştır. Bu yüzden koruma anlayışı özellikle sosyal, ekonomik, politik, hukuki ve din gibi faktörlerin yanında özellikle kentleşmenin etkisiyle de sürekli değişime uğramıştır. Akyıldız (2020) kentleşmeyi sağlık hizmetleri, eğitim imkânları, iş ve istihdam olanakları, sosyal, kültürel ve teknolojik fırsatlar gibi nedenlerle kent ve kentsel nüfus sayısındaki artış olarak tanımlamaktır. Kentleşme, toplumsal bir değişim sürecinin bir parçası olarak görülmektedir. Dünya genelinde sanayi devrimi ile başlayan kentleşme süreci günümüzde sürekliliğini korumaktadır. Böylelikle kırsaldan kente göçün artması kentsel yerleşim yerlerinde ciddi tahribatlara neden olmaktadır. Bu tahribat hem modern kent dokularında hem de tarihi çevrelerin yapısında değişimlere neden olmaktadır.

Kentleşme ile beraber bu değişime ayak uydurmak isteyen tarihi çevrelerde modern kentlerle rekabet edebilmek için mekânsal yeniden düzenleme ve canlandırma çalışmaları önemli bir konu haline gelmektedir. Bu yeni rol ile birlikte tarihi çevreleri ele alan koruma anlayışında değişimler yaşanmaya devam etmektedir (Günay, 2010). Koruma olgusu kentleşmenin de etkisiyle birlikte tek yapı ölçeğinden, kentsel ölçeğe sonra da sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımına geçiş yapmıştır. Tek yapı ölçeğinde sadece yapıya odaklanan koruma yaklaşımından, o yapının çevresi ile birlikte düşünüldüğü kentsel ölçekte koruma yaklaşımına geçiş olmuştur. Kentleşmenin etkisiyle tarihi çevrelerde meydana gelen olumsuz etkenler kapsamında kültürel mirasın tek yapı ölçeğinde koruma yönteminin başarılı olamayacağı anlaşılmış ve çevresiyle birlikte kentsel ölçekte koruma yöntemine başvurulmuştur. Etkisi devam eden kentleşme sürecinde, kültürel miras değerlerinin çevresi ile koruması yönteminin de de eksikler olduğu ve etkileşim alanları ile birlikte o çevrenin sosyal ve ekonomik özelliklerinin de korunması gerektiği düşüncesi oluşmuştur. Kentleşmenin getirdiği en büyük dezavantajlardan birisi olan kontrolsüz nüfus artışıyla birlikte sürdürülebilirlik kavramı da önem kazanmış ve güncel koruma yaklaşımlarının vazgeçilmez ilkesi haline gelmiştir.

Koruma kavramının dünya ve Türkiye'de yaşadığı değişim süreci yeniden bir değerlendirme yapılması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. "Ulusal Koruma Planlaması Semineri II" adında gerçekleşen seminerde koruma olgusu şu şekilde ifade edilmiştir (Aladağ, 2010).

- Tarihi çevrede yer alan toplumun yaşam tarzını günün sosyal, ekonomik ve kültürel değerleri oluşturmaktadır.
- Kent kimliği kavramının temelini tarihsel birikim oluşturmaktadır. Bu yüzden tarihi alanların kalkınması koruma ile mümkün olmaktadır. Koruma mekânsal ve toplumsal bütünleşmenin oluşması ile yaşama geçirilebilmektedir.
- Koruma olgusu içerisinde sosyal, ekonomik ve çevresel gelişim faktörleri olduğu unutulmamalıdır.
- Koruma uygulamalarında sıkı kurallar ve yasak hükümler değil, kentsel gelişimi sağlayabilecek tutumlar oluşturulmalıdır.
- Koruma olgusu soyut bir kavram olmaktan çıkarılmalıdır. Amacı, hedefi, kapsamı ve programı olan bir süreç olarak düşünülmelidir.
- Koruma, planlanan uygulamaların gerçekleştirilebileceği bir şekilde olmalı ve yerel yönetim sorunu olarak benimsenmelidir.

Geçmişten günümüze kadar yüzlerce uygarlık içinde yaşayan insanoğlu günümüze sayısız eserler bırakmıştır. Kültürel miras olarak adlandırılan bu değerlerin korunması tüm toplumun ortak bir sorumluluğudur.

2.1.1. Tek yapı ölçeğinde koruma yaklaşımı

Koruma düşüncesinin ortaya çıkışı çok eski zamanlara dayanmaktadır. Modern anlamda korumanın temelleri ise 20. yüzyılda atılmıştır. Özellikle ikinci dünya savaşı ile birlikte insanlık tarihinin bugüne kadar yarattığı birçok kültürel miras değeri yok olma tehlikesi ile karşılaşmıştır. Yaşanan savaşlar ve diğer felaketlerle birlikte Avrupa başta olmak üzere birçok ülkede koruma çalışmalarına önem verilmeye başlanmıştır. 15. yüzyıl özellikle İtalya'da eski kitabeler ve sanat eserlerinin toplandığı bir dönem olarak bilinmektedir. 16. yy' da ise Avrupa'da başlayan yıkımlar, yeni yolların yapımı için tarihi anıtların yıkılması ya da tahrip edilmesi gibi faktörler birçok kültürel miras değerinin yok olmasına neden olmuştur. 17. yüzyılda tarihi yapılar ve anıtlar gibi taşınmaz kültürel varlıkların korunmasında başarılı olunmasa da lahit, heykel gibi taşınabilir kültürel varlıkların koleksiyonculuk yoluyla korunmasında başarılı olunmuştur. Taşınabilir eserlerinin yerlerinden edildiği, taşınmaz eserlerin tahrip edildiği 18 yüzyılda, Fransız İhtilali ile birlikte Louvre Müzesi ve Fransız Anıtlar Müzesinin kurulması ile anıtların korunmasına yönelik ilk adımlar atılmıştır (Aksu, 2018).

Tek yapı ölçeğinde koruma anlayışı, tarihin başlangıç noktasından günümüze kadar gelebilmiş eserlerin mesleki müdahale olmaksızın korunmasını ifade etmektedir. Tek yapı ölçeğinde koruma anlayışı genel olarak 4 kuram altında incelenmektedir (Aksu, 2018):

- Üslup birliğine varma kuramı, tarihi bir anıtı yeniden yorumlayarak ilk yapıldığı dönemden farklı bir form ile bütünlük kazandırarak restore etmeyi ifade etmektedir. Miras değeri taşıyan yapıların inşa edildiği dönemdeki üsluba göre restore edilmesi için daha sonra yapılan eklemeler kaldırılmıştır. Yapıldığı dönemdeki üsluba göre yapılan restorasyon çalışmaları sonucu tarihi yapıları kimliğinde ciddi değişimler yaşanmıştır.
- Üslup birliğine varma kuramına tepki olarak ortaya çıkan romantik görüş kuramında, tarihi yapıların ilk yapıldığı döneme göre değil günümüze ulaşmış haliyle korunması gerektiği savunulmuştur. Tarihi yapılara sonradan yapılan eklentilerin o yapıyla bir bütün olduğu ve öyle korunmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür.

- Tarihi restorasyon kuramı, tarihi bir yapının restorasyon sürecinde o yapıya ilişkin kitaplar, resimler, çizimler gibi belgeler elde edilip o belgelerden alınan verilere göre restorasyon süreci başlatılması gerektiği savunulmuştur. Bu kuram, restorasyon yapacak kişilerin tarihi yapıları kendilerine özgü yorumlamasının önüne geçildiği bir kuram olmuştur.
- Günümüz restorasyon anlayışının temelini oluşturan çağdaş restorasyon kuramı, anıtların tüm insanlık için önemli olduğu, sonradan yapılan eklemelerin anıtın bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiği, anıtlara zarar gelebilmesi ihtimaline karşı anıtın birçok açıdan (çizim, fotoğraf, vb.) belgelenmesi gerektiği ve tarihi yapıların tek başına değil çevresi ile bir bütün olarak düşünülmesi gerektiği savunulmuştur.

Tek yapı ölçeğinde koruma anlayışı 20. yüzyılın ortalarına kadar süregelmiş ancak I. ve II. dünya savaşları sonucu tarihi alanlardaki yıkımın çok büyük boyutlara ulaşması ile yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmuştur. Bu yüzden kentsel tarihi dokularda her unsurun tarihi değer taşıdığı bir anlayışa geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Böylelikle tek yapı ölçeğinde koruma anlayışı 20. yüzyılın ortaları itibari ile yerini kentsel ölçekte koruma anlayışına bırakmıştır.

2.1.2. Kentsel ölçekte koruma yaklaşımı

20. yüzyılın ortalarında tek yapı ölçeğinde koruma anlayışının yetersiz kalması ile kent içindeki anıt kavramından anıt olarak kent kavramına geçiş sağlanmaya başlanmıştır. Kent içindeki anıtların tek başına korunmasının birçok dezavantajının olduğunu ortaya koyan mimar, şehir plancısı gibi meslek gruplarının kent içerisinde yer alan her bir parçanın bütünlük içerisinde korunması gerektiğini savunmuşlardır. Kilise, katedral, cami gibi büyük sanat eserleri ile birlikte zaman içerisinde bu yapılarla bir bütünlük oluşturan daha basit yapılarda korunmaya başlanmıştır. Avrupa ülkelerinde 1950-1970 arası koruma çalışmaları çeşitli nedenlerden dolayı kentsel ölçeğe doğru genişlemiştir. II. dünya savaşından sonra kentlerde artan nüfus yoğunluğu, sanayi ve sosyal hizmetlerin gelişmiş olması gibi nedenler kentlerin değişimine neden olmuştur. Tarihi alanlarda da yaşanan bu değişimlerle o bölgeleri korumak daha da zorlaşmıştır.

Kentsel ölçekte koruma anlayışının benimsenmesiyle koruma çalışmaları ve planlama disiplini birlikte hareket etmeye başlamıştır. Kent planlamasında yer alan yol, konut, ticaret gibi fonksiyonların tarihi alanlarda kültürel mirasa zarar vermeden planlanması gerektiği

ortaya çıkmıştır. Özellikle dünya savaşları sonucu yıkılan kentlerin yeniden düzenlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda yeni yol yapımı gibi faaliyetler tarihi birçok yapıyı yok etmiştir (Kejanlı, Akın, Yılmaz, 2007).

I. dünya savaşı ile zarar gören tarihi kentleri koruma anlayışında iki teknik üzerinde durulmuştur. Yeniden inşa etmek anlamına gelen rekonstrüksiyon ve sağlamlaştırma anlamına gelen rekonsolidasyon teknikleri ile harap olmuş tarihi kentlerin yaşatılması amaçlanmıştır. II. dünya savaşı ile birlikte özellikle Avrupa kentlerinde çok büyük yıkımlar olmuş ve bu dönemde tarihi alanlarda da yıkımlar gerçekleşmiştir. Savaşın sona ermesiyle birlikte dünya kentleri yerleşim alanlarını yenilerken ayakta kalan kültürel miras değerlerini de koruma altına almaya çalışmışlardır. UNESCO'nun kurulması ile birlikte birçok devlet tarafından 1954 yılında Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Varlığın Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu anlaşmayla birlikte her türlü savaş, afet vb. durumlarda kültürel miras değerlerinin korunması gerektiği, hangi millet ve devlet olursa olsun miras değerlerinin tüm insanlık için aynı değerleri taşıdığı ifade edilmiştir (Açanal, 2018).

Bu dönemde UNESCO ile birlikte birçok kuruluş koruma alanında çalışmalar yapmıştır. Bununla birlikte koruma anlayışında ortak bir dil oluşturmak amacıyla tüzük ve bildiriler ile yayınlanmıştır. 1964 yılında yayınlanan Venedik Tüzüğü ile birlikte korumada kentsel ölçeğe geçişteki en önemli tüzüklerden biridir. Bu tüzük ile anıt kavramının mimari eser olmadığı, tarihe tanıklık yapan kentsel ya da kırsal yerleşimi kapsadığı ve bunların bütüncül şekilde korunması gerektiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda Venedik Tüzüğü günümüz koruma anlayışının temelini oluşturmuştur (Dinçer, 2013).

21. yüzyıla yaklaştıkça kentsel ölçekte koruma anlayışı küreselleşme, kentleşme gibi faktörler eşliğinde gelişerek yeni boyutlar kazanmıştır. Kentin fiziki tüm parçalarının korunmasının yanında sosyal ve ekonomik yönünde korunması gerektiği savunulmuş, tüzük ve bildirilerle desteklenmiştir. 20. yüzyılın sonlarına doğru sürdürülebilirlik kavramının öneminin artması ile bu kavram da kentsel ölçekte koruma anlayışına entegre olmaya başlamış ve günümüz koruma anlayışını oluşturmuştur.

2.1.3. Sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları içeren sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı

Kentsel mirasın korunmasına yönelik bu yeni yaklaşım, kültürün sosyal ve insani gelişme politika çerçevelerine daha iyi entegrasyonunu sağlamıştır. Sürdürülebilirlik sürecinde kültürün, kültürel ve doğal mirasın, kültürel kurumların, kültürel ürünlerin ve kültürel endüstrilerin rolü uzun süredir savunulmuştur.

Kentsel yaşam giderek en yaygın yerleşim biçimi haline geldiğinden bu alanlar nüfus, kalkınma, çevre sorunları, kaynak kıtlığı ve eşitsizlikten kaynaklanan baskılarla baş etme mücadelesi vermek zorunda kalmıştır. Tarihi çevreler de ciddi etkileri olan değişimlerle uğraşırken, insanların sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlarını dikkate alan yeni bakış açsına ihtiyaç duyulmuştur (Yonca, 2018). Tarihi çevrelerin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarının koruma sürecine entegre edilmesi, tarihi alanların çevresi ile birlikte bir bütün olarak düşünülmesi ve tüm sürecin sürdürülebilirlik ilkeleri ile uyumlu halde olması gerektiği anlayışını kapsayan sürdürülebilir ve bütünleşik koruma anlayışı 21. yüzyılın sonlarından günümüze kadar geçerliliğini sürdürmektedir.

Koruma anlayışı sadece mekânsal uygulamalarla sınırlı olmamalıdır. Akılcı ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımında ilk olarak o yerin ruhu korunmalıdır. Bunun sağlanması için yerel halkın sosyal özelliklerini, geleneksel üretimini, kültürel değerlerini, geleneklerini ve göreneklerinin de korunması gerekmektedir. Koruma, diğer bir deyişle miras değerlerinin sonraki nesillere aktarılması, yörenin kabul görmüş hayat tarzını değiştirmeden, mekânsal özellikleri ve çevresiyle birlikte sürdürülebilir şekilde olduğunda önem kazanmaktadır. Mekânsal, sosyal ve kültürel yapının birbirleriyle bağlantılı şekilde korunduğunda, miras değerlerinin, gelenek-göreneklerin, tarihi yerleşimlerin sürdürülebilir şekilde bir sonraki kuşaklara aktarılmaktadır (Sağıroğlu, 2016).

Tekeli (2009) tarihi çevrelerin koruma anlayışını, geçmişi olduğu gibi korumak değil, geleceğin geçmiş ile birlikteliğinin sürdürülmesinin sağlanması olarak ifade etmekte ve korumanın sürdürülebilir gelişmeye yönlendiği belirtmiştir. Günay (2010)'da İlhan Tekeli gibi koruma ile sürdürülebilirlik kavramlarının önemine dikkat çekmiş, korumanın sadece geçmiş değerleri günümüze aktarmak değil, ayrıca gelecek kuşaklara da aktarılması gerektiğini ifade etmiştir.

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma anlayışı ayrıca yerel halkında koruma-planlama sürecine dâhil edilmesini desteklemektedir. Katılımın artması sürecin daha doğru ilerlemesini sağlamaktadır. Katılımının sağlanması ile yerel halkın ihtiyaçları ve talepleri daha açık şekilde anlaşılmakta ve geri besleme süreci ile koruma-planlama süreci daha doğru şekilde yürütülmektedir. Bununla birlikte katılımın sağlanması ile sürdürülebilir gelişmelerinde önü açılacaktır. Tarihi çevrede yaşayan toplum içerisinde birliktelik, ekonomik istikrar, sosyal bütünleşme, hızlı karar alma süreci ve ortak politika belirlemede katılımın rolü oldukça büyüktür (Chohan ve Ki, 2005).

Hempell (1999)' e göre tarihi çevrelerin korunmasında başarılı olabilmek için o yörenin çevresel ve işlevsel özelliklerinin ve sosyal, ekonomik, teknik altyapıda sürdürülebilirliğin sağlanması gerektiğini savunmuşlardır. Dünya üzerinde miras değeri taşıyan birçok tarihi çevre çöküntü haline geldiğinden bu alanlarda mekânsal ve işlevsel olarak sürdürülebilirlik sağlanarak sağlıklı çevrelerin oluşturulması, refah ve gelir düzeyinin artırılması ile yaşanabilirlik seviyesinin artırılması gerekmektedir. Buradan hareketle sürdürülebilir ve bütünleşik koruma; çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlarını içeren bir üst bakışı betimlediği anlaşılmaktadır.

Koruma anlayışı tek yapı ölçeğinde korumadan güncel koruma anlayışına kadar olan süreçte sürekli değişime uğramıştır. Bu değişimler yeni koruma yaklaşımları getirerek koruma anlayışının sürekli güncellenmesini sağlamıştır. İnsanoğlunun bilinçsel değişimi, teknolojinin gelişimi, sosyo-kültürel düşünce tarzının değişimi, dini ve politik yapıda meydana gelebilecek farklılaşmalar gibi nedenler koruma anlayışının sürekli form değiştirip devam edeceği anlamına gelmektedir. Jokilehto (1999:174-176)' a göre koruma anlayışında bu tür değişimlerin yaşanması ve giderek hızlanmasında uluslararası kuruluşların kurulması ve yayınladıkları bildirgeler önemli rol almaktadır. Özellikle birinci ve ikinci dünya savaşlarının tarihi alanlara verdiği zararlar, tarihi çevrelerin korunması ve canlandırılması için yardımcı olacağı düşünülen, bilimsel ve kültürel iş birliği içinde olmasını benimseyen, uluslararası seviyede faaliyet icra eden kuruluşların oluşturulması gerektiğini göstermiştir Özellikle mimarlar ve şehir plancıları savaş, doğal afet, felaket, vb. durumlarda kültürel miras değerlerinin önemini vurgulamak, tarihi çevrelere verilebilecek zararların önüne geçebilmek ve bununla birlikte tarihi çevrelerin geleceğini kurtarmak için ulusal ve uluslararası düzeyde yeni ve ortak bir mevzuatın oluşabilmesi için çok büyük çaba sarf etmişlerdir. Savaş sonrası dönemde koruma anlayışı, uluslararası düzeyde ciddi gelişimler

kat etmiştir. Koruma alanındaki gelişim faaliyetlerinin en önemlisi kültürel mirasın korunması için devlet destekli ya da bağımsız şekilde birçok uluslararası organizasyonların kurulmasıdır. Kültürel mirasın korunması sürecinde kurulan ilk uluslararası kuruluş Uluslar Birliği'dir. 1920 yılında kurulan bu uluslararası kuruluşun ardından UNESCO başta olmak üzere birçok kuruluş ortaya çıkmış ve miras değerlerinin korunmasında etkili olmuşlardır.

Çizelge 2.1. Kültürel mirasın korunması için kurulan uluslararası kuruluşlar

Kuruluşun Kısaltması	Kuruluşun Adı	Türkçe Karşılığı	Kuruluş Yılı
UN	United Nations (League of Nations)	Uluslar Birliği (Ligi)	1920
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu	1945
IUCN	International Union for Conservation of Nature	Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği)	1948
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and restoration of cultural property	Uluslararası Kültürel Varlık Koruma ve Onarım Araştırma Merkezi	1956
UNESCO-WHC	UNESCO-World Heritage Center (Convention)	Dünya Miras Merkezi	1972
EU	Council of the European Union / Council of Europe	Avrupa Konseyi	1993
EUROMED	Euro-Mediterranean Partnership	Avrupa Akdeniz Ortaklığı	1995

Uluslararası kuruluşların yanında koruma kavramının gelişmesi ve yayılmasına yardım eden birçok sivil toplum örgütü kurulmuştur. 1946 yılında kurulan Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) ile birlikte bu süreç başlamış ve özellikle ICOMOS ve DOCOMOMO gibi kuruluşlar ile çok fazla mesafe kat edilmiştir. Uluslararası kuruluşlar olan ICOMOS ve DOCOMOMO gibi sivil toplum örgütlerinin yanı sıra Türkiye'de; Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KÜMİD), Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, Tarihsel Çevre ve Yapı Korumacıları Derneği, Tarihi Kentler Birliği, Türk Tarih Vakfı, Müzeciler Derneği, Arkeologlar Derneği, Anadolu

Sanat Tarihçiler Derneği ve Geyre Vakfı vb. sivil toplum örgütleri mevcut olup kültürel mirasın korunması için çalışmalar planlamaktadırlar (Bahçeci ve Yenel, 2019).

Çizelge 2.2. Kültürel mirasın korunması için kurulan uluslararası sivil toplum örgütleri

Kuruluşun Kısaltması	Kuruluşun Adı	Türkçe Karşılığı	Kuruluş Yılı
ICOM	International Council of Museum	Uluslararası Müzeler Konseyi	1946
EUROPA NOSTRA	Voice of Cultural Heritage in Europe	Kültürel Miras İçin Avrupa Konseyi	1963
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi	1965
DOCOMOMO	International Committee Fordocumentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement	Uluslararası Modern Mimari Akımı	1990

Miras değerlerinin korunmasında uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri kadar etkin olmasalar da özel kuruluşlarda koruma alanında yaptığı çalışmalarla katkıları olmuştur. Özellikle 1965 yılında kurulan Dünya Anıtlar Vakfı (WHF) ile 1985 yılında kurulan Dünya Anıtlar Vakfı (GCI) koruma alanında dünyaya örnek olmuş özel kuruluşlar arasında yer almaktadır.

Çizelge 2.3. Kültürel mirasın korunması için kurulan özel kuruluşlar

Kuruluşun Kısaltması	Kuruluşun Adı	Türkçe Karşılığı	Kuruluş Yılı
WHF	World Monument Fund	Dünya Anıtlar Vakfı	1965
GCI	Getty Conservation İnstitute	Getty Koruma Enstitüsü	1985

Birinci dünya savaşıyla birlikte harap olmaya başlayan tarihi çevrelerin, ikinci dünya savaşıyla yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalması uluslararası alanda tepkilere neden olmuştur. Savaş sonrası ise kültürel mirasın korunması anlayışı uluslararası düzeyde ortak bir çatı altında olması gerektiği savunulmuştur. Kültürel değerlerin korunması yalnızca o değerin yer aldığı ulusun değil, tüm toplumun sorumluluğunda olmalıdır. Kültürel değerlere verilen tahribatlar, insanoğlunun ortak geleceğine verilen zarar olarak görülmektedir. Bu yüzden kültürel mirasımızın korunması insancıl hukukun en önemli konularından biri olarak

görülmektedir (Aladağ, 2010). Koruma anlayışının zaman içindeki değişiminin uluslararası düzeyde ortaya koyulan belgelerdeki karşılığı şu şekilde özetlenmektedir (Açanal, 2019).

Çizelge 2.4. Koruma anlayışının uluslararası alandaki değişimi

Koruma Anlayışının Uluslararası Belgelerdeki Değişimi				
Belge	Tarih	Organizasyon	Statü	Kavram
Atina Tüzüğü	1931	Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu	Sonuç Bildirgesi	Zaman dilimi içinde bulunan bütün dönemlerde var olan kültürel miras değerleri korunmalıdır. Kültürel miras değerleri kadar çevresine de önem verilmelidir (Atina Tüzüğü, 1931)
La Haye Sözleşmesi	1954	UNESCO	Sözleşme	Savaşlar sonucu tahrip olan birçok kültürel varlığın korunması üzerine oa toplantıdır. Sözleşmenin temelinde savaş sırasında dahi miras değerlerinin emniyet altına alınması konusu vardır (La Haye Sözleşmesi, 1954).
Venedik Tüzüğü	1964	Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi	Sonuç Bildirgesi	Tarihi anıt sadece mimari yapı olarak değil tarihi bir çevre olarak ta düşünülmeli ve bütünlüğünün sağlıklı bir şekilde korunması ve yaşatılması gerektiği ifade edilmiştir (Venedik Tüzüğü, 1964)
Amsterdam Bildirgesi	1975	Avrupa Konseyi	Tüzük	Kültürel miras değerleri anıt olarak tek başına düşünülmemeli, kültürel değeri olan kentsel ve kırsal alanları da içermelidir. Kültürel miras değerleri ve çevresinin sosyo-ekonomik, yönlerinin değerlendirildiği Bütünleşik Koruma Yaklaşımına ilk kez değinilmiştir (Amsterdam Bildirgesi, 1975).
Washington Tüzüğü	1987	ICOMOS	Tüzük	Korunması planlanan alanlar çevresi ve o çevreye ait somut ve soyut bütün bileşenlerden oluşmalıdır. Koruma çalışmalarında ise halkın katılım sürecine değinilmiştir (Washington Tüzüğü, 1987).
Nara Özgünlük Belgesi	1994	UNESCO, ICCROM, ICOMOS	Sonuç Bildirgesi	En temel konularından biri somut olmayan miras değerlerine değinilmesidir. Ayrıca her kültürel miras değerinin kendine has özelliklerinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır (Nara Özgünlük Belgesi, 1994).

Çizelge 2.4. (devam) Koruma anlayışının uluslararası alandaki değişimi

Burra Tüzüğü	1999	ICOMOS	Tüzük	Tarihi çevrelerin maddi ve manevi değerleri olmalıdır. Tarihi çevreleri korumanın yolu bir bütün olarak düşünüp bütün parçalarının korunmasıdır ancak koruma çalışmalarında tarihi dokuya zarar vermemek gerektiğinin altı çizilmiştir (Burra Tüzüğü, 1999).
Yamato Bildirgesi	2004	UNESCO	Sonuç Bildirgesi	Somut olmayan kültürel mirasın korunması en az somut olan miras değerleri kadar önemli olduğu aktarılmıştır. Koruma anlayışının bu iki miras değerlerini de kapsayan bütüncül bir yaklaşım içinde olması gerektiği belirtilmiştir (Yamato Bildirgesi, 2004)
Faro Sözleşmesi	2005	Avrupa Konseyi	Sözleşme	Tüm miras değerlerine eşit olarak yaklaşılan bu sözleşme, insanı ve insani değerleri, koruma anlayışının temeline konumlandırmıştır.
Viyana Bildirgesi	2005	ICOMOS	Sonuç Bildirgesi	Tarihi anıtların ve kentsel alanların kendi özgünlüklerinden ödün vermeden modern ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği savunulmuştur (Viyana Bildirgesi, 2005)
Quebec Bildirgesi	2008	ICOMOS	Sonuç Bildirgesi	Koruma anlayışı içinde ilk defa yerin ruhu kavramından bahsedilmiştir. Mekânın fiziksel ve ruhani özelliklerinin olduğu ve yaşanılan alanın daha kapsamlı şekilde anlatılması gerektiği ifade edilmiştir (Quebec Bildirgesi, 2008).
Tarihi Kentsel Peyzaj Tavsiye Kararı	2012	UNESCO	Sonuç Bildirgesi	Tarihi mirasın korunması için bir çerçeve oluşturulmuş ve bu alanların yönetimi için kılavuz düzenlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Tarihî Kentsel Peyzaj alanlarında sürdürülebilirlik kavramı ileri sürülmüştür.
Floransa Bildirgesi	2014	ICOMOS	Sonuç Bildirgesi	Kültürel miras ve peyzajın birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu belirtilmiştir. Koruma anlayışında yeni ve geleneksel bilgiler ile yerel yönetimlerin güçlendirilmesini ele alan bir yaklaşımdan bahsedilmiştir Floransa Bildirgesi, 2014).

Kültürel mirasın korunması için hazırlanan bütün uluslararası tüzük, bildirge, sözleşme gibi kılavuzlara bakıldığında; başlangıç olarak 18. yüzyılda anıtsal değerlerin korunması olarak karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyıl ise anıtsal değerlerin korunması anlayışı içerisinde yer alan farklı görüşlerin mevcut olduğu bir dönem olmuştur. 20. yüzyılda anıtsal değerlerin tek başına değil çevresi ile birlikte bütünleşik olarak korunması ve sürdürülebilirlik kavramının koruma kavramına entegre olma düşüncesi savunulmuş ve aynı zamanda gözle görülmeyen değerlerinde korunması gerektiği anlayışı günümüze kadar ulaşmıştır (Aladağ, 2010).

Aşağıdaki şekilde Atina Tüzüğü'nden Floransa Bildirgesine kadar koruma anlayışının değişim sürecinde yer alan belgeler zaman çizelgesi üzerinde gösterilmiştir.

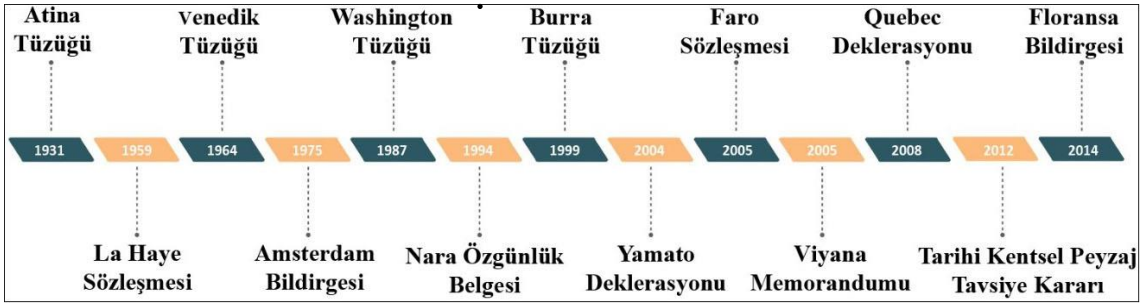

Şekil 2.1. Koruma anlayışının yıllara göre değişimini gösteren belgeler

1931 yılında Atina Tüzüğü ile başlayan ve en son 2014 yılında yayınlanan Floransa Bildirgesi ile devam etmekte olan koruma anlayışı değişim süreci zaman geçtikçe yeni senaryolar eşliğinde yeniden değişime uğrayacaktır. Koruma kavramanın geliştirilmesi için kurulan uluslararası kuruluşlar ve STK'lar yeni bildiri ve tüzükler eşliğinde korumaya yeni kavramlar ve anlayışlar getirmeye devam edeceklerdir.

2.1.4. Kentsel koruma yönetimindeki (yönetişim) gelişmeler

Kentsel planlamadaki stratejik gelişmeler koruma eylemine de yansımış ve bunun sonucunda kültürel miras değerlerinin korunmasında merkezi ve yerel yönetimlerin geçmiş yıllardan beri gelen etkinlikleri devam etmiştir. Koruma politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasında taşınır-taşınmaz mal sahiplerinin, yatırımcıların, koruma kavramının geliştirilmesi için çabalayan toplulukların, STK'ların ve yerel halkın söz sahibi olması bu sürecin daha etkin yönetilmesinin önünü açmıştır (Yücel, 2005).

Koruma politikaları ve uygulamalarının yönetiminde merkezi idarenin en kritik noktası, koruma politikalarında belirli bir bütünlüğün yakalanması ve ortak politika ve stratejilerin belirlenmesinde ana yönlendirici görevi üstlenmektir. Bu doğrultuda merkezi idareler, yetki ve bütçe olanaklarını ortaya koyarak tarihi çevrelerin koruma planı politikalarını hayata geçirebilmek için içerisinde barındırdığı organlar aracılığı ile belirlenen hedefe yönelik çalışmalar yapmakla yükümlüdürler (Yücel, 2005). Bu kapsamda ülkemizde günümüz şartlarına bakıldığında, 2005 yılı itibari ile yürürlükte bulunan 5393 sayılı Belediyeler kanununda kültürel miras değerleri ile tarihi kentsel çevrelerin fiziki yapılarının ve işlevselliğinin korunması, bu amaca yönelik her türlü bakım ve onarımın yapılması, kötü ve harap durumda olan miras değerlerinin aslına uygun rekonstrüksiyonunun yapılması gibi göreviler yerel idarecilere verilmiştir. Bu yüzden tarihi kentsel çevrelerin korunmasında yerel yönetimlerin önemi oldukça fazladır. Bununla birlikte ülkemizde olduğu gibi birçok ülkede koruma politikalarına ilişkin yasal mevzuat merkezi idarelerce belirlenirken uygulama kısmı ise yerel idarelere bırakılmaktadır. Teknik eleman eksikliği, bütçe yetersizliği gibi dezavantajları bulunduğundan dolayı koruma konusunda başarısız olan yerel idareleri yeri korumanın karşısında olarak algılanmaktadır (Öztürk, 2007).

Kentsel korumanın yönetimi konusunda uluslararası alanda yaşanan en önemli gelişmelerden biri 2011 tarihinde 17. ICOMOS gündeminde onaylanan Tarihî Kent ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimi İçin Valetta İlkeleri olmuştur. Valetta ilkeleri tanımlar, değişim yönleri, müdahale ölçütleri ve öneriler-stratejiler olmak üzere 4 ana başlıkta incelenmiştir. Kentsel koruma alanının yönetimine ilişkin öneri-stratejilerde korunacak öğeler, yeni işlevler, çağdaş mimarlık, kamusal alan, hizmetler ve değişiklikler, başlıklarından oluşmaktadır. Valetta İlkelerinde tarihi dokuların korunması sürecinin yönetilmesi; tanımlama, koruma ve geliştirme olmak üzere üç temel unsurdan oluştuğu ifade edilmektedir (Valetta İlkeleri, 2011).

Kentsel koruma kavramı içerisinde barındırdığı kamusal çıkar anlamı ile 19. yüzyıldan beri süregelen devlet odaklı yönetim anlayışının bir parçasını oluşturmaktadır. Birinci dünya savaşı ve diğer birçok savaş ile harap edilen kültürel miras değerlerinin korunmaya çalışılması devlet odaklı bir yaklaşım sonucu korumaya yönelik kampanyalarla desteklenmiştir. Bunun sonucunda ise kentsel koruma, birçok uluslararası kuruluşun oluşturulmasının önünü açmış, ortak bir bakış açısıyla yasal ve yönetsel çerçeve belirlenmiş ve ulusal mevzuatlarda kendine yer edinmiştir. Uluslararası anlaşma, bildiri ve tüzüklerle

koruma konusunda politikalar belirlenmiş, devletlerin merkezi idareleri tarafından yeni bir yapılandırma yapılarak korumaya yönelik kurumsal altyapı oluşturulmaya başlanmıştır. Bu zaman diliminde kentsel koruma uygulamalarında devletin rolü yol gösterici değil uygulayıcı olmuştur. Devletlerin kentsel koruma uygulamalarında finansmanın sağlanması ve uygulamanın hayata geçirilmesi yükümlülüğü bulunmaktadır. Devlet odaklı yönetimde merkezi ve yerel olarak iki farklı yönetim mekanizmasından bahsedilmektedir. Koruma alanında iş bölümü ise genel olarak temel politikaların alındığı, uluslararası anlaşmaların yapıldığı merkezi idare ile daha dar kapsamlı işlerin yer aldığı yerel idarelerden oluşmaktadır. Karar alıcı rolü üstlenen merkezi idarelerden korumaya yönelik daha aktif rol alırken, yerel idarelerin ise koruma alanında çok fazla sorumluluğu bulunmamaktadır (Günay, 2010).

Küreselleşme ile birlikte koruma eyleminin yönetiminde değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bunun en temel nedeni devlet odaklı yönetim anlayışından girişimci temelli yönetim anlayışına geçicin başlamasıdır. Bundan dolayı koruma alanında; söz sahipleri, örgütlenme şeması ve yönetim biçiminde değişimler yaşanmaktadır. Devlet odaklı yaklaşımdan girişimci temelli yaklaşıma geçişte yönetimdeki ağırlığın değiştiği görülmektedir. Bu yaklaşımla devlet odaklı korumanın üzerindeki rolü azalmakta, girişimciler ise kültürel miras değerlerinin korumasında güçlü bir rol üstlenmektedir. Birçok dünya kentinde devlet odaklı korumanın rolü azalırken girişimcilerin rolü artmaktadır. Bu kentler uluslararası kuruluşların politikalarına bağımlı olduğundan kendi içerisinde farklı bir yönetim mekanizması kuramamaktadır. Ancak girişimci temelli yaklaşımda kendi başına yetersiz kalmaktadır. Kısacası merkezi idarenin girişimci temelli yaklaşıma ihtiyaç duyduğu oranda, girişimci temelli yaklaşımının da aynı oranda merkezi idarelere ihtiyacı olmaktadır. Bu yüzden bu konunun temelinde girişimci-merkezi idare iş birliği bulunmaktadır (Günay, 2010).

2.2. Türkiye'de Kentsel Koruma Anlayışının Gelişim Süreci

Türkiye'de yer alan tarihi çevreleri koruma çalışmaları Osmanlı Devleti dönemi ile Cumhuriyet dönemi olarak iki kısımda incelenmektedir. Osmanlı Devleti'nde de koruma anlayışının geçmişi çok uzun yıllar öncesine dayanmamaktadır. O dönemde koruma anlayışının temelinde taşınabilir miras değerleri olmuştur. Avrupa'da oldukça yol alan koruma anlayışından örnekler alan Osmanlı Devleti, zaman içinde taşınmaz kültür

varlıklarının da korunmasına önem vermiştir. Cumhuriyet tarihi ile birlikte taşınır ve taşınmaz miras değerlerinin korunmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Zaman içinde tek yapı ölçeğinde koruma anlayışından sosyal, kültürel, ekonomik vb. boyutların da korunduğu anlayışa geçilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte son zamanlarda kültürel miras değerlerinin çevresiyle bütünleşik şekilde korunması anlayışında sürdürülebilirlik ilkeleri de dikkate alınmaya başlanmıştır.

2.2.1. Korumada nizamnameler dönemi

Osmanlı Devleti'nin yıkılma dönemi olarak bilinen son dönemlerinde tarihi çevreler sadece fiziksel değil, sosyal ve ekonomik olarak ta çöküntü alanlarına dönüşmeye başlamıştır. Bunun en büyük nedenleri ise yerel yönetim yapılarında yaşanan değişimler, modern kamu binaları ve askeri yapılara duyulan ilginin artması, at arabalarının kullanımının artması ile birlikte şehrin yollarının işlev değiştirmesi ve o dönemde yapılan savaşların geri dönüşümü olmayan tahripler bırakmasıdır (Dinçer ve Akın, 1994).

Tanzimat Dönemi ile birlikte atılan ilk adım taşınır kültür varlıklarının korunması üzerine olmuştur. Bunu anıtsal yapıların korunması süreci takip etmiştir. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yaşanan taşınır kültür varlığı niteliğindeki eski eserlerin kaçakçılığının artması sorunu ile uğraşıldığından taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına çok fazla önem verilmemiştir (Çeçener, 1995:293). Osmanlı devletinde koruma kavramının kurumsallaştırılması yolunda atılan ilk adımlar Tanzimat dönemi içerisinde 1839-1876 yılları arasında olmuştur. Kültürel miras değerlerinin korunmasına yönelik yapılan ilk kurumsal yapılaşma 1868'te düzenlenen Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler için ilk Yönetmelik) olmuştur. Bu nizamname sonraki yıllarda değişen koruma bilinciyle 1874, 1884 ve son olarak 1906 yılında yenilenerek cumhuriyet dönemi koruma yaklaşımının temelini oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nin klasik çağlarında koruma yaklaşımlarına yönelik zıt görüşler oluşmuştur. Bilgi eksikliği ve maddi sorunlar kültürel mirasta önemli kayıplara neden olmuştur. Ancak çeşitli kurumların kurulması çok sayıda tarihi eserin restore edilmesini sağlamıştır. Bazı eylemlerde tarihi koruma veya restorasyona ilişkin ifadeler yer almakla birlikte, koruma konularına ilişkin ilk meşru düzenleme olan Asar-ı Atika Nizamnamesi (Eski Eserler için İlk Yönetmelik) içerik açısından tamamen arkeolojik kazılarla ilgilidir (Madran, 1996).

Asar-ı Atika Nizamnamesi 1874 yılında eski eserlerin açık tanımları ve sınıflandırmaları ile yeniden yayımlanmıştır. Bu nizamnamede genel olarak arkeolojik alanlarda yapılan kazı çalışmaları ile taşınmaz kültür varlıkları hakkında hükümler bulunmaktadır. Günümüzde yasal mevzuatına benzer içeriklere sahip olan nizamname, miras değerlerine zarar vermenin yasak olduğu, korunması gerekli kültür varlıkları için özel önlemler alınması gerektiği gibi düzenlemeler içermektedir. Asar-ı Atika Nizamnamesi 1884 yılında İmparatorluk Müzesi başkanı ve aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki koruma hareketinin öncülerinden Osman Hamdi Bey tarafından revize edilmiştir. Bu yönetmelik, "bütün antikalar devlet malıdır" olan Eski Eserler Hukukunun temel ilkesini içermektedir. 1884 nizamnamesi küçük değişikliklere uğramış olsa da yaklaşık bir asır (1973'te kabul edilen Eski Eserler Kanunu'na kadar) geçerliliğini sürdürmüştür (Nesli, 2018). Üçüncü düzenleme kapsamlı tanımlar ve önlemler içermesine rağmen, 1906'da yeniden gözden geçirilmesi gerekiyordu ve Asar-ı Atika Nizamnamesi Osmanlı Devleti dönemine ilişkin sonuncu düzenleme olmuştur. 1912'de "Anıtların Korunması Yönetmeliği" (Muhafaza-ı Abidat Nizamnamesi) taşınmaz eski eserlerin korunmasına ilişkin ayrıntılı bilgi ve esaslarla yayımlanmıştır (Mumcu, 1969).

2.2.2. Sit kavramının mevzuata girişi; GEEAYK sit alanları ile ilgili tespit-tescil çalışmaları dönemi 1973

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında kentsel ölçekte koruma anlayışı tam anlamıyla oluşmamıştır. Bundan dolayı tarihi çevreler ve dokularda ciddi yıpranmalar olmuştur. Avrupa'da uygulanan kentsel koruma çalışmaları, Osmanlı Devleti kentlerine sürekli çıkan yangınların önlenmesi, taşıt yoğunluğunun artması nedeni ile yolların genişletilmesi ve yeni yaşam alanlarının kurulması şeklinde yansımış ve Cumhuriyet dönemi koruma çalışmalarının temelini oluşturmuştur (Dinçer ve Akın, 1994).

Cumhuriyetin ilanından sonra koruma alanında atılan ilk adım Hars Müdürlüğü'nün kurulması ile olmuştur. Cumhuriyet döneminde 1917'de kurulan Muhafaza-ı Asar-ı Atika Encümeni'nden sonra kültürel miras değerlerinin korunması için 1951 yılına kadar herhangi bir çalışma ve uygulamaya yapılmamıştır (Emre, 2010). Koruma anlayışına direkt katkısı olmasa da 1931 yılında Türk Tarih Kurumu, 1932 yılında Türk Dil Kurumu ve 1936 yılında İstanbul Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Üniversitesinin kurulması koruma kavramının gelişimi üzerinde yer edinmiştir.

Gelişmiş ülkeler ikinci dünya savaşından itibaren tarihi çevrelerin korunması için birçok çalışma yürütmüştür. Türk mimar, şehir plancıları ve ilgili meslek grupları tarafından Avrupa'da uygulanan koruma çalışmaları takip edilmiş ve ülkemizde uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak kentsel ölçekte koruma uygulamaları dönemin sosyo-politik özellikleri ve yerel yönetimlerin düşünce yapısında yaşanan değişimler nedeniyle başarıya ulaşamamıştır (Kejanlı vd, 2007). Cumhuriyet tarihinde koruma konusunda önemli gelişmeler 20. yüzyıl ortasında gerçekleşmiştir. 1951 yılında GEEAYK (Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu), "5805 sayılı Taşınmaz Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun Oluşumu ve Görevleri Hakkında Kanun" ile kurulmuştur. Kanuna göre kuruldan beklenti; eski eserlerin korunması, bakımı ve restorasyon esaslarının belirlenmesi, ilkelerinin uygulanmasını izlemek ve denetlemek, anıtlar ve taşınmaz eski eserler ile ilgili her türlü konu ve ihtilaflar hakkında bilimsel görüş bildirmektir (Mumcu, 1971).

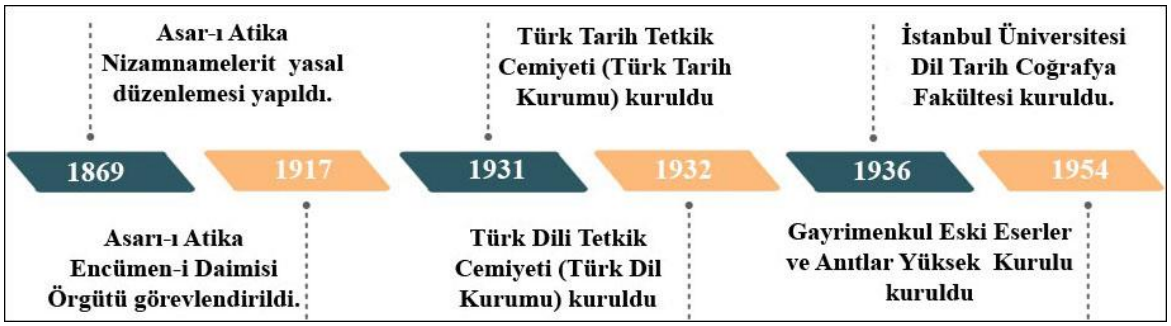

Şekil 2.2. Türkiye'de koruma anlayışının yıllara göre değişiminde rol alan faktörler (1869-1954)

20. yüzyıl ortalarında Türkiye'de planlama anlayışında da değişimler yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle kent planlarının ölçek olarak daha geniş alanları kapsaması planlama alanında birçok eksikliğin olduğunu göstermiştir. Kentsel mekânlarda her ne kadar büyük ölçekli planlar uygulanmaya başlansa da bu düşünce yapısı tarihi çevrelere yansıtılmamıştır.

Ülkemizde 25.04.1973 tarihinde yürürlüğe giren 1710 sayılı "Eski Eserler Kanunu" kentsel ölçekte koruma anlayışının temellerini oluşturmuştur. Tarihi çevrelerin ve doğal alanların bütüncül şekilde korunmasını temel ilke kabul eden bu yaklaşımın sunduğu yenilikler aşağıda belirtilmiştir (Aksu, 2018).

1973 tarihinde onaylanan Eski Eserler Kanununun;

- Birinci maddesinde ilk kez “sit” kavramından bahsedilmiştir.
- Üçüncü maddesinde tüm eski eserlerin devlet malı olduğu ifade edilmiştir.
- Altıncı maddesinde eski eserlerin onarımı için devletin destek sağlayacağı belirtilmiştir.
- On üçüncü maddesinde koruma çalışmalarında Millî Eğitim Bakanlığı’nın yetkili olduğu aktarılmıştır.

Uluslararası gelişmelerin takip edilmesinin ülkemize yansıması olan Eski Eserler Kanunu, sit kavramı üzerinde yoğunlaşmış ve sit alanlarını arkeolojik ve tarihi sit olmak üzere iki grupta sınıflandırmıştır. Kanunda kentsel sit tanımına yer verilmiş ancak daha sonra bu eksiliği gidermek için GEEAYK 13.02.1976 tarih ve 8891 sayılı kararı ile kentsel sit kavramı da sit tanımı içerisinde değerlendirilmiştir (Cantimur, 2011).

Kentsel sit ilanından sonra ülke genelinde birçok bölgede korumaya yönelik kararlar alınmış, bölgedeki her türlü planlama çalışması ise durdurulmuştur. Sit alanı ilan edilen yerlerde “Koruma-Geliştirme Planları’nın yapılması öngörülmüş, bu çalışmalar tamamlanıncaya kadar ise “Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları’nın belirlenerek imar uygulamalarının yapılabileceği süreç tasarlanmıştır. Bu tür uygulamalarla uluslararası gelişmelere ayak uydurulmaya çalışılsa da yönerge, yönetmelik gibi yönlendirici ve destekleyici mevzuatın tam olarak oluşturulamaması istenen çözümü sağlayamamıştır (Kejanlı ve diğerleri, 2007).

Eski Eserler Kanunu ile birlikte anıt ölçeğinde koruma yaklaşımından çevre ölçeğinde koruma yaklaşımına geçiş süreci başlamıştır. 1951 tarihinde kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Eski Eserler Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile birlikte (GEEAYK) ülke genelinde birçok anıt, sivil mimarlık örneği ve sit alanı ilan etmiştir. Ülkemizin koruma alanına yönelik oluşturulan mevzuatlarda gelişmeler yaşansa da teknik personel yetersizliği, bütçe eksikliği, yönetişim konusunda tam koordinasyonun sağlanamaması gibi durumların oluşması bu kanunun çok etkin kullanılmasına engel oluşturmuştur (Aksu, 2018).

2.2.3. Koruma amaçlı imar plan dönemi, tarihi yapıların bir bütün olarak korunması dönemi; 1983

Koruma anlayışında tek yapı ölçeğinden kentsel ölçeğe geçişin yaşanmasıyla 1973 yılında Eski Eserler Kanunu yürürlüğe girmiş, sit kavramı, anıt olarak tabiat ağaçlarının korunması gibi yenilikler ele alınmıştır. Ancak buna rağmen bu kanun genel olarak Asar-ı Atika Nizamnamesi anlayışının çok fazla ötesine geçememiş ve adı dahi Eski Eserler Kanunu olarak kalmıştır. Hızla değişen dünyada koruma bilincindeki değişim de devam etmiş eskiden eski eser olarak tanımlanan kavram 1980'lerde kültürel miras teriminin küçük bir parçası olarak ele alınmaya başlanmıştır. Bununla birlikte 1973 yılından 1983 yılına kadar Anıtlar Yüksek Kurulu ülke genelinde birçok sit alanı tescillemesi, eski eser koruma politikasından taşınmaz kültür varlığı koruma politikasına geçişi sağlamıştır. Böylelikle 1980'lerde ülkemizin koruma politikasında çağın ölçü ve derinliklerine uygun adımlar atılmıştır (Çeçener, 1995:293).

1980'li yıllar Türkiye'nin koruma alanında önemli bir kırılma noktası yaşadığı dönem olarak görülmektedir. Küreselleşmenin etkilerinin kentlere yansımasıyla birçok kurum ve kuruluş liberal ekonomi anlayışına geçiş yapmaya başlamıştır. 1980'li yılların diğer bir özelliği ise ülkemizde yeni bir anayasal düzenleme oluşturulmuştur. 1982 yılında yürürlüğe giren bu anayasa bir önceki anayasa gibi içerisinde korumaya ilişkin hükümler bulundurmuştur. Anayasanın 63. maddesinde ülkemizde bulunan kültürel miras değerleri ile tabiat varlıklarının korunması, bu hedefe yönelik her türlü destek, teşvik ve tedbirin alınacağı, uygulamaların kamu yararı altında adına gerçekleştirileceği gibi hükümler yer almaktadır (Kejanlı ve diğerleri 2007).

Eski Eserler Kanunun kaldırılmasıyla birlikte yerine 1983 yılında 2863 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle hızlı bir şekilde kültür ve tabiat varlıklarına yönelik tespit ve tescil işlemleri başlatılmıştır. Ayrıca 1951 yılında kurulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun görevine son verilmiş ve daha farklı bir yapılanmayla Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Bölge Koruma Kurulları oluşturulmuştur. Koruma alanında ülkemiz adına önemli bir dönüm noktası olan 2863 Sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun sunmuş olduğu bazı yenilikler ve gelişmeler aşağıda maddeler halinde sunulmuştur (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983):

- Kanunun birinci maddesinde anıt kavramı yerine kültürel varlık ve tabiat varlığı kavramları getirilmiştir.
- Üçüncü maddesinde korunma alanı kavramı üzerinde durulmuş, miras değerlerinin kentsel tarihi dokularda korunmasında etkinliği olan alan olarak tanımlanmış ve bu alanın Koruma Bölge Kurulları tarafından belirlenmesine karar verilmiştir. Bu madde ile birlikte koruma alanında ilk kez merkezi idareden yerel idareye geçiş sağlanmıştır.
- Kültürel miras değerlerinin kamulaştırılması ve hangi kurumların yetkili olduğu konusunda ki belirsizlik ortadan kaldırılmıştır.
- "Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP)" ve "Geçiş Dönemi Yapılaşma Şartları" uygulamaları yürürlüğe girmiştir. Böylelikle sit alanı ilan edilen yerlerde Koruma Amaçlı İmar Planı yapılıncaya kadar Geçiş Dönemi Yapılaşma Şartlarının belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

2863 sayılı kanun ile Koruma Amaçlı İmar Planlarının hazırlanmasında ilk önce tarihi ve kültürel değer taşıyan alanların tespit edilmesi gerekmektedir. Daha sonra bu alanlar Koruma Bölge Kurulları tarafından tescil edilerek sit alanı ilan edilmektedir. Sit ilanından sonra o bölgede tüm imar uygulamaları durdurularak iki yıl içerisinde KAİP hazırlanıncaya kadar geçiş dönemi yapılaşma koşullarına göre imar çalışmaları sürmektedir. Hazırlanacak olan Koruma Amaçlı İmar Planı bir önceki imar planından tamamen farklı olarak değil, koruma anlayışının entegre edildiği mevcut imar planının devamı niteliğinde olmaktadır. Levent (2009) bu süreci aşağıdaki şema gösterilen şema ile açıklamaktadır.

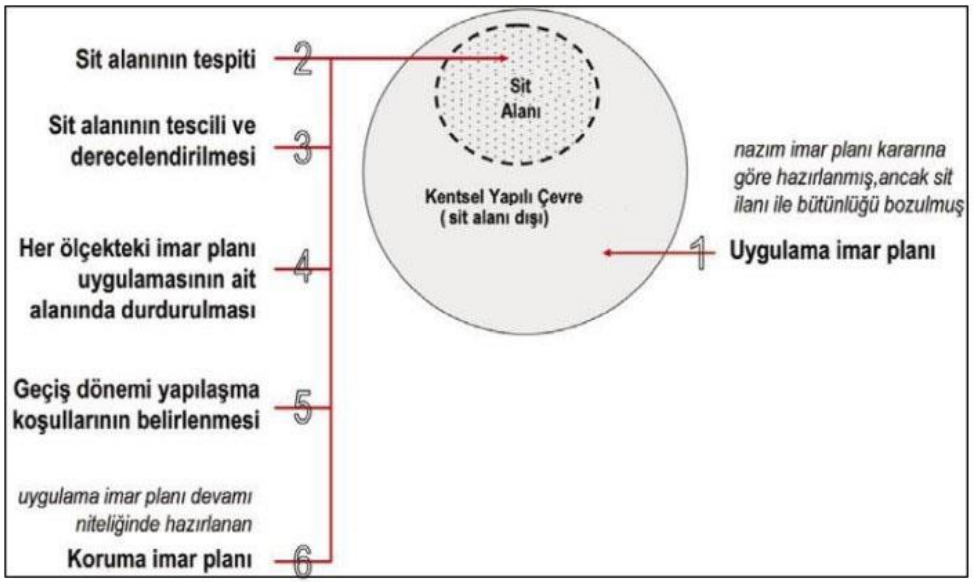

Şekil 2.3. Sit alanı tespit, tescil, planlama süreci (Levent, 2009)

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun tarihi çevreler üzerindeki en büyük etkisi planlı koruma anlayışının yasalarla destekleniyor olmasıdır. Bu yasayla sit alanlarının planlı şekilde korunması için Koruma Amaçlı İmar Planı kavramı ön planı çıkarılmış ve bu sürecin uygulama-yönetişim konusu da açıklığa kavuşturulmuştur. Koruma Amaçlı İmar planlarının yapımı ve uygulanması yerel yönetimlere bırakılmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentler içinde barındırdığı sit alanlarına yönelik planlama çalışmalarını kendi bünyelerinde bulunan birimlerle halletmişlerdir. Ülkemizde yer alan diğer birçok yerel yönetim ise ihale yöntemi ile planlama çalışmalarını tamamlamışlardır. Bu durumun ilk nedeni kendi bünyesindeki teknik yetersizlik, ikinci nedeni ise merkezi idareden gelen teknik ve maddi yetersizlikler olmuştur. Bu dönemlerde planlama-koruma konusunda yaşanan en büyük zorluk Koruma Amaçlı İmar Planları ile kentsel imar planlarının bütüncül bir şekilde hazırlanmasıdır. Tekeli (1987) planlama-koruma ilişkisinde ilk önce sosyal ve mekânsal çevredeki değişimler ele alınıp bu verilere dayanan kentsel imar planlarının hazırlanması gerektiğini, daha sonra salt koruma anlayışının ön planda olduğu koruma planlarının yapılması gerektiğini ifade etmiştir (Kejanlı ve diğerleri, 2007).

Koruma Amaçlı İmar Planları ile kentsel imar planlarının paralellik göstermediği durumlarda her iki planında sürdürülebilir olmasının mümkün olamayacağı ve bununla birlikte uygulama aşamasında da sorunlar çıkacağı çok olası bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır (Polat ve Taşmektepligil, 2021)

2.2.4. Tarihi çevrelerde yenileme kavramının gelişimi 2005; korumanın öteleniş, yenilemenin yükseliş dönemi

21. yüzyılın başları itibariyle küreselleşme kentler üzerinde etkisini iyice artırmış, kentsel mekânların yeniden şekillendiği, sosyal sınıf ilişkilerinin belirginleştiği ve kentsel mekân üzerinde rantın arttığı bir döneme girilmiştir. Ülkemiz bu dönemde neoliberal yaklaşımlara yöneldiğinden ve özelleştirme politikaları ile güç kaybettiğinden kültürel mirasın korunmasına yönelik çözüm üreten bir mekanizma yerine aracı konumda olmayı ve yol gösterici bir sürece girmiştir. Ayrıca 2000'li yıllarda devletin ekonomik sektörünün inşaata dayanması birçok kentsel yerleşimde ve tarihi çevrede yapılaşma baskısı oluşturmuştur. Ülkemiz; koruma alanında imzalamış olduğu birçok uluslararası anlaşma ve kendi bünyesinde hazırlamış olduğu yasa ve yönetmelik olmasına karşın bu dönemde koruma alanında kurumsal bir altyapı tam olarak oluşturamamış ve dengeli bir koruma politikasına

sahip olamamıştır (Aksu, 2018). Uluslararası alanda ülkemizin koruma politikalarına yön veren ve etkisini 21. yüzyılın başlarında gösteren üç önemli anlaşma vardır:

- Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye Türkiye Cumhuriyeti'nin Katılmasına Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme (1982)
- Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun ve Sözleşme (1989)
- Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (1989)

Tek yapı ölçeğinden koruma anlayışından kentsel ölçekte koruma anlayışına geçiş uzun bir süre sürmüş olsa da uluslararası güncel koruma yaklaşımlarına uygun bir anlayışa geçiş 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile sağlanmıştır. Bir önceki yasa da "sit", "korunma alanı" gibi terimlere yer verilmişken bu yasa da ise "yönetim alanı", "yönetim planı" gibi yeni terimlere yer verilmiştir. Yasa ile koruma çalışmalarında, eylem alanlarında yapılacak uygulamaların önceliklerinin belirlenmesi ve bu önceliklerin uygulanabilir olması gerektiği belirtilmiştir (Kejanlı ve diğerleri, 2007).

2004 tarihli 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile;

- Katılımcı Alan Yönetimi Planı ile yeni kaynakların bulunması,
- Örgütlenme şemasının oluşturulması,
- Koruma-planlama çalışmalarındaki sorumlulukların belirlenmesi,
- Yerel halkın koruma planlarına katılımı sağlanarak sürdürülebilir bir yönetim planı ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bu kanun yukarıda belirtilen hedefleri içermesinden dolayı şu ana kadar yürürlükte olmuş bütün kanunlardan ayrılmaktadır. Bu kanunun diğer bir önemi ise uluslararası güncel koruma yaklaşımlarına uygun, dengeli, bütüncül ve sürdürülebilir bir koruma yaklaşımına sahip olmasıdır.

2005 yılında yayınlanan “Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik” ile Koruma Amaçlı İmar Planı yapım süreci, yetkilisi, müellifi gibi teknik detaylara yer verilerek 5226 sayılı kanun desteklenmiştir. Bu yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden 4 ay sonra “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” yayınlanmıştır. Yönetmelikte; yönetim planının uygulanması, denetlenmesi, alan başkanı ve kurulunun görevleri, sit ve etkileşim alanlarının kamu ve STK ile koordinasyonlu şekilde yürütülmesi hakkında hükümler yer almaktadır.

2004 yılında kabul edilen 5226 sayılı kanundan sonra 2005 yılında 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. İlk maddesinde amacı belirtilmiş ve “büyükşehir belediyeleri, büyükşehir belediyeleri sınırları içindeki ilçe ve ilk kademe belediyeleri, il, ilçe belediyeleri ve nüfusu 50.000'in üzerindeki belediyelerce ve bu belediyelerin yetki alanı dışında il özel idarelerince, yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş; kültür ve tabiat varlıklarını koruma kurullarınca sit alanı olarak tescil ve ilan edilen bölgeler ile bu bölgelere ait koruma alanlarının, bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulması, tabiî afet risklerine karşı tedbirler alınması, tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasıdır” şeklinde tanımlanmıştır (Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 2005).

5336 sayılı yasada ele alınan en önemli kavram korunacak alanlara yönelik olan “yenileme alanı” olmuştur. Yenileme alanlarının belirlenmesinde İl Özel İdareleri ve Belediye Meclisleri görevlendirilmiştir. Bu alanların belirlenmesinde yetki her ne kadar yerel idareye bırakılmış olsa da son karar yine merkezi idarede bulunmaktadır. Koruma çalışmalarında birçok görev ve sorumluluğu bulunan Koruma Bölge Kurullarına ise bu konuda herhangi bir yetki verilmemiştir. Ayrıca bu kanunun diğer ayırt edici özelliği ise Yenileme alanlarında Toplu Konut İdaresi Başkanlığı’na plan ve proje yetkisi verilmiştir. Kentsel tarihi dokuların yenilenmesinin gündeme geldiği 2005 tarihli 5366 sayılı yasa ile koruma ve yenileme arasında ayrışma başlamıştır. Bu kanun ile koruma-yenileme yaklaşımından ziyade sadece yenileme kavramı ön plana çıkarılmıştır. Kısacası; bu kanun koruma kavramında öteleniş,

yenileme kavramında yükseliş dönemi olarak görülmüştür. Ancak Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer alan plan hiyerarşisi bozularak koruma alanında plansız gelişmelerin önü açılmıştır. Koruma anlayışından öte yenileme anlayışı ile hazırlanan olarak Sulukule Yenileme Projesi, Tarlabaşı Yenileme Projesi gibi çalışmalar bu duruma örnek olarak gösterilmektedir. 5336 sayılı Kanunda tarihi çevrelerin korunmasında sadece yenileme kavramı üzerinde durulmuş, koruma ile yenilemenin farklı iki kavram olduğu açıkça kabul edilmiştir. Koruma kavramı kentsel alanlarda her türlü uygulamada en üst konumda yer alması gerekirken yenileme kavramıyla bu anlayış geri planda tutulmuştur. Ayrıca 5366 sayılı kanun yenilemenin üzerinde durmasına karşın bu alanların hangi kriterler eşliğinde belirleneceğine dair herhangi bir bilimsel veri sunmamıştır. 2863 sayılı Kanun sit alanlarının belirli bir sisteme göre koruma-planlama çalışmalarını uygulamaya çalışırken 5366 sayılı kanun sit alanlarını bütüncül değil kısmi olarak planlamaya çalışmıştır. Bu bağlamda koruma-planlama çalışmalarında belli sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Ayrıca kanunların kendi içerisinde belirlediği yetki ve sorumluluklarda ortaya çıkan karmaşadan dolayı kültürel miras değerlerinin korunması sürecinde uygulama ölçeğinde kararların alınmasında ciddi problemler yaşanmaya başlanmıştır (Avcıoğlu, 2016).

20. yüzyılın ortalarından günümüze kadar geçen sürede ülkemizin koruma anlayışında önemli adımların atıldığı dönemler aşağıdaki şekilde kronolojik sıraya göre gösterilmektedir.

Şekil 2.4. Türkiye'de koruma anlayışının yıllara göre değişiminde rol alan faktörler (1965-2005)

2.2.5. Kentsel korumada sürdürülebilirlik

Koruma ve sürdürülebilirlik paralel anlamlara sahiptir ve dünyanın doğal kaynaklarını ve biyosferini yönetme ihtiyacını ifade etmek için sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Bu kavramların iki amacı vardır: Birincisi insan ve doğa arasında uzun vadeli uyumu sağlamak ikincisi ise insanlar ve diğer yaşam formları için yaşam koşullarında ve kalitesinde sürekli iyileştirme sağlamak (Boudargham, 2020). Tekeli (2009)'a göre korumanın temelinde sürdürülebilirlik kavramı bulunmaktadır. Çünkü korumanın, geçmiş değerleri günümüzde yaşatma değil, bu değerleri gelecek kuşaklara aktarma sorumluluğu bulunmaktadır.

Sürdürülebilirlik, otuz yıldan daha eskiye dayanan ve zamanımızın temel zorunluluğu olarak görülen karmaşık bir kavramdır. Buna rağmen, tek ve ortak bir tanımı yoktur. Genel olarak "gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayabilme" olarak tanımlanan sürdürülebilirlik, özellikle 1987 Bruntland Raporunda dünya gündemine gelmiştir. Başlangıçta çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar olmak üzere üç temele dayanan sürdürülebilirlik, uluslararası tartışma ve toplantıların katkısıyla zaman içinde daha karmaşık ve bütünsel bir kavrama dönüşmüştür. Özellikle kültür, 2002 Johannesburg Dünya Zirvesi sırasında sürdürülebilirliğin dördüncü ayağı olarak tanıtılmış ve kabul edilmiştir (Appendino, 2017).

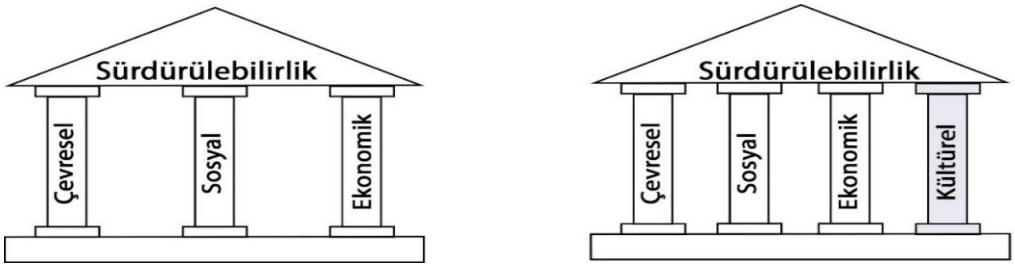

Şekil 2.5. Sürdürülebilirlik sütunları (Appendino, F. 2017).

Uluslararası alanda koruma ve sürdürülebilirliğin birlikteliğini destekleyen birçok kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşlar kendi yönetimleri ve diğer kurumlarla yaptıkları görüş alışverişleri sonucunda kentsel koruma sürecine sürdürülebilirliğin entegre edilmesine yönelik birçok sonuç bildirisi ve tüzükler yayınlamışlardır. 1981 yılında Avustralya'da ICOMOS tarafından yayınlanan Burra Tüzüğü'nde tarihi çevrelerin korunması ve sürdürülebilirlik ilkelerinin bu sürece yansıması, geçmişin ve bugünün değerlerinin geleceğe aktarılmasının sağlanmasına yönelik öneriler yer almaktadır (ICOMOS Avustralya, 2013).

Türkiye'de ise kentsel korumanın sürdürülebilirliğine yönelik ilk çalışma 1972'de Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansında sunulan Devlet Planlama Teşkilatı raporudur.

1992 yılında düzenlenen Rio Konferansı sonrası “Yerel Gündem 21” adı altında sunulan çalışma kabul edilmiştir. BM’nin 1996 tarihli İnsan Yerleşmeleri Konferansında sunulan Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı’nda sürdürülebilirlik kavramı üzerinde durulmuştur. Raporda; sürdürülebilir kentleşme ve gelişim, halkın katılımı, tarihi kentsel dokuların korunarak sürdürülebilirliğinin sağlanması konuları ele alınmıştır. Ayrıca 8. ve 9. Kalkınma Planları, 2008 yılında düzenlenen Kentleşme Şûrası ve Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlama Projeleri kentsel koruma kavramına sürdürülebilirliğin entegre edilmeye çalışıldığı diğer çalışmalar arasına girmiştir (Dabanlı, 2022).

Koruma uygulamalarında sürdürülebilirliğin ele alınması sürekli değişime uğrayan miras değerlerinin en rasyonel ve dengeli şekilde korunmasını sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı uzun yıllar boyunca genellikle “yeşil” sıfatıyla ilişkilendirildiğinden kentsel koruma kavramı ile ilişkilendirilmesi 21. yüzyılın sonlarına kadar uzamıştır. İki kavramın birbirine entegrasyonun bu denli uzun sürmesinin diğer bir nedeni ise sürdürülebilirlik kavramının özünde yer alan “yenilenebilir kaynak” terimi olmuştur. Çünkü tarihi kentsel alanlar yenilenemeyen ve sınırlı bir kaynak olarak görülmüştür. 21. yüzyılın sonundan günümüze kadar olan süreçte sürdürülebilirliğin mekânsal bir kavram olmadığı ve farklı birçok değeri içerisinde barındırdığı algısı oluştuğundan dolayı sürdürülebilirlik kentsel koruma anlayışı içerisinde kendine yer bulmuştur (Günay, 2010).

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR VE BÜTÜNLEŞİK KORUMA YAKLAŞIMI

Rodwell'e (2007:183) göre koruma, en azından 1960'lardan beri bizimle olan bir kavramdır. Sürdürülebilirlik ise 1980'lerde ortaya çıkan ve günümüzün temel gündemlerinden biri haline gelen bir kavramdır. Ayrıca, kültürel olarak yönetilen kentsel gelişme, 1980'lerin sonlarından itibaren kentsel planlamada bir kavram olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Montgomery, 2003).

Tarihi bir alanı korumak, yapılı çevrede yapıcı değişim aracı olarak hizmet etmek; çevresel, sosyal ve ekonomik hedeflere katkıda bulunmak anlamı taşımaktadır Avrami (2016). Bu hedeflere ulaşırken sürdürülebilirlik ve koruma kavramları çok fazla önem arz etmektedir. Ancak sürdürülebilirlik hedefleri ile koruma politikaları ve uygulamaları arasında ortak bir zemin henüz sağlanamamıştır. Koruma politikaları ve uygulamaları enerji tüketimini azaltma, alternatif enerji üretme, kentsel yoğunlaştırma, çeşitlilik ve katılım gibi konuları ikinci planda tutması sürdürülebilirlik hedefleri ve koruma uygulamaları arasında uyuşmazlıklara neden olmaktadır. Ellwand (2011) sürdürülebilirlik hedefleri ile koruma anlayışı arasında bütünleşmenin tam oluşmamasının en temel nedeninin; kültürel mirasın kamu veya kâr amacı gütmeyen kurumlar tarafından yönetilmesi, sürdürülebilir gelişmenin ise özel çıkarı olan kuruluşlar tarafından yönetilmesi olduğunu ifade etmiştir.

Öte yandan tarihi çevrelerde sürdürülebilirlik ve koruma anlayışının örtüştüğü birçok alan mevcuttur. Örneğin; kültürel değerlerin mevcut işlevi ya da günümüz şartlarına uygun işlevi ile yeniden kullanılabilir hale getirmek sürdürülebilir gelişmenin çevresel boyutuna ciddi katkılar sağlamaktadır. Mevcut kent dokusunun koruma anlayışı içerisinde yenilenmesi ile yeni imar adalarında planlanan konut ve ticaret alanlarının saçaklanmasına engel olunmakta ve bu kentsel ihtiyacın kent dokusu içerisinde çözümlenmesini sağlamaktadır. Böylelikle tarihi çevrelerin çeperlerinin modern yapılaşmanın tehditti altında kalması engellenmektedir. Ayrıca tarihi çevrelerin etkileşim alanında yer alan orman, gibi doğal kaynakların sürdürülebilirliği sağlanmaktadır (Mui, Yusof, Meng ve Fern, 2007). Kökler farklı olsa da koruma ve sürdürülebilirlik ortak paydada buluşmaktadır (Mezzino ve Kirova, 2015). UN-HABITAT (2015) tarafından belirtildiği gibi, kültür artık sürdürülebilir kentsel kalkınma için bir itici güç, temel kaynak ve varlık olarak kabul edilmektedir. Toplumsal ve kültürel süreçlerden oluşan kentsel miras, toplumların zaman içindeki kimliklerini, beklentilerini ve vizyonlarını yansıtmaktadır. Kentsel çevrelerde geliştirilen kültürel ve

sosyal uygulamalar, davranışlar ve varlıklar olarak anlaşılan kentsel kültür, genellikle çoğulculuk ile karakterize edilmekte ve yeniliğin yolunu açmaktadır. Kültür, çoğunlukla sektör temelli bir yaklaşımla, ancak nadiren kapsamlı bir şekilde sürdürülebilir kentsel gelişme stratejileri ve insanların refahının, kimliğinin ve katılımının iyileştirilmesi için bir kaldıraç olarak ele alınmaktadır.

Çizelge 3.1. Sürdürülebilir gelişme ve koruma alanındaki ilişki, Günay, 2010'dan uyarlanmıştır.

	Sürdürülebilirlik	Koruma
Genel ilke	Günümüz ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin ihtiyaçlarına zarar vermeden karşılanması	Tarihi çevreyi sonraki nesillere kültürel miras ve kültürel kimlik kaynağı olarak bırakmak
Tanım	Mevcut durum ile yeterli sayıda doğal ve yapay sermaye birikimini sonraki kuşaklara aktarmak	Mevcut durum ile yeterli sayıda kültürel miras değerlerini sonraki kuşaklara aktarmak
Önem	Çevreye verilen zararlar ciddi yok oluşlara neden olduğu ve geri dönüşümü olmadığı için önemlidir ve eşsizdir.	Kültürel mirasa verilen zararlar ciddi yok oluşlara neden olduğu ve geri dönüşümü olmadığı için önemlidir ve eşsizdir.
Hedef kitle	Yerel halk	Yerel halk
İhtiyaç	Yaşamın devamı için gerekli temel ihtiyaçlar	Tarih ve kimliğin korunması için gerekli ihtiyaçlar
Kısıt	Çevrenin ihtiyaç duyduğu konularda teknoloji ve sosyal organizasyonlar aracılığı ile ortaya çıkan kısıtlamalar	Günümüz ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli olan değişimlerin kültürel miras üzerinde yarattığı özgünlük kaybı
Sorun	Farklı çıkarlar ile çatıştığında pazarlığa açık bir konudur.	Farklı çıkarlar ile çatıştığında pazarlığa açık bir konudur.
Yaklaşım	Bütüncül yaklaşım	Bütüncül bir yaklaşım olan bütünleşik kentsel koruma anlayışı
Kapsam	Çevresel, ekonomik, sosyal konular	Ekonomik, kültürel, sosyal ve teknolojik konular

Rodwell (2007: 131), sürdürülebilir şehir kavramının yerel ölçekte insan ihtiyaçlarını ve vatandaşların isteklerini, küresel ölçekte ekolojik sürdürülebilirliği dengelemeye çalıştığını belirtmiştir. Sürdürülebilir şehirler doğal, yapılı ve kültürel ortamlarda var olanı korumayı ve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Şehir, temel amacın işlevsel, yapısal ve sosyal çeşitliliğe dayalı dengeli ve kendi kendini düzenleyen bir sosyo-ekonomik ve çevresel organizasyonun olduğu dinamik ve karmaşık bir ekosistem olarak görülmektedir. Rodwell (2007: 132), mevcut binaların ve altyapıların çevresel özelliklerinin kültürel değerleri kadar önemli

olduğuna ve uygulamanın büyük ölçüde koruma perspektifinden teknolojilerin yaratıcı kullanımı meselesi olduğuna işaret etmektedir. URBACT tarafından belirtildiği gibi, kültürel mirasın korunması, tarihi kentlerin ve kültürel miras alanlarının sürdürülebilir gelişimi için önemli bir teşvik sağlayabilmektedir. Bunu başarmak için kültürel mirasın korunması bölgenin ekonomik, sosyal, çevresel ve yönetsel gelişimi ile bağlantılı olmalı, kültürel mirasın sürdürülebilir kentsel gelişmeyi nasıl destekleyebileceğini ve gelişimin korumayı desteklemek için nasıl kullanılabileceğini araştırmalıdır. Bu stratejinin başarılı bir şekilde uygulanması, çekici, rekabetçi ve çok işlevli tarihi kentsel alanlara ve bölgenin kültürel miras değerlerinin takdir edilmesine yol açacaktır.

Çağdaş koruma anlayışı olarak bütünleşik koruma kavramı uzun yıllardır sık sık gündeme gelmektedir. Amsterdam bildirgesi ile birlikte koruma anlayışının temelini oluşturan bütünleşik koruma, 20. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren koruma olgusunun temel anlayışlarından biri olmayı sürdürmektedir (Arısoy, 2014). Koruma alan sınırlarının, anıtsal değerler ve miras değeri taşıyan mimari yapılar ile sınırlı kalmaması, bu değerlerin çevresi ile birlikte bütüncül şekilde ele alınması anlayışının ele alındığı Venedik Tüzüğü ile koruma anlayışında bütüncül değerlendirmenin temelleri atılmıştır (Ahunbay, 1996:119). 1975 yılında Amsterdam Bildirisi kültürel mirasın korunmasına ilişkin değerlendirmelerde bulunmuştur:

- Kültürel ve mimari miras, yalnızca anıt ve yapılardan ibaret değildir. Tarihi kentlerde doğal ve insan eli ile oluşmuş varlıklar ile kırsal alanlarda yer alan bütün özellikleri de içermektedir.
- Kültürel ve mimari miras, yeri doldurulamayacak ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik bir bütünlüğü anlatır.
- Tarih, kentler, çevreler ve merkezler, toplumun tüm boyutları arasında bir düzen ve denge sağlar.
- Kültürel ve mimari mirasın eğitim alanında önemli rol almaktadır.
- Miras değerleri birçok farklı nedenden dolayı tehlike altında kalmaktadır.
- Bütünleşik koruma, bu tehlikeleri önleyebilecek bir planlama ve koruma anlayışıdır.

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma, doğal ve kültürel mirasa konu olan değerlerin korunması-geliştirilmesinde, planlama modelinden yönetimsel örgütlenmelere, katılım ve iş birliği modelinden, finansman odaklarına dek uzanan planlama-uygulama süreçlerinin her

aşamasında sürdürülebilirlik ilkelerini temel alan stratejilere önem veren geniş kapsamlı ve çok yönlü planlama anlayışı olarak tanımlanmaktadır (Naser, 2003). Dun (2001)' a göre bütünleşik bir koruma çerçevesi politik ve teknik yönlere, uygulamaya ve izlemeye dikkat eden adım adım işleyen bir süreci içermektedir. Bütünleşik korumanın, günümüzün durumunu ve görünümünü sabitlemeyi amaçlamadığı, ekonomik ve sosyal açıdan kabul edilebilir olduğu ölçüde mevcut kentsel dokunun yeniden kullanıldığı ve canlandırıldığı bir sistem olduğunu açıkça belirtmektedir. Özcan ve Ter (2015)' e göre ise sürdürülebilir ve bütünleşik koruma, kültürel miras değerlerinin geleceğe dönük senaryo tasarımı kapsamında belirlenen çevresel, işlevsel, sosyal, ekonomik sürdürülebilirlik içerikli koruma-geliştirme stratejileri eşliğinde ele alan geniş kapsamlı ve bütünleşik koruma yaklaşımıdır.

Bütünleşik korumanın amaçlarını genel olarak şu şekilde özetleyebiliriz:

- Kişiye özel koruma değil, yerel halkı kapsayan koruma anlayışı
- Kültür ve mekân arasında bağın kurulması
- Restorasyon, rekonstrüksiyon, kentsel planlama gibi çalışmalarda sürdürülebilirlik kavramının ön planda tutulması.

Özellikle gelişmiş Avrupa ülkeleri bütünleşik koruma anlayışına 19. yüzyıl sonları itibari ile geçmiştir. Türkiye'de ise bu koruma anlayışına geçiş son zamanlarda başlamıştır. Bu anlayışın ortaya çıkmasında özellikle tek yapı ölçeğinde koruma fikrindeki eksik ve yanlışlıklar etkili olmuştur. Öyle ki; korunması düşünülen kültürel mirasın sadece kendi alanının düşünülmesi, o miras değerinin bir bütün içerisinde yer alan tarihi çevrelerden uzak kalmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte miras değerinin çevresiyle birlikte bir kimliği olduğu düşünüldüğünde, çevresi ve etkileşim alanı düşünülmeden kurgulanan koruma uygulamaları yüzünden o değerin kimliği değişebilmektedir. Sonuç olarak kültürel miras değerlerinin bir kimlik taşıyabilmesi için çevresi ile bir bütünlük oluşturması gerekmektedir. Bu nedenle tarihi çevrelerin bütüncül bir koruma yaklaşımı ile birlikte korunması, miras değerlerini gelecek nesillere aktarma konusunda daha olumlu sonuçlar vermektedir (Erten, 2017).

Bütünleşik koruma anlayışında diğer bir husus ise farklı meslek gruplarının bir arada çalışmasıdır. Tarihi kentsel dokularının koruması konusunda çatışan ya da çatışmayan meslek grupları, bütünleşik koruma yaklaşımı ile kentin tüm boyutlarının ele alınması

konusunda birbirlerine yardımcı olmaktadırlar. Bütünleşik koruma anlayışı ile birlikte; ekonomistler tarafından tarihi kent dokularının ekonomik gelişmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, sosyologlar tarafından yerel halkın daha refah hayat yaşamaları ve ilgili bütün meslek grupları ile de bu dokuların çevresel boyutunun sürdürülebilir şekilde daha iyi korunması amaçlanarak koruma çalışmaları yapılmaktadır. (Erten, 2017).

Rodwell (2003)'e göre koruma, sürdürülebilirlik kavramıyla yalnızca bütünleşmekle kalmayıp aynı zamanda itici bir güç haline gelene kadar da başarısız olmaya devam edeceğini belirtmiştir. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma anlayışını alt başlıklar halinde şu şekilde ele almıştır:

Tarihi yapılar; Tarihi yapıların, tarihi dokuları ve bütünlükleri üzerindeki herhangi bir müdahalenin etkisini en aza indirirken, günümüz toplumunda faydalarını en üst düzeye çıkararak geleceğini güvence altına almak.

Tarihi alanlar; Tarihi alanların ve tarihi ortamlarının bütünlüğü üzerindeki herhangi bir müdahalenin etkisini en aza indirirken, bugünün toplumundaki faydalarını en üst düzeye çıkararak tarihi alanların geleceğini güvence altına almak.

Şehir ve Bölge Planlama; Tarihi şehir alanlarının somut ve somut olmayan mirasının bütünlüğünü korurken günümüz toplumuna katkıda bulunabileceği çerçeveyi sağlamak.

Yapılı çevrede yeni müdahaleler; Dolgu geliştirmelerde ve binalar arasındaki açık alanlarda tarihi çevreye saygı duyan ve zenginleştiren modern tasarımı destekleyerek yapılı çevrede sürekliliği teşvik etmek.

Konut; Yapılı ve sosyal dokudaki yıkıcı müdahaleleri en aza indirmek ve tarihi şehir alanlarının sürdürülebilir topluluklar olarak işlev görme potansiyelini en üst düzeye çıkarmak.

Temel hizmet altyapısı; Tarihi kent alanları için yaşanabilir bir gelecek sağlamak için temel hizmetlerin sağlanmasına öncelik vermek ve bunları tarihi dokuya entegre etmek.

Hareket ve ulaşım; Mekanize ulaşımın tarihi kent alanları üzerindeki zararlı etkisini en aza indirmek ve yaya hareketine öncelik vermek.

Hava ve gürültü kirliliği; Hava ve gürültü kirliliğinin tarihi şehir alanlarının dokusu ve günümüz toplumunda işlev görme yetenekleri üzerindeki zararlı etkisini en aza indirmek.

Turizm; Turizmin, tarihi şehir alanlarının yaşanabilirliğine katkıda bulunma potansiyelini memnuniyetle karşılamak, ancak ona aşırı güvenmek veya hâkim olmasına izin vermemek.

Sosyo-ekonomik bağlam; Gereksiz ve yanlış yönlendirilmiş harcamaların zarar verici sonuçlarını en aza indirirken, kültürel mirasın günümüz toplumunda ekonomik, sosyal ve çevresel yenilenme için bir itici güç olarak hizmet etme potansiyelini en üst düzeye çıkarmak.

İnsan ve malzeme kaynakları; Gerekli mesleki ve zanaat becerilerini belirlemek, eksiklik ve eksiklikleri gidermek ve tedarik sürekliliğini sağlamak için eğitim ve değişim araçlarını oluşturmak; gerekli tüm malzeme kaynaklarını belirlemek ve tedarik sürekliliğini sağlamak.

Miras sunumu, eğitim ve iletişim; Günümüz toplumunda somut ve somut olmayan mirasımızın değeri ve uygunluğunun anlaşılmasını geliştirmek için mevcut tüm araçları kullanmak.

Katılım; Somut ve somut olmayan mirasımıza koruma ve sürdürülebilirlik odaklı bir vizyon ve yaklaşımın ortak mülkiyetini güvence altına almak.

Yaratıcı ve canlı sanatlar; Eldeki tüm araçlarla desteklemek, yaratıcı ve canlı sanatlar yoluyla kültürel kimliğin ve sürekliliğin geliştirilmesi sağlamak.

Sürdürülebilirlik; İnşa edilmiş mirasımızın korunması ile daha geniş ulusal ve uluslararası sürdürülebilirlik gündemleri arasındaki bağlantıları özlü ve ikna edici bir şekilde ifade etmek.

Koordinasyon yönetimi; Her lokasyona uygun araçlarla, somut ve somut olmayan mirasımızın koruma ve sürdürülebilirlik odaklı vizyonunu uygulamaya odaklanan bir koordinasyon yönetimi çerçevesi sağlamak.

3.1. Sürdürülebilir ve Bütünleşik Koruma Yaklaşımının Boyutları

Tarihi çevrelerin ve dokuların korunmasında çevresel, sosyal, ekonomik ve yönetişim boyutların birlikte değerlendirilmesi ve planlanması çağdaş koruma anlayışının temelinde yer almaktadır. Bu nedenle bu tür alanlarda yapılması planlanan koruma çalışmalarında çevresel, sosyal, ekonomik ve yönetişim boyutlarının detaylı şekilde incelenmesi ve analiz edilmesi gerekmektedir.

3.1.1. Çevresel boyut

Tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde korunması için o çevre içinde yer alan bütün miras değerlerinin günümüz ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde, sosyo-ekonomik özellikleri de düşünülerek planlama çalışmalarına entegre edilmesi gerekmektedir. Feilden (2003:36-39)' e göre tarihi çevreyi koruma çalışmalarında, miras niteliği taşıyan varlıkların değerlerinin artırılması gerekmektedir. Bu varlıklar koruma sürecinde planlanan müdahale ve uygulamalarda ele alınması gereken en öncelikli unsurlardır. Koruma olgusunun çevresel boyutunu kapsayan stratejiler, alt kriterler ve ana kriterler olarak iki ana başlıkta aşağıda yer alan Çizelge 3.2'de özetlenmiştir.

Çizelge 3.2. Koruma olgusunun çevresel boyut stratejileri, Hasanzadeh ve Soltanzadeh (2018) 'den uyarlanmıştır.

Boyut	Stratejiler	Alt Kriterler	Ana Kriterler
Çevresel	Yeni alanları yeniden yaratmak için zengin geçmiş sanat yöntemi	Zengin Mimari Okunabilirlik	Arazi Planlaması
	Fiziki açıdan yeni bina ve dokuların oluşturulması		
	Tarihi alanlarda organik düzenlerin vurgulanması		
	Tasarımın, malzemenin ve tasarımın özgünlüğünün vurgulanması	Fiziksel Süreklilik	
	Kentin korunması ve modern gelişim arasında bir denge oluşturması		
	Sürdürülebilir kentsel ulaşım sistemlerinin oluşturulması	Sürdürülebilirlik	Koruma
	Yerleşmelerde sürdürülebilir mekânsal gelişmenin sağlanması		
	Kültürün ve tarihsel kimliğin tarihsel süreçte kullanılması	Görsel zenginlik	

Çizelge 3.2. (devam) Koruma olgusunun çevresel boyut stratejileri, Hasanzadeh ve Soltanzadeh (2018) ‘den uyarlanmıştır.

	Değerlerine göre mirasın korunması	Simgesel Gerçeklik	
	Estetik, tarihsel ve tarihi dokudaki bilimsel değerlerin sunulması		

Koruma, tarihi çevrelerin fiziksel özelliklerini ve karakterini, işlevselliğini, sosyal ve ekonomik özelliklerini sürdürülebilirse başarılı olabilmektedir. Tarihi alanların çöküntü alan haline geldiği bölgelerin sağlıklı bir şekilde canlandırılması, yaşam standartlarının artırılması, özgün malzeme ve teknikle sürdürülebilir şekilde yapı ve dokuların iyileştirilmesi, zarar verilmiş kültürel değerlerin görsel zenginliğinin artırılması, yapılaşmış tarihi çevre ile doğal çevre arasında bağın kurulması, tarihi değerlere ve tarihi değer taşıyan kent siluetine zarar vermeden yenilenebilir ya da alternatif enerji kaynaklarının kullanılması gibi faktörler korumanın çevresel boyutunu içermektedir.

Tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde gelişmesindeki temel nokta, zararlı emisyonların azaltılması ve yenilenemeyen kaynakların tüketiminin azaltılmasıdır (Yung ve Chan, 2012). Dolayısıyla çevresel sürdürülebilirlik üç faktöre bağlıdır: “azaltma- yeniden kullanma- geri dönüşüm”. Tarihi korumayı çevresel açıdan sürdürülebilir kılmak için, tarihi kaynakların yeniden kullanımı öngörülmektedir. Tarihi binaları yeniden kullanmak, bu üç faktörü uygulamanın önemli bir yoludur. Çok daha büyük bir ölçekte, eski binalara yeni bir hayat kazandırma, kentsel yayılmayı azaltma, enerjiyi korumaya ve sürdürülebilir toplulukları teşvik etmeye yardımcı olmaktadır. Binaların tüm ömrü boyunca enerji ve malzeme kullanımını inceleyen Yaşam Döngüsü Değerlendirmesi (LCA)’ne göre, binaların korunması ve rehabilite edilmesinin yeni inşaatlardan daha çevre dostu olduğunu ve bunun sonucu olarak enerji ve arazi tüketimini azalttığını savunmaktadır (Badawy ve Shehata, 2017).

3.1.2. Sosyal boyut

Koruma olgusunun sosyal boyutu; tarihi çevrede ikamet eden ve o çevreyi ilgilendiren bütün süreçlerde rol alan aktörleri kapsamaktadır. Tarihi çevrelerde koruma alanında yaşanan olumsuzluklardan dolayı bu alanlar genellikle kentin köhne yerlerinde kalmış çöküntü alanları olarak görülmektedir. Bu nedenle bu alanlarda yaşayanlar çoğunlukla dışlanmış ve

alt gelir grubu insanlardan oluşmaktadır. Koruma anlayışı sadece yapıları değil o yapı ile etkileşim içinde olan tüm çevreyi korumak olarak tanımlandığından, bu alanlarda yaşayan toplumun gelir düzeyi, yaşam standardı, eğitim düzeyi, yaşadığı çevrenin önemi hakkında bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir. Tarihi alanlarda bu tür sosyal çalışmalar ve uygulamalar olmadığında bu mekânlarda izinsiz yapılaşma, suç oranında artış gibi olaylar yaşanmaktadır. Tarihi çevrede rol alan aktörler ise her türlü plan ve proje çalışmalarında yer alabilen kişi ya da kuruluşları kapsamaktadır (Tunçer, 2017:47). Çizelge 3.4'de koruma olgusunun sosyal boyutunu kapsayan stratejiler, ana kriterler ve alt kriterler eşliğinde özelliklerine yer verilmiştir.

Çizelge 3.3. Korumanın sosyal boyut stratejileri, Hasanzadeh ve Soltanzadeh (2018)'den uyarlanmıştır.

Boyut	Stratejiler	Alt Kriterler	Ana Kriterler
Sosyal	Zamana uygun olacak şekilde canlı, sosyal ve uygulanabilir bir tasarımın yaratılması	Mekân duygusu	Yaşam Kalitesi
	Zaman ve mekân algısının yapısal varyasyonlarla yansıtılması		
	Ana dokuyu ve huzuru korumak için sosyal güçlendirme yapılması	Emniyet	
	Yerleşmelerde sosyal donatı ve hizmetlerin dengeli dağılımının sağlanması	Sürdürülebilirlik	
	Fiziksel, ekonomik amaçlar için kültürel ortaklığın ve sosyal rehabilitasyon kullanılması		
Sosyal	Kültürün rolünün ve tarihi değerlerin kullanımının yeniden tasarlanması	Zengin kimlik	Sosyal Dayanışma
	Kent kültürünün, kentlilik bilincinin, aidiyet duygusunun geliştirilmesi		
	Kentin tarihsel bağlamı göz önüne alındığında kültürel gelişim için bir platform olarak sosyal aktivitenin gösterilmesi	Canlılık	

Tarihi çevrelerde sosyal sürdürülebilirlik, topluluklar içinde yaşamı güçlendirici bir koşul ve bu koşulu sağlayabilecek bir destek olarak tanımlanmaktadır Sürdürülebilir tarihi korumanın sosyal yönünün güçlü olması için sosyal yaşamın ve kullanımların günümüz şartlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Badawy ve Shehata, 2017). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) Sosyal Dönüşümler Yönetimi (MOST) programı kapsamında 1996 yılından bu yana sosyo-ekonomik ve kültürel sorunları iyileştirirken, tarihi

bölgelerdeki fiziki çevre ve binaları iyileştirmeye yönelik birçok çalışma ve girişimde bulunulmuştur. Korunmanın sosyal boyutunun temel amacı, tarihi bölgelerdeki sakinlerin yeniden canlandırmanın faydalarından yararlanabilecekleri yaşanabilir alanlar olarak nasıl restore edileceği ve korunacağıdır (UN-Habitat, 2016).

3.1.3. Ekonomik boyut

Tarihi çevrelerde ekonomik sürdürülebilirlik, kentsel çevrenin doğallığını geliştirirken yerel halkın, özellikle de yoksulların hizmet ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır (Basiago, 1999). Tarihi koruma, ekonomik kaynakların üretilmesine katkıda bulunduğunda ekonomik olarak sürdürülebilir olabilir ve bu, iş olanakları sağlayarak başarılabilmektedir. Çalışmalar, tarihi korumanın ister restorasyon sürecinde ister geliştirme sonrasında bölgede gerçekleşecek farklı faaliyetler yoluyla olsun, diğer yatırım türlerinin çoğundan daha fazla istihdam yarattığını göstermiştir (Gilderbloom, 2009).

Tarihi bir çevrenin sürdürülebilir ve bütünleşik korunmasında en önemli faktörlerden biri de ekonomik gelişmelerdir. Ekonomik kaynak yaratılmadan hiçbir plan ve proje hayata geçirilememektedir. Bu yüzden tarihi alanların korunma sürecinin ekonomik yönü çok iyi planlanmalı ve sürdürülebilir olmasına dikkat edilmelidir. Çizelge 3.5'te tarihi çevrelerin ekonomik boyutunu kapsayan stratejiler genel olarak özetlenmiştir.

Çizelge 3.4. Korumanın ekonomik boyut stratejileri, Hasanzadeh ve Soltanzadeh (2018)'den uyarlanmıştır.

Boyut	Stratejiler	Alt Kriterler	Ana Kriterler
	Kentsel tarihi merkezlerde yer alan ekonomik dinamiklerin ayakta tutulması	Kendine Yeterlilik	Ekonomik İstikrar
	Yapay ve doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanması	Sürdürülebilirlik	
Ekonomik	İstihdam yaratılması		
	Kültüre uygun iş fırsatlarının yaratılması	Ekonomik Karlılık	Ekonomik Çekicilik
	Tarihi anıt ve dokuların ekonomik olarak sömürülmesinin önüne geçilmesi		
	Tarihi değerlerin zarar verilmeden ekonomik kullanımının teşvik edilmesi		
	Günümüz çağına uygun iş fırsatlarının yaratılması		

3.1.4. Yönetişim boyutu

Sürdürülebilir ve bütünleşik korumanın yönetişim boyutu, kent için hazırlanacak plan-programların yasal çerçeve kapsamında tasarlanması ve kanunların belirlediği kapsamda hem yerel hem de merkezi yönetimin yetki ve sorumluluklarının paylaştırılmasını konu almaktadır. Yetki dağılımının akılcı bir şekilde yapılması ile kurum ve kuruluşların sorumlulukları tam olarak belirlenebilmektedir. Yetki dağılımının başarılı bir şekilde yapılmaması halinde kurum ve kuruluşlar arasında yetki çakışması ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle koruma uygulamalarında öncelikle yetkinin kimde olduğu, hangi sistematikle yürütüleceğinin belirlenmesi gerekmektedir. Tarihi çevreler için belirlenen stratejilerin uygulanmasında o çevrede etkisi olan bütün aktörlerin ortaklık ve iş birliği içerisinde olması, iş bölümünün net bir şekilde belirlenmesi ve kurumlar arası koordinasyonun sağlanması oldukça önemlidir (Ulubaş, 2015).

İyi yönetişimin tek yönlü değil çok yönlü olması gerekmektedir. Bütün aktörlerin bir arada olduğu bütünleşik bir yaklaşımın benimsenmesi tarihi çevreleri yok olmadan gelecek kuşaklara aktarabilmek için zorunluluk haline gelmiştir. Bütünleşik yönetimin temelinde kamu ve özel sektörün koordinasyonu yer almaktadır. Kentsel koruma sürecinde yer alan aktörlerin iş birliği içerisinde olması, yerel halkın talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda planlama yapılması ve bu sürece halkın dahil edilmesi sürdürülebilir bir yönetişimin sağlanmasında büyük rol almaktadır.

İyi yönetişim için gerekli bu adımların yanında finansman desteğinin ve alanında uzman kişilerin yeterliliğinin sağlanması gerektiği de unutulmamalıdır. Ademi merkeziyetçilik çerçevesinde yerel yönetimlerin gücü artırılarak koruma alanında kararların alınmasında STK'lar, tüzel kişiler, yerel halk ve yerel yönetimlerin elinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Merkezi yönetimlerin yerel yönetimleri sınırlamadan iş birliği içinde gerekli desteği vermesi tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğine olanak sağlamaktadır (Özer, 2002).

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışmasının dördüncü başlığını oluşturan çalışmanın yöntemi başlığında, araştırma sorularına cevap verebilmek ve bir sonuca ulaşabilmek içim izlenen yöntem ve yöntemin uygulanacağı alan anlatılmıştır. Yöntemin uygulanacağı Tarihi Taraklı kentinin coğrafi konumu, tarihsel gelişimi, beşerî coğrafyası, içerisinde barındırdığı kültürel miras değerleri, kentin, fiziki, sosyal ve ekonomik yapısı ile geçmiş planlama çalışmaları detaylı olarak incelenmiştir. Kullanılan yöntemin ise çalışma alanına uyarlanması, hedefleri, gereklilikleri, uzman görüşleri ve uygulanması alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.1. Taraklı'nın Konumu ve Kentsel Koruma Süreci

Araştırmada materyal olarak Marmara bölgesi içerisinde yer alan, Sakarya İlinin güneyinde bulunan Taraklı İlçesi kullanılmıştır. Taraklı İlçesinin doğusunda Bolu, batısında Bursa, güneyinde ise Bilecik ve Bursa illeri bulunmaktadır. Taraklı ilçe sınırları itibari ile yaklaşık 33.400 hektarlık bir alana sahiptir. Taraklı kenti merkez mahallesinin olan Taraklı Mahallesi ise yaklaşık 4000 hektarlık bir alanı mevcuttur. Göynük vadisinde kurulan kent, Sakarya ilinin en küçük ilçelerinden biri olarak bilinmektedir.

Taraklı kenti, Türkiye'de yavaş kent unvanını alan 11 kentten biridir. Coğrafi konum olarak geçmiş yıllarda kültürlerarası yolların üzerinde önemli bir ticaret noktası olmuş olsa da günümüzde ana aksların uzağında kalmıştır. Ankara ve İstanbul'a mesafe olarak yakın konumda bulunmakta ancak şehirlerarası yol, tren yolu ya da deniz yolu gibi imkânlara sahip olmadığından gelişim açısından çok gelişmemiş bir kent olarak bilinmektedir.

Tarihi Taraklı kenti kültürel miras açısından oldukça zengin değerlere sahiptir. Yerel yönetim ve yerel halk bu değerlerin korunup geliştirilmesinde çok büyük emek vermiştir. Günümüzde kentte tescilli sivil mimarlık örneği olarak 94 adet yapı bulunmakta ayrıca 8 adette doğal kültür varlığı yer almaktadır. Koruma planlarının hazırlanmasına 1992 yılında başlayan kent, tarihi dokunun korunmasına çok önem vermektedir. Kültür Turizm Bakanlığı ile sürekli çalışma halinde olan yerel yönetim şu ana kadar 45 sivil mimarlık örneği yapının restorasyonunu tamamlamıştır.

Resim 4.1. Tarihi Taraklı kent dokusu

4.1.1. Taraklı'nın konumu ve tarihi

Örneklem alanı olarak seçilen Taraklı; Türkiye'nin kuzeyinde kalan, Marmara bölgesinde yer alan, Sakarya ilinin güneydoğusunda bulunan tarihi bir kenttir. Bulunduğu konum açısından İstanbul'a 200 km, başkent Ankara'ya 270 km ve Sakarya Merkez ilçesi Adapazarı'na ise 65 km uzaklıktadır. Taraklı ilçesinin kuzeyinde Geyve, Karapürçek ve Akyazı ilçeleri bulurken, batısında Bilecik, doğusunda ise Bolu bulunmaktadır.

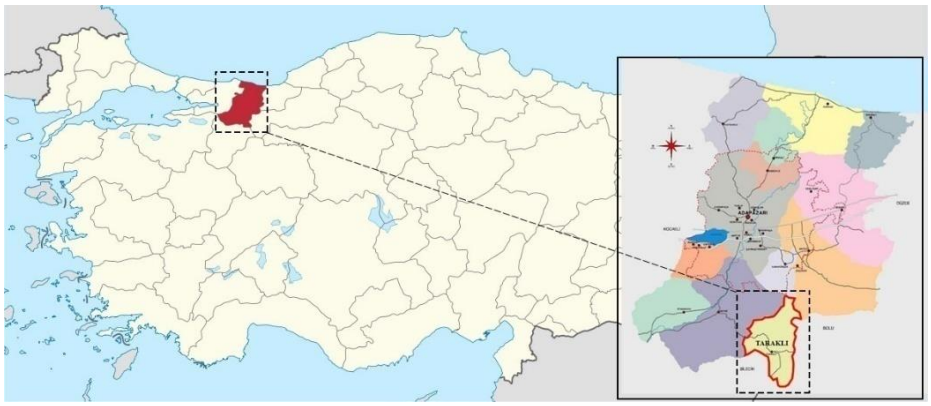

Resim 4.2. Taraklı'nın ülke içerisindeki yeri

Taraklı, sanayi kenti olarak bilenen Sakarya ilinin en küçük ilçelerinden biridir. Geçmiş dönemlerde ipek yolu ana ulaşım ağı üzerinde yer alsa da şu an şehirlerarası yol güzergâhlarının dahi uzağında kalmaktadır.

Resim 4.3. Taraklı Kentinin Genel Görünümü (2017-1987), Turgay ve Buyruk (2018)

Osmanlı Döneminde ipek yolu, Cumhuriyet döneminde de İstanbul'dan Ankara'ya giden ana yol Sapanca-Geyve-Taraklı-Göynük-Beypazarı yolu üzerindeydi. Bundan dolayı ilçenin ticareti 1950 yılına kadar çok hareketliydi. 1950-1965 yıllarında Taraklı, köylülerin tüm ürünlerinin tüccarlar tarafından toplanıp İstanbul'a pazarlandığı önemli bir ticaret merkeziydi. Yöre halkının temel geçim kaynağı ilçe merkezinde ipekçilik, köylerde ise haşhaş ekimidir. Ayrıca kereste tarak, kaşık gibi el işi ürünler yapılır ve satılırdı. O dönemde tahta kaşık ve tarak yapımında el işçiliği çok yaygındı. Eski Çarşı'da dükkânların çoğu sadece bu ürünlerin satıldığı dükkân olarak değil aynı zamanda imalathane olarak da kullanılıyordu. Sakarya İlinin nüfus büyüklüğü açısından en küçük ilçesi olan Taraklı'nın, 2022 TÜİK verilerine göre nüfusu 6861 kişidir. Taraklı kentinin 2008 nüfusu 7,693 kişi iken 2012 yılına kadar sert bir düşüş yaşamış ve nüfusu 6,853 kişiye kadar yaklaşık 840 kişi, yüzde olarak ise %12 azalmıştır. 2013 yılında yaklaşık 250 kişilik bir atış olsa da sonraki yıllarda çok fazla bir değişim olmamıştır. Taraklı kenti nüfusunun yaş dağılım grupları incelendiğinde genç nüfus olarak nitelendirilen 0-19 yaş arası %26'sını, orta yaş grubu olarak nitelendirilen 20-64 yaş arası %56'sını, yaşlı nüfus olarak nitelendirilen 65+ yaş ortalaması ise %18'ini oluşturmaktadır. Türkiye genelinde ise bu oranlar 0-19 yaş arası %30, 20-64 yaş arası %61, 65+ yaş ortalaması ise %13'tür. Taraklı nüfusu ile ülke nüfusu kıyaslandığında, Taraklı' da genç nüfus ve orta yaş ortalaması ülke ortalamasından az, yaşlı nüfusun ise ülke ortalamasında fazladır.

Taraklı kentinin eskiden İpekyolu üzerinde olması ile gelişmişliği artmış ancak günümüzde ana akslardan uzakta kaldığı için ticaret ve sanayisi çok geride kalmıştır. Günümüzde ekonomik yapısı tarım ve hayvancılığa dayanmakta ve üretilen tarım ürünlerini işleyen küçük ölçekte imalathaneler bulunmaktadır. Temel ekonomik sektörün tarım olmasına

karşın ülkemizde yer alan diğer tarım kentlerinin çok uzağında kalmıştır. Kentin diğer bir ekonomik kaynağı olan el işçiliği ile yapılan ürünler (kaşık, tarak, vb.) ise son yıllarda kentte artan turizm ile yeniden ekonomiye katkı sağlamaya başlamıştır.

Taraklı kenti tarih boyunca birçok farlı isimle adlandırılmıştır. Ancak bilenen en eski ismi "Yenice Tarakçı" olduğu düşünülmektedir. 17. yüzyılın en büyük gezginlerinden Evliya Çelebi, 1895 yılında ilk baskısı çıkarılan Seyahatname isimli kitabında Taraklı kenti ile ilgili bilgiler aktarmıştır. Taraklı 'da yaşayan yerel halkın kaşık ve tarak imalat ettiği ve bu yüzden kentin adının Taraklı olduğunu ifade etmiştir (Özyer, 2008). Taraklı'nın Helenistik dönemden itibaren sürekli iskân edildiği bilinmektedir. Kasaba "Dablais, Doris, Deblis ve Dablai" isimleriyle tanınmaktadır. Bithynia olarak adlandırılan antik bir bölgenin bir parçası olmuştur. Roma döneminde Küçük Asya'nın kuzeybatısında, Propontis, Trakya Boğazı ve Karadeniz'e bitişik bir krallık ve Roma eyaletidir Roma Dönemi Milattan önceki son yüzyılda Bithynia kralı devletini Roma'ya bırakmayı vasiyet etmiş ve bu dönemde Bithsnia Devleti Roma İmparatorluğu hakimiyetine girmiştir. Daha sonra Roma İmparatorluğu Bithyna ile Pontus'u tek bir çatı altına alarak yeni bir eyalet Hayatını Anadolu da geçirmiş olan büyük tarihçi Strabon a Geographika'nın Coğrafya adlı eserinde; Bithynia'da yaşayan halkın Thrak (Günümüzdeki Taraklı bölgesi) kökenli olduğunu savunmuştur. Bunun nedenini ise Thraklar ile çok yakın coğrafyada yer almaları ve her iki kültüre sahip halkında özelliklerinin benzer olmasıdır (Özkan, 2008). Roma döneminde ise Taraklı yerleşkesi Bizans İmparatorluğunun Bursa Tekfurluğuna bağlı nüfus ve yüzölçümü olarak küçük bir kale şehri olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Osman Gazi ordusu ile birlikte Sakarya vadisi üzerinde Yenice Tarakçı (Taraklı), Geyve ve Göynük taraflarına doğru sefere çıkmış ve bu toprakları Tük topraklarına katmıştır (User, 2008).

Taraklı kentinin Osmanlı Devleti'ne katılışının tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte 13. yüzyılın sonlarına doğru olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde yaşayan İbn Batuta Taraklı kentini Yenice olarak adlandırmış ve bu kentle ilgili, "...burası şirin ve büyücek bir kasabadır. Orada yine bir ahi tekkesi aradık. Yolda gezginci dervişlerden biriyle karşılaştık. Belde naibi ile konuşarak, onun sipahilerinden birini bize koşmasını sağladı. Bu suretle hep birlikte Göynük'e doğru yöneldik." ifadeleri kullanmıştır (Filiz, Aktaş, Arı, Mahmutoğlu, 2003: 3). Osmanlı Devleti'nin batıya genişleme siyaseti ve bu bölgede ortaya çıkan isyanlar nedeni ile kent kısa süre içinde fethedilmiştir. Dönemin şefkatli politikaları ile yerel halkın birçoğu Müslümanlığı kabul etmiş ve hızlı bir şekilde asimile olarak türleşmişlerdir. Joseph

Von Hammer Osmanlı Devlet Tarihi isimli kitabında Taraklı kentinin fethini Osmanlı Devleti'nin ilk fetih ettiği yerler arasında göstermektedir. Birçok farklı eserlerde kentin fetih tarihi farklı olmasına rağmen, Taraklı'nın Osmanlı Devleti'nin ilk Osmanlı Yurdu içerisinde yer aldığı kesin olarak bilinmektedir. Osmanlı Devleti 'de kente birçok sosyal ve kültürel yatırım yapılmıştır. Bu yatırımlardan en önemlisi Yavuz Sultan Selim'in inşa ettirdiği Yunus Paşa Camii'dir (Filiz ve diğerleri, 2003: 4). Osmanlı Devleti dönemi boyunca idari yapısı kaza olan Taraklı, Cumhuriyet tarihi ile birlikte idari yapısı değişmiş ve bucak olarak yönetilmiş, 1954 yılında ise Belediye olarak yönetilmeye başlanmıştır. 1987 yılında Geyve ilçesinden ayrılarak ilçe olma hakkı kazanmıştır (User, 2008). Osmanlı Döneminde ipek yolu, Cumhuriyet döneminde de İstanbul'dan Ankara'ya giden ana yol Sapanca-Geyve-Taraklı-Göynük-Beypazarı yolu üzerindeydi. Bundan dolayı ilçenin ticareti 1950 yılına kadar çok hareketliydi. 1950-1965 yıllarında Taraklı, köylülerin tüm ürünlerinin tüccarlar tarafından toplanıp İstanbul'a pazarlandığı önemli bir ticaret merkeziydi. Yöre halkının temel geçim kaynağı ilçe merkezinde ipekçilik, köylerde ise haşhaş ekimidir. Ayrıca kereste tarak, kaşık gibi el işi ürünler yapılır ve satılırdı. O dönemde tahta kaşık ve tarak yapımında el işçiliği çok yaygındı. Eski Çarşı'da dükkânların çoğu sadece bu ürünlerin satıldığı dükkân olarak değil aynı zamanda imalathane olarak da kullanılıyordu.

Çizelge 4.1. Taraklı'nın kronolojik kentsel gelişim süreci, Özyer (2008)'den uyarlanmıştır.

Helenistik Dönem	Roma Dönemi	Bizans Dönemi	Osmanlı Dönemi	Cumhuriyet Dönemi
M.Ö. (6. ve 7. yüzyıllarda) Deblis,Dablai, Dablais ve Doris olarak anılmakdadır.	Kuzey Anadolu'da kurulan Bithynia Devletinin bir parçası olmuştur.	Bizans İmparatorluğuna bağlı Bursa Tekfurluğunun küçük bir kale kenti olarak bilinmektedir.	İbn Batuta Yenice olarak adlandırmıştır	1923-1954 arası bucak olarak yönetilmiştir.
			Yavuz Sultan Selim tarafından Yunus Paşa Camii yaptırılmıştır.	1954 sonrası Belediye teşkilatı kurulmuştur.
			1600'lü yıllarda Evliya Çelebi Seyahatname adlı eserinde kente dair bilgiler aktarmıştır.	1987 yılında Geyve'den ayrılarak ilçe statüsü almıştır.
				Ana yol güzergahının değişmesi ile ticari gelişmişliğini kaybetmiştir.

4.1.2. Taraklı' da kentsel koruma süreçleri

Taraklı kentinde ulaşılabilen en eski planlama çalışması 1965 yılına dayanmaktadır. Bu dönemde henüz tespit ve tescil çalışmaları başlamadığından kent içerisinde yer alan kültürel miras değerlerinin korunmasına yönelik bir çalışma olmamıştır. Taraklı için hazırlanan imar planı; konut alanı, yol aksları, dini tesis, resmi alanlar, eğitim alanları ve belediye hizmet alanlarının yer seçimine dikkat edilerek hazırlanmıştır. Yapılan bu plan istimlak sorunları nedeni ile büyük ölçüde uygulanamamıştır. Özellikle kentsel doku içerisinde önerilen yol akslarının günümüzdeki tescilli yapılara zarar verebilecek olması planın uygulanamamasındaki en büyük fayda olarak karşımıza çıkmaktadır.

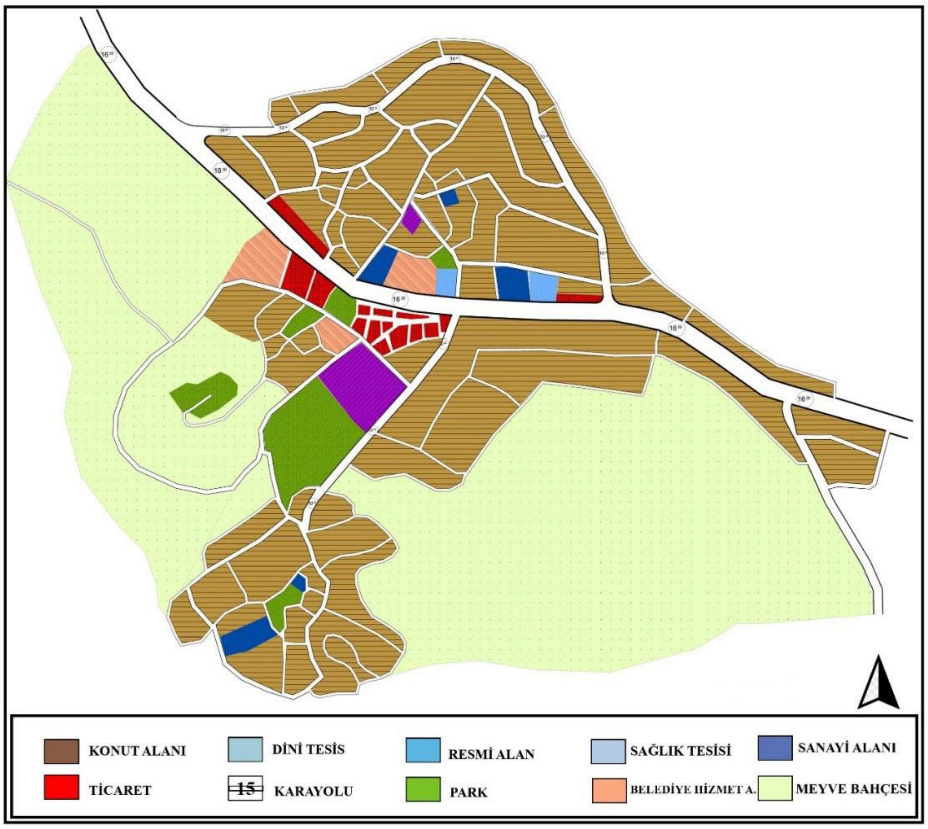

Harita 4.1. 1965 yılı Taraklı Beldesi İmar Planı, Taraklı Belediyesi

Tarihi taraklı kenti kültürel miras açısından oldukça zengin bir bölgedir. Taraklıda toplam;

- 95 adet sivil mimarlık örneği yapı,
- 3 adet tescilli camii,
- 5 adet tescilli han ve hamam,
- 1 adet tescilli çeşme bulunmaktadır.

Taraklı kenti sit alanı çeşitliliği bakımından da oldukça zengindir. Taraklı' da kent merkezini büyük ölçüde içine alan ve iki farklı kısımdan oluşan Kentsel Sit Alanı, bu kentsel sitlerin arasında kalan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı, kentin batı ve güneyinde bulunan III. Derece Arkeolojik Sit Alanı ve I. Derece Arkeolojik Sit Alanının bir kısmının içerisinde yer alan Nitelikli Doğal Koruma Alanı bulunmaktadır.

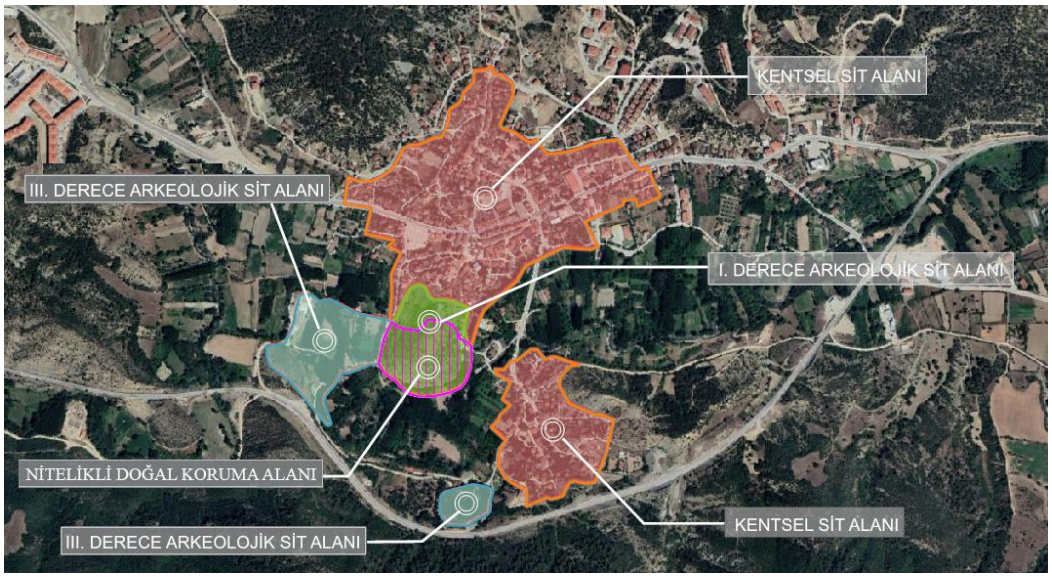

Harita 4.2. Taraklı kent merkezinde yer alan sit alanları, Google earth

Taraklı Kentsel Sit Alanı; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.09.1989 tarih ve 675 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Kentin kültürel değerini günümüze kadar taşıyabilmiş olması, içerisinde birçok sivil mimarlık örneği, çeşme han, hamam gibi miras değerlerinin bulunması, sokak ve caddelerinin kentsel doku içerisinde bir bütünlük oluşturması bu alanın kentsel sit ilan edilmesinde önemli rol oynamıştır. Kentsel sit alan sınırı kent merkezinde yer alan ticaret ve resmi hizmet alanlarıyla o alana bağlanan birden çok lineer aksın organik forma sahip sokak ve caddeler ile yamaçlarda yer alan yerleşimlerinden oluşmaktadır.

Taraklı kentinde bulunan I. ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.09.1989 tarih ve 675 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. I. Derece Arkeolojik Sit Alanı Hisar Tepesi olarak bilinen kentin güneyinde yer alan tepelik bölgede kalmaktadır. Bu tepede tarihi çok uzun zaman öncelere (M.Ö. 1000-M.Ö. 2000 yılları arası) dayanan kale kalıntılar bulunmuştur. III. Derece Arkeolojik Sit Alanlarında ise tipik orta çağ seramiği Bizans dönemine ait tuğla ve kiremit parçaları bulunmaktadır. Kent merkezinin güneyindeki I.

Derece Arkeolojik Sit Alanının içerisinde yer alan Nitelikli Doğal Koruma Alanı Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.09.1989 tarih ve 675 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Hisar Tepesinin güney yamacından tepesine kadar olan kısımda yeşil bir aksın olması, doğallığının bozulmaması, insan faaliyetlerinden çok fazla etkilenmemiş olması gibi nedenlerden dolayı Nitelikli Doğal Koruma Alanı olarak ilan edilmiştir.

1989 yılında Taraklı'nın sit ilan edilmesinden sonra kentte planlama çalışmaları hızla ilerletilmiş, Taraklı Belediyesi tarafından plan çalışmaları başlatılmış ve Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun Kurulun 25.09.1992 tarih ve 2675 sayılı kararı ile Koruma Amaçlı İmar Planı onaylanmıştır. Günümüzde ada ve parsel ölçeğinde küçük plan tadilatları yapılmış olsa da 1992 yılında onaylanan Koruma Amaçlı İmar Planı hala yürürlüktedir. 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planında Taraklı Belediyesi, ilkokul alanları, futbol sahaları, pazar yeri, çocuk bahçeleri gibi sosyal tesislerin planlama alanına entegre edilmesini istemiştir. Kentin giriş kısmında gecekondu önleme bölgeleri tasarlanmıştır. Kent merkezi ve çeperinde yer alan birçok boş alan konut bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu konut alanları dışında çok fazla konut alanı açılmayarak mevcut konutların kullanımı devam ettirilmiştir. Tarihi ticari merkezde bir yıkım yapmamak için yeni ticaret alanlarının açılmamasına dikkat edilmiştir.

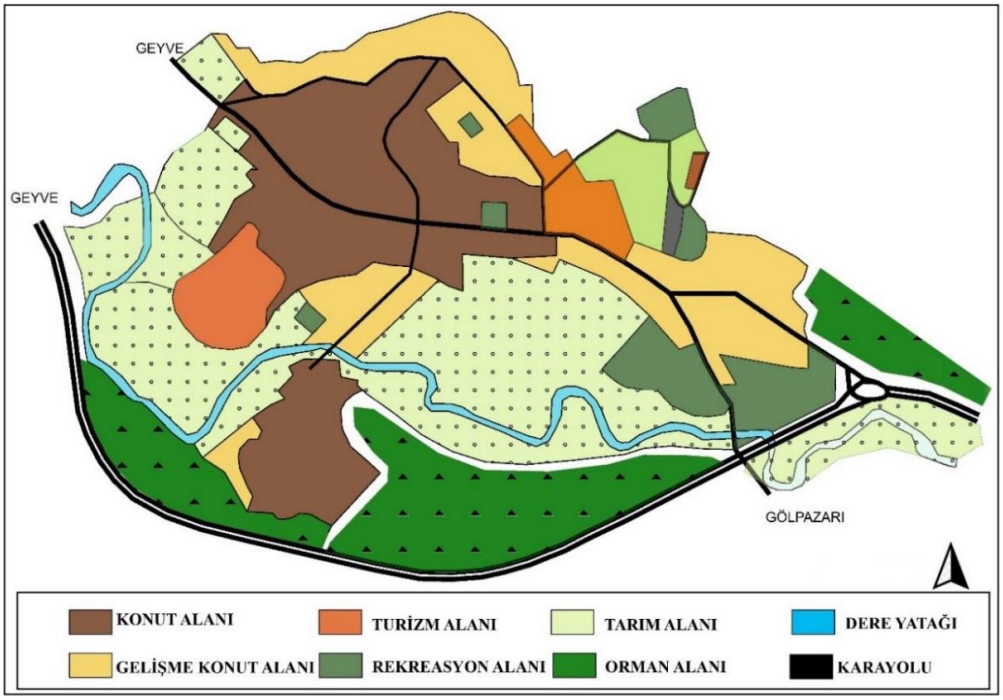

Harita 4.3. Taraklı kenti 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı, Taraklı Belediyesi

1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planında geleneksel kent dokusunun korunması temel unsur olarak ele alınmış ve buna uygun planlama önerileri geliştirilmiştir. Plan hazırlanmadan önce detaylı anket ve görüşmeler yapılmıştır. Planlama alanında yüksek katlı yapıların sıhhileştirilmesi, sivil mimarlık örneklerinin restorasyon ve rekonstrüksiyonunun tamamlanması, yeni yapılaşmada kat yüksekliğinin silueti bozmayacak şekilde uygulanması, mevcut konut alanlarının tam kapasite kullanılmadan yeni imar alanları açılmaması gibi plan kararları alınmıştır. Taraklı 1/1000 Uygulama İmar Planı Plan Notlarında korumaya ilişkin; tescilli yapıların korunması, yol ve meydanların korunması, tarihi ticaret merkezinin korunması, bahçe ve öğelerin korunması olarak 4 alt başlık altında koruma kararları üretilmiştir.

Tescil edilen sivil mimarlık örneklerinin hiçbir şekilde yok edilemeyeceği, her türlü müdahale biçiminde ilgili bölge kurullarından izin almaları gerektiği belirtilmiştir. Tescilli sivil mimarlık örnekleri ile birlikte aynı parselde bulunan müştemilat, kulübe gibi yapılarında bütünlük içinde korunmasına dikkat edilmiştir. Mevcut sokaklardaki kaplama örtüsü ve tarihi değer taşıyan meydanlara müdahale edilmemesi kararı alınmıştır. Tarihi ticaret merkezlerinde dokuya aykırı bölümlerin kaldırılması ve yanıcı, patlayıcı gibi malzeme satan dükkânların olmamasına özen gösterilmiştir. Yol, meydan ve bahçelerde bulunan ağaçların yaya yolunu ve servisi engellemeyecek şekilde korunması gerektiği kararı alınmıştır.

Koruma kararları ile geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet Mimarisinin özelliklerini gösteren geleneksel ahşap çerçeveli evlerin eşsiz örnekleri taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiş; ancak bu durum onları orijinal hallerinde muhafaza etmeye yetmemiştir. Belediye kayıtlarına göre, insanların evlerinden ayrılıp daha iyi iş bulmak için büyük şehirlere taşındıkları sınırlı ekonomik koşullar nedeniyle kent merkezinde 170'e yakın ahşap çerçeveli ev terk edilmiş veya nadiren kullanılmıştır. Bu nedenle Taraklı'nın koruma geliştirme planlarının, bu evleri özgün değerlerini korumak için tam kapasite olarak restore edip yeniden kullanması ve bu evleri tarihi kentte turizmi geliştirmek amacıyla konaklama, gastronomi veya müze çalışmaları için kullanması amaçlanmıştır (Özyer, 2008).

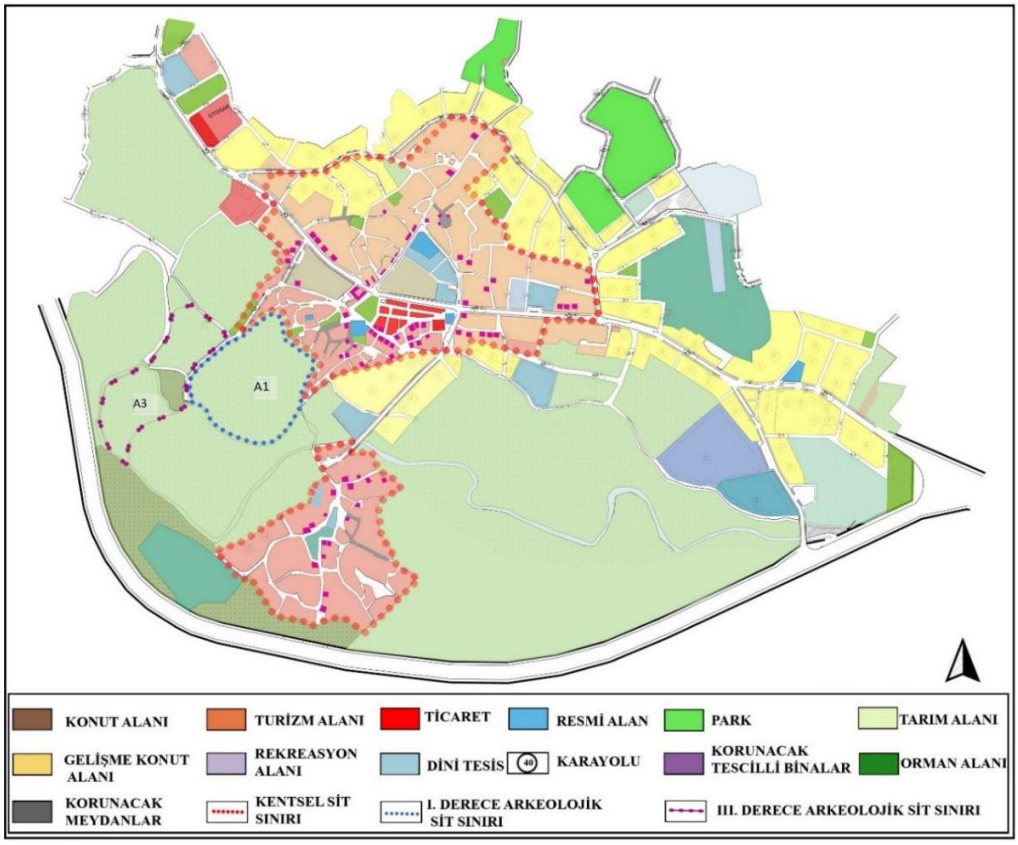

Harita 4.4. Taraklı kenti 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, Taraklı Belediyesi

4.2. Sürdürülebilir ve Bütünleşik Koruma Yaklaşımının Taraklı Uyarlaması

Tarihi çevreler kentleşme ve küreselleşmenin etkisiyle her geçen gün daha fazla baskı altında kalmakta, merkezi ve yerel idareler bu durumun farkında olmasına karşın mali kaynaklarını koruma alanında çok fazla kullanmamaktadırlar. Bu bağlamda koruma politikalarının yeniden gözden geçirilmesi, kültürel miras değerlerinin ilgi düzeyinin artırılması, mali yetersizliklerin çözüme kavuşturulması ve sürdürülebilirliğin sağlanması tarihi çevrelerin geleceği için oldukça önem taşımaktadır. Tüm faktörlerin ele alınmaya çalışıldığı tez çalışmasının yöntemini oluşturan sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında belirli göstergeler kullanılarak çalışma alanının korunması amaçlanmıştır (Günay, 2010).

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı)'nın yayınlamış olduğu Kentleşme Alanında Sürdürülebilirlik Çözümlemesi adlı bildirisinde modern kent yerleşmelerinin ve tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğinin ölçülmesinin yerleşim yerlerinin geleceği için oldukça önemli olduğunu belirtilmiştir. Sürdürülebilirliğin ölçülmesi konusunda birçok yöntem karşımıza çıkmaktadır. Üst başlık olarak bu yöntemler genel olarak tümevarımcı

ve tümdengelimci olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Tümdengelim yaklaşımında belirlenen politika ve stratejilere göre değerlendirmeler yapılırken, tümevarım yaklaşımında ise saha çalışmasına dayanan gözlemlere göre oluşturulan politika ve stratejilere göre değerlendirmeler yapılmaktadır.

Tez çalışmasında tümdengelimci bir yaklaşım seçilmiş, önceden belirlenen politika ve stratejilere göre bir değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme aşamasında da çok kriterli karar verme yöntemi kullanılmıştır. Çok kriterli karar verme yöntemi sonucuna varılması istenilen hedefi tek bir parametrenin değil birçok parametrenin belirlediği bir sistem olarak görmüştür. Tüm parametrelerin özgün avantajlarının ve dezavantajlarının bulunduğu durumlarda karar alma süreci çok daha zor olmaktadır. Böyle bir durumda karar alıcı kararsızlık sürecini aşmak için o kararın doğruluğunu önemsemeden bir karar alması gerekecek ya da gerçekçi olmayan analizler eşliğinde ortaya çıkan sonuca göre bir karar vermek zorunda kalacaktır. Bu bağlamda çok kriterli karar verme yöntemini öne çıkaran özelliği birçok parametrenin bulunduğu durumlarda karar alma sürecini dengeli bir şekilde kontrol altına alabilmek ve ulaşılmak istenen kararın en kısa zamanda ve daha kolay bir şekilde ulaşılabilmesini sağlamaktır. 21. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte u yöntem karar alma sürecine yardımcı olabilmek için ortaya çıkan bu yöntem daha sonraki yıllarda da geliştirilmeye devam edilmiştir (Herişçakar, 1999).

Çok kriterli karar verme süreci 7 farklı adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar aşağıda sırasıyla belirtilmiştir (Demirel, Yelek, Alaçağ ve Eren, 2018).

1. Problemin tanımlanması
2. Uzmanlarla görüşülmesi
3. Verilerin toplanması
4. Kriterlerin belirlenmesi
5. Kriterlerin karşılaştırılması için uzman kişilere anket uygulanması
6. Kriter ağırlıklarının yapılması
7. Elde edilen bulguların değerlendirilmesi

Çok kriterli karar verme yöntemi (ÇKKV) belirlenmiş kriterler doğrultusunda karşılaştırma yaparak hedefe uygun en iyi karar alma mekanizması şeklinde de tanımlanmaktadır. ÇKKV

farklı birçok yöntem eşliğinde uygulanabilmektedir. Uluslararası alanda AHP, ATY, ANP, TOPSIS, VIKOR ve PROMETHEE en çok kullanılan yöntemler olarak bilinmektedir (Taş, Bedir, Eren ve Alağaş, 2017). Uluslararası alanda kullanılan ÇKKV yöntemleri incelendikten sonra tez çalışmasında istenilen hedefe ulaşabilmek için kullanılabilecek en iyi yöntemlerin "ağırlıklı toplama yöntemi (ATY)" ile "analitik hiyerarşi yöntemi (AHY)" olduğu kanaatine varılmıştır.

Ağırlıklı Toplama Yöntemi (Weighted-Sum Model): Her bir alternatifin ağırlıklı ortalama puanlarını hesaplamak için kullanılmaktadır. Genel olarak normalleştirme yoluyla elde edilmektedir.

Analitik Hiyerarşi Prosesi Yöntemi (Analytic Hierarchy Process): Nitel ve nicel analizlerin bir kombinasyonu olan bu yöntemin en önemli özelliklerinden biri karar verecek kişini objektif ve sübjektif düşüncelerini bu sürece dahil edebilmesidir (Alağaş, Bedir ve Eren, 2017). AHP çok kriterli karar verme sürecinde hedefin, gereksinimlerin ve performans göstergelerin hiyerarşik bir düzende de değerlendirilmesini içeren bir sistemin parçası olarak görülmektedir. Nitel kriterler eşliğinde başlayan sürecin bütüncül yapı içerisinde iç ilişkiler ortaya koyularak nicel sonuca ulaşılması hedeflenmektedir (Taş ve diğerleri 2018). Çalışma kapsamında kullanılan çok kriterli karar verme yönteminin uygulama adımları aşağıda yer alan Şekil 4.1'de sırasıyla gösterilmektedir.

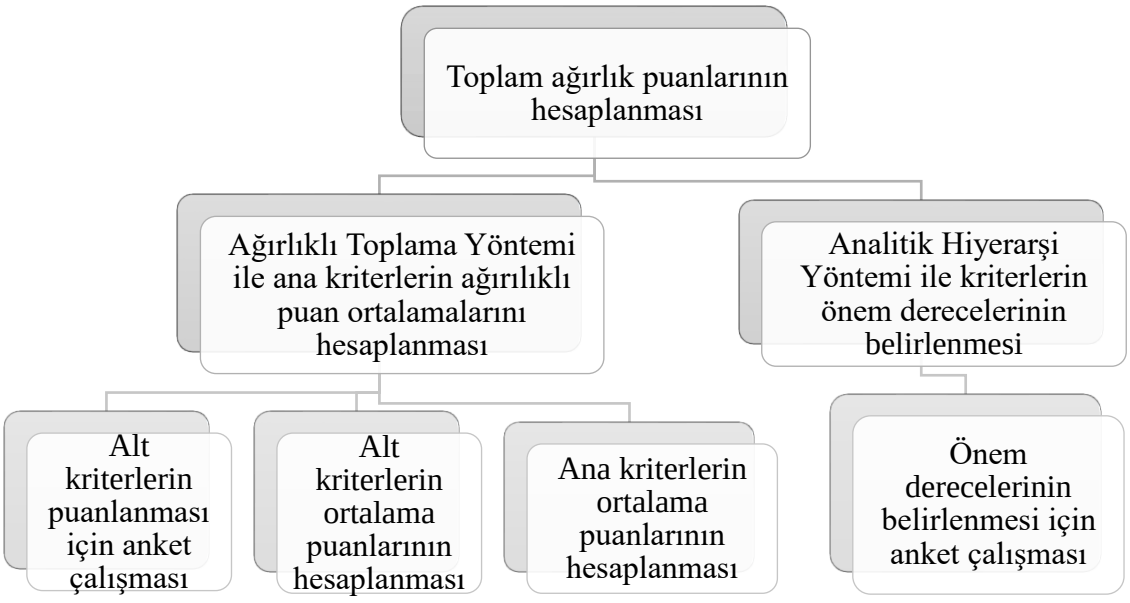

Şekil 4.1. Çok kriterli karar verme yönteminin uygulama adımları

Çok kriterli karar verme yönteminde en önemli faktörlerden biri çalışma alanının özelliklerine göre seçilmiş olan hedeflerin belirlenmesidir. Çalışma konusu bağlamında kategoriler oluşturularak, her kategori için hedefler, her hedef için gereksinimler ve her gereksinim için ise performans ölçütleri belirlenmiştir.

4.2.1. Taraklı için sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşım modelinin hedefleri, gereklilikleri ve performans göstergeleri

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı tarihi kentsel çevrelerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik geliştirilen politikaların bütüncül bir şekilde ve hedef odaklı anlayışla değerlendirilmesi sürecidir. Bu yaklaşım tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde korunmasını sağlamasının yanında koruma ve sürdürülebilirlik ilişkini ortaya koyan parametrelerinde tanımlanmasını sağlamaktadır. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının çalışma alanı olan Taraklı kent merkezine uygulanması sonucunda korunma düzeyinin, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılanabilme durumunun ve yerel halkın bu sürece ortak olabilme düzeyinin ne durumda olduğunun cevapları aranacaktır.

Günay (2010)'a göre tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde korunmasını ele alan yaklaşımda kullanılacak parametreler 4 kategori altında toplanmaktadır.

Şekil 4.2. Sürdürülebilir ve bütünleşik yaklaşımın 4 kategorisi (Günay, 2010)

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi kategorisi, çalışma alanındaki mekânsal faktörlere odaklanmakta ve tarihi çevrenin korunma düzeyini göstermek için kullanılmıştır. Sosyal adalet ve gelişme düzeyi kategorisi kentin sosyal gereksinimlerine cevap verebilme düzeyini temsil etmektedir. Dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi kategorisi tarihi çevrenin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması düzeyini belirlemek için kullanılmıştır. Son kategori olan iyi yönetişim ve katılım düzeyi ise yerel halkın planlama sürecine ne kadar dâhil olduğunun göstergesi olarak kullanılmıştır. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre

düzeyi, sosyal adalet ve gelişme düzeyi, dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi, iyi yönetişim ve katılım düzeyi kategorileri kendi içerisinde birçok hedefe ayrılmaktadır.

Küreselleşme ve kentleşmenin etkisiyle tarihi çevrelerde meydana gelen tahribatlar, kültürel miras değerlerinde anlam ve kimlik kayıplarına yol açmakta ve yerin kolektif belleğinde bozulmalara neden olmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının en önemli hedefi yerin ruhu kavramını ön planda tutarak yaşanabilir ve yaşayabilir bir çevre oluşturmaktır. Bu hedefle birlikte tarihi çevrelerde yer alan her bir miras değerine sahip çıkılması, yerel halkı için daha iyi yaşam koşullarının sağlanması ve mekân ile yerin ruhunun bütünleştirilmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının çevresel boyutu ile ilişkili hedefler aşağıda belirtilmiştir (Günay, 2010).

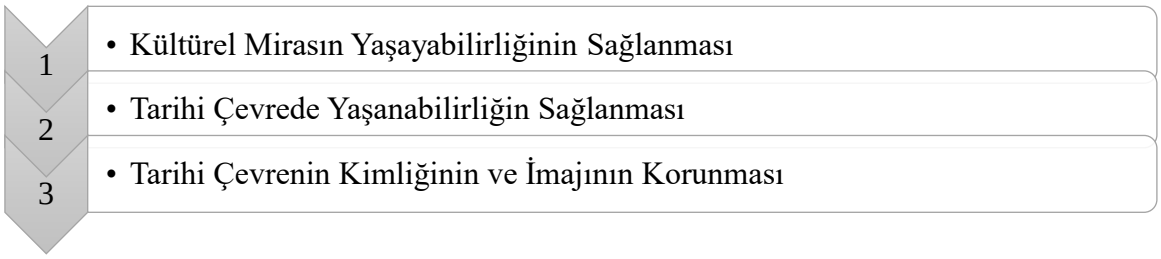

Şekil 4.3. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin hedeflerinin hedefleri

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının diğer bir hedefi ise tarihi çevrelerde sosyal adaletin sağlanması ve sosyal gelişim düzeyinin yukarıya çıkarılmasıdır. Tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde korunmasının yapı taşlarından biri de koruma bilincinin geliştirilmesidir. Bu bilincin zaman içinde yok olması topluma ait büyün değer yargılarını ve kimliğini kaybetmesine neden olmaktadır. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında sosyal adalet ve gelişme düzeyinin hedefleri aşağıda gösterilmektedir.

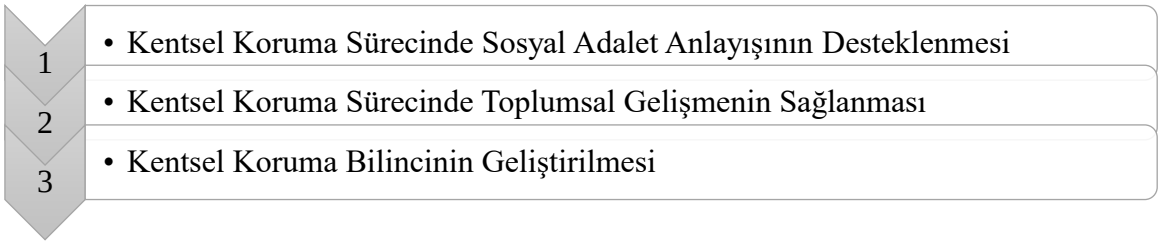

Şekil 4.4. Sosyal adalet ve gelişme düzeyinin hedeflerinin hedefleri

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında yerel ekonominin canlandırılması ve geliştirilmesi koruma anlayışında oldukça fazla önem arz etmektedir. Küreselleşmenin ve

sanayileşmenin etkisi altındaki tarihi çevrelerde geleneksel üretim alanları yok olmaya başlamış ve bu alanlar ekonomik olarak çöküntü alanlarına dönüşmeye başlamışlardır. Bu yüzden tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde korunması için ekonomik yerel ekonomik düzeyinin dengeli bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi için belirlenen hedefler aşağıdaki Şekil 4.5'te yer almaktadır.

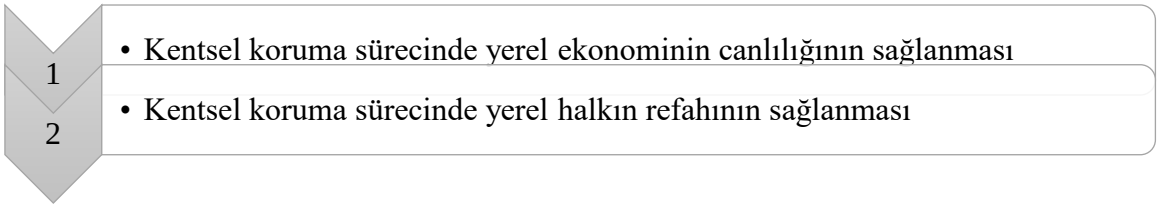

Şekil 4.5. Dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyinin hedeflerinin hedefleri

Uluslararası alanda daha önceden başlayan planlamaya katılım ve iyi yönetişim süreci ülkemizde de etkisini göstermeye başlamış ve koruma çalışmalarında uygulanmaya başlanmıştır. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında koruma sürecinin doğru bir şekilde devam edebilmesi için yönetişim ve katılımın iyi sağlanması gerekmektedir. Katılım düzeyinin artırılması için yerel halk, sivil toplum kuruluşları ve yerel idarelerin iş birliği ve uyum içerisinde olması gerekmektedir. Bu uyum sürecinin sağlanmasında ise tüm aktörlerin sorumluluk alması teşvik edilmelidir. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında bütüncül bir yönetişim için tüm aktörlerin birbirini desteklemesi, koruma sürecinde kontrol ve denetlemenin geliştirilmesi, kısa, orta ve uzun vadede oluşabilecek etkilerin gözlem altına alınması, üst ölçekli planlara ve sektörel programlarla sürekli irtibat halinde olunması gerekmektedir. Bu kapsamda koruma-planlama sürecinin koordinasyon ve birlikteliğini sağlamak için katılım oldukça önemli bir konumdadır.

İyi yönetişim ve katılım düzeyi için belirlenen hedefler Şekil 4.6'da yer almaktadır.

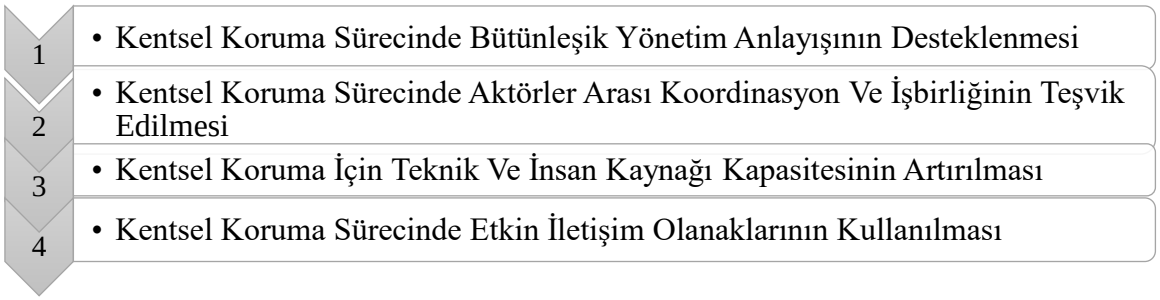

Şekil 4.6. İyi yönetişim ve katılım düzeyinin hedeflerinin hedefleri

4 kategori altında belirlenmiş olan bu hedeflerin her birinin kendi içerisinde gereksinimleri bulunmaktadır. Ayrıca her gereksinimde kendi içerisindeki performans göstergelerinden oluşmaktadır. Performans göstergeleri ise çalışma alanında yapılacak anketlerin soru-cevap altlığını oluşturmaktadır. Ek-1'de yer alan çizelgede yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi, sosyal adalet ve gelişme düzeyi, dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi, iyi yönetişim ve katılım düzeyine ait gereksinimler ve performans göstergeleri yer almaktadır.

4.2.2. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının uygulanabilirliği için uzman görüşlerinin AHP yöntemi ile hesaplanması

Çok kriterli karar verme yöntemi karışık veriler olduğunda ve çözümlenmesi zor olduğunda karar vermeyi hızlandıracak ve kolaylaştıracak bir yöntem olarak bilinmektedir. Ayrıca ÇKKV sürecinde karar alıcını öznel ve genel görüşlerine de yer verilmektedir. Bu yöntemin diğer bir avantajı ise karar verme sürecinin kontrol edilebilir olmasını sağlamaktadır. ÇKKV yönteminin avantajları olduğu kadar dezavantajları da bulunmaktadır. Bu yöntemin en büyük dezavantajı ise farklı zaman aralıklarında farklı sonuçların ortaya çıkabilmesidir.

ÇKKV sürecinde en sık kullanılan yöntemlerden biri Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP)' dir. Erden ve Coşkun (2011) AHP' nin genel yapısı Şekil 4.7'de tanımlamıştır.

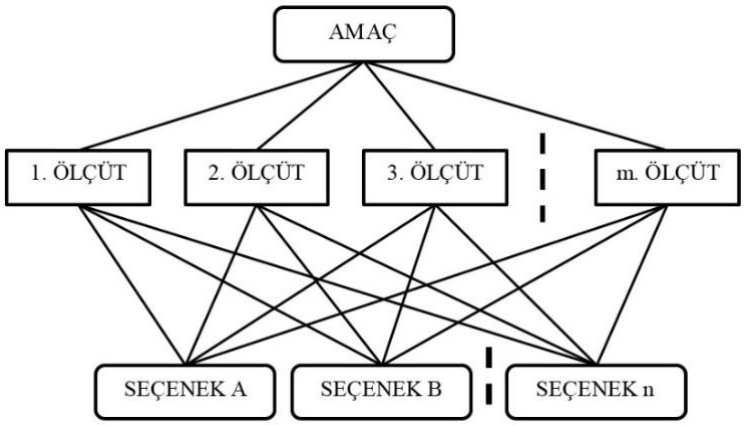

Şekil 4.7. Analitik Hiyerarşi Prosesi yönetiminin genel yapısı

Analitik hiyerarşi yönteminin süreci en temel aşamaları ile birlikte toplam üç adımdan oluşmaktadır (Ünaldık, 2016).

- İlk adım hiyerarşik sınıflandırmanın yapılmasıdır.
- İkinci adım oluşturulan modelde her bir ölçütün karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi,
- Son adımda ise her bir ölçütün puanlama sistemine göre ağırlığının hesaplanması.

Analitik hiyerarşi prosesi yöntemi ikili karşılaştırma sürecinde amaç, ölçüt ve alt ölçütler belirlenmektedir. Daha sonra ölçütler ve alt ölçütler önem derecelerinin hesaplanması için kendi içinde ikili olarak karşılaştırılmaktadır. Puanlama sistemi ise en azı ifade eden "1 puan" ile en çoğu ifade eden "9 puan" aralığından oluşmaktadır. Ancak bu puan aralığı ölçüt sayısına ve diğer faktörlere göre değişkenlik gösterebilmektedir. Belirlenen her bir ölçüt önem sırasına göre yerleştirilerek ikili karşılaştırma matrisinin oluşmasını sağlamaktadır. İkili karşılaştırma matrisinin genel çerçevesi Şekil 4.8'de gösterilmiştir (Erden ve Coşkun (2011).

	1. ölçüt	2. ölçüt	3. ölçüt	...	n. ölçüt
1. ölçüt	a_{11}	a_{12}	a_{13}	...	a_{1n}
2. ölçüt	a_{21}	a_{22}	a_{23}	...	a_{2n}
3. ölçüt	a_{31}	a_{32}	a_{33}	...	a_{3n}
:	:	:	:	...	:
n. ölçüt	a_{n1}	a_{n2}	a_{n3}	...	a_{nn}

Şekil 4.8. Analitik hiyerarşi prosesi yönteminde kullanılan ikili karşılaştırma matrisinin yapısı

Erden ve Coşkun (2011) AHP yöntemin 6 aşamadan oluştuğunu belirtmiş ve bu süreçleri formülleştirerek anlatmıştır.

İkili karşılaştırma matriste yer alan bütün sütun elemanları o sütunun toplam değerine bölünmektedir. Böylelikle Aw= [a*ij]nxn sütunlarda yer alan tüm kriterlerin değerleri 0 ile 1 arasında kalmaktadır.

$$a_{ij}^{*} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^{n} a_{ij}} \tag{4.1}$$

Oluşturulan Aw matrisinde her satırda bulunan değerlerin aritmetik ortalaması hesaplanır ve bütün i=1,2…..n değerlerinin ağırlıkları belirlenir.

$$W_i = \frac{\sum_{j=1}^{n} a_{ij}^{*}}{n} \tag{4.2}$$

Hesaplanan aritmetik ortalama matrisin satırını oluşturmakta ve böylelikle n boyutlu, w ağırlık değer elde edilir.

$$W = \left[W_1,\ W_2, \ldots,\ W_n \right]^T \tag{4.3}$$

Ağırlık değeri ve ikili karşılaştırma matrisi A'nın arasındaki eşitlik durumu bulunmaktadır.

$$A\,W = \lambda_{\max}\,W \tag{4.4}$$

λmax, ikili karşılaştırma matrisi değerleri ile ağırlık değerinin çarpılması sonucu bulunmaktadır. λmax analitik hiyerarşi prosesi için oldukça önemli bir terimdir. Tutarlılık oranı (TO)'nın hesaplanmasında kullanılmaktadır. Bunun hesaplanması içinde Tutarlılık Katsayısı (TK)'nın belirlenmesi gerekmektedir.

$$TK = \frac{\lambda_{\max} - n}{n-1} \tag{4.5}$$

TK belirlendikten sonra aşağıdaki formülle TO hesaplanmaktadır. Formülde yer alan Rastlantısal Katsayı (Random Index) matristen elde edilmiş bir terimdir.

$$TO = \frac{TK}{RK} \tag{4.6}$$

Tutarlılık oranı 0.1'den küçük olursa matriste yapılan ikili karşılaştırmanın kabul edilebilirliğinin olduğu, 0.1'den büyükse bu ikili karşılaştırmanın kabul edilemez seviyede olduğu ve böyle durumda yapılan işlemin tekrarlanması gerekmektedir.

Tez çalışması kapsamında AHP yöntemiyle kriterlerin ağırlıklarının hesaplanmasına ilk adım kriterlerin belirlenmesidir. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi, sosyal adalet ve gelişme düzeyi, dengeli ve

üretken yerel ekonomi düzeyi, iyi yönetişim ve katılım düzeylerine ait 12 ana kriter belirlenmiştir.

Çizelge 4.2. AHP ikili matrisinde kullanılan 12 kriter

Kriter 1:	Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması
Kriter 2:	Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması
Kriter 3:	Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması
Kriter 4:	Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi
Kriter 5:	Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması
Kriter 6:	Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi
Kriter 7:	Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması
Kriter 8:	Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması
Kriter 9:	Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi
Kriter 10:	Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi
Kriter 11:	Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması
Kriter 12:	Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı için belirlenen kriterlerin AHP yöntemi ile ağırlıklarının belirlenmesi aşamasında uzman görüşlerine ihtiyaç duyulmuştur. EK 1' de yer alan çizelgede kriterlerin ikili karşılaştırma yönteminde ağırlıkların hesaplanmasına yönelik anket çalışması bulunmaktadır. Bu süreçte her bir kriter diğer kriterlerle karşılaştırılarak belirli puan aralıklarına göre puanlanması istenmiştir. Puanlama sistemi 5 kategoriden oluşmaktadır: 1 puan "Kesinlikle katılmıyorum", 2 puan "Katılmıyorum", 3 puan "Kararsızım", 4 puan "Katılıyorum" ve 5 puan "Kesinlikle katılıyorum" şeklindedir.

Anket çalışmasına katılan uzmanlar kentsel koruma alanında tecrübesi olan, koruma sürecinde aktif olarak çalışmış kişilerden oluşmaktadır. Uzmanlar; Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Koruma Bölge Kurulları ve Rölöve Anıtlar Müdürlüğü, Belediyeler, Sivil Toplum Örgütleri ve özel sektörde uzun süredir çalışmış kişilerden oluşmaktadır. Ankete katılan uzmanların meslek dağılımları incelendiğinde 8 şehir ve bölge plancısı, 4 restoratör mimar, 5 sanat tarihçi, 2 sosyolog ve Taraklı kentinde bulunan 6 yerel idareciden oluşmaktadır. Ankete katılan toplam 25 uzmanın her kritere verdiği puanlar yukarıda anlatılan AHP yöntemine göre hesaplanmıştır.

Çizelge 4.3. AHP ikili matrisinde kullanılan 12 kriterin ağırlıkları

	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	Kriter ağırlığı
K1	0,005	0,133	0,124	0,112	0,108	0,112	0,103	0,097	0,102	0,109	0,106	0,098	0,101
K2	0,109	0,005	0,081	0,108	0,100	0,107	0,110	0,101	0,096	0,092	0,096	0,104	0,092
K3	0,109	0,119	0,005	0,112	0,112	0,103	0,103	0,094	0,109	0,105	0,103	0,095	0,097
K4	0,099	0,090	0,114	0,004	0,100	0,103	0,103	0,101	0,099	0,092	0,093	0,092	0,091
K5	0,083	0,086	0,086	0,087	0,004	0,089	0,092	0,094	0,089	0,086	0,083	0,092	0,081
K6	0,104	0,110	0,110	0,112	0,108	0005	0114	0101	0099	0,102	0,099	0,104	0,097
K7	0,078	0,076	0,081	0,083	0,080	0,103	0,004	0,090	0,085	0,082	0,093	0,077	0,078
K8	0,089	0,081	0,090	0,083	0,104	0,098	0,081	0,004	0,096	0,095	0,090	0,095	0,084
K9	0,089	0,081	0,081	0,079	0,076	0,075	0,077	0,086	0,003	0,089	0,083	0,092	0,076
K10	0,083	0,081	0,090	0,087	0,076	0,070	0,070	0,086	0,068	0,003	0,080	0,086	0,073
K11	0,073	0,067	0,067	0,075	0,076	0,070	0,074	0,079	0,089	0,079	0,003	0,061	0,068
K12	0,078	0,071	0,071	0,058	0,056	0,065	0,070	0,067	0,065	0,066	0,071	0,003	0,062

AHP yöntemi ile hesaplanan kriter ağırlıklarının sonucunun tutarlı olduğunu anlamak için AHP'nin 5. ve 6. adımları kullanılmıştır. (λmax - n)/(n-1) formülünde λmax:13,64, n (kriter sayısı):12, rasallık indisi:1,54 verileri kullanılarak Tutarlılık oranı 0,09681 olarak hesaplanmıştır. Tutarlılık oranının 0.1' den küçük olmasıyla AHP yönteminde kullanılan kriterlerin doğruluğu ispatlanmıştır. AHP yöntemi ile hesaplanan kriterlerin ağırlıkları %'lik dilimler halinde hesaplanmıştır. Kriter ağırlıkları ve %'lik dilimlerine Çizelge 4.4'te yer verilmiştir.

Çizelge 4.4. AHP yöntemi ile hesaplanan kriter ağırlıklarının yüzde oranları

Kriterler	Kriter ağırlığı	Yüzde Oranları
Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması	0,1008	% 10,0
Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması	0,0925	% 9,25
Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması	0,0974	% 9,74

Çizelge 4.4. (devam) AHP yöntemi ile hesaplanan kriter ağırlıklarının yüzde oranları

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi	0,0909	% 9,09
Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması	0,0808	% 8,08
Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi	0,0973	% 9,73
Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması	0,0777	% 7,77
Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması	0,0838	% 8,38
Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi	0,0759	% 7,59
Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi	0,0735	% 7,35
Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması	0,0676	% 6,76
Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması	0,0618	% 6,18

Uzman görüşleri sonucu belirlenen kriter ağırlıklarında en önemli kriter %10'luk pay ile kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanmasıdır. Bunu % 9,74 ile tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması ve %9.73 ile kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi takip etmektedir. En az puan alan kriter ise %6.18 ile kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması olmuştur. Kriter ağırlıkları arasında en az puan alan ile en çok puan alan arasında çok fazla fark bulunmamaktadır. Bu durum kentsel koruma için belirlenen 12 kriterinde oldukça önemli olduğu göstermektedir. Ağırlığı fazla olan kriterler incelendiğinde genel olarak sosyal, ekonomik, yönetişim gibi boyutların arka planda tutulduğu, kültürel miras değerlerinin fiziki olarak korunmasının ön plana çıktığı sonucuna varılmaktadır. Mesleklere göre uzman görüşleri incelendiğinde ise şehir ve bölge plancıları, restoratör mimarlar ve sanat tarihçilerin koruma anlayışının çevresel boyutuna daha çok önem verdiği, sosyologların sosyal boyut ve özellikle katılım konusuna önem verdikleri, yerel idarecilerin ise ekonomik ve çevresel boyutu daha ön planda tuttuğu görülmektedir.

Kültürel mirasın korunmasında ülkemizde önemli rol alan Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu uzmanlarının tarihi çevrelerle ilgili aldıkları kararların genellikle fiziksel uygulamalara yönelik olması koruma alanında başarısız olduğumuzun açık bir göstergesidir. Bu durumu tetikleyen diğer bir unsur ise özellikle 2863 sayılı yasanın ve ilgili yönetmeliklerin genellikle koruma uygulamalarında fiziksel korumayı ön planda tutmasıdır. Bununla birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın kısıtlı bütçeye sahip olması da kültürel

miras değerlerinin fiziksel boyutunu tam olarak koruyamadığımız gerçeğini ortaya koymaktadır.

4.2.3. Sürdürülebilir kentsel koruma modelinin uygulaması ve karar süreçleri

Ağırlık puanlarının hesaplanması kapsamında Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP) yöntemi ile belirlenen kriter ağırlıklarından sonra Ağırlıklı Toplam Yöntemi (ATY) kullanılarak alternatiflerin ortalama puanlarının hesaplanması amaçlanmaktadır. Bu sürecin tamamlanması ile birlikte sürdürülebilir ve bütünleşik korum yaklaşımının uygulanması ve karar mekanizmasının oluşturulması beklenmektedir. Ağırlıklı toplam yönteminin aşamalarına geçmeden önce bu yöntemde kullanılacak terimlerin neyi ifade ettiğini tanımlamak gerekmektedir. ATY tekniğinin içeriğini oluşturan bileşenler alternatif, hedef, ağırlık, puan ve başarı performans değeri olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

Alternatif: En kısa tanımıyla bir problemin çözümünde kullanılabilecek tercih seçeneklerini ifade etmektedir. Alternatifler içerisinde hedefe en uygun olanı seçilerek problemin çözümlenmesi sağlanmaktadır (Karakaşoğlu, 2008). Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında alternatifleri koruma politikaları oluşturmaktadır.

Hedef: Tarihi çevrelerin korunmasında ele alınan farklı koruma süreçlerini ifade eden politikalar olarak tanımlanabilmektedir.

Ağırlık: Sürdürülebilir ve bütünleşik kentsel koruma yaklaşımı için belirlenen her bir hedefin diğer hedeflere göre öncelik sıralamasını ifade etmektedir.

Puan ve başarı performans değeri: Sürdürülebilir ve bütünleşik kentsel koruma yaklaşımında niceliksel verilere ulaşabilmek için her bir hedefin alt kriterleri olarak performans göstergeleri belirlenmiştir. Bu göstergelerin anket sonucuna göre aldığı değer puan, puanların ağırlık kriterleri ile çarpılması sonucu ortaya çıkan sonuç ise performans değerini oluşturmaktadır.

Ağırlıklı Toplam Yöntemi (ATY), çok kriterli karar verme (ÇKKV) sürecinde en sık kullanılan yöntemlerden birisidir. Birçok kriteri aynı anda değerlendirmekte ve aralarındaki en iyi alternatifin seçilmesini sağlamaktadır. Uluslararası literatürde ise puanlama yöntemi olarak bilinmektedir. ÇKKV yöntemleri arasında kullanılan en kolay ve en basit karar verme

yöntemidir. Bu yöntemin uygulanabilmesi için kriterlerin sayısallaştırılabilir olması gerekmektedir (Stain ve Upi, 2015). Tüm kriterler değerlendirilerek her bir alternatifin ağırlıklı performans değerinin hesaplanmasını temel alan yöntem üç aşamadan oluşmaktadır (Savitha ve Chandrasekar, 2011).

- İlk adım alternatiflerin ve kriterlerin belirlenmesi aşamasıdır.
- İkinci aşama her bir alternatifin belirlenen kriterlere göre değerlendirilmesidir.
- Son aşama ise performans değeri belirlenen kriterlerin ağırlık katsayısı ile çarpılıp her bir alternatif için kriterlerin ağırlıklı puanlarının değerlendirilmesinden oluşmaktadır.

Performans göstergelerinin ağırlıklı toplam yöntemi ile hesaplanmasında hedef ve koruma süreçlerinin birlikte değerlendirildiği matris aşağıdaki şekilde yer almaktadır. Ulaşılmak istenen hedefler "H", koruma süreçleri "A" ile tanımlandığı "mxn" matrisi oluşturulmuştur. i=1 , 2 , 3, …, m ve j=1, 2, 3, …, n olduğunda aij, Xi ağırlığa sahip Hi hedefi çerçevesinde Aj alternatifinin değerini hesaplanmaktadır (Günay, 2010).

Çizelge 4.5. Ağırlıklı toplam yöntemi matrisi puanlama mekanizması

Hedefler	Ağırlıklar	A1	A2	A3	… An
H1	X1	a_{11}	a_{12}	a_{13}	… a_{1n}
H2	X2	a_{21}	a_{22}	a_{23}	… a_{2n}
. . Hm	. . Xm	. . a_{m1}	. . a_{m2}	. . a_{m3}	. . … a_{mn}

Matris oluşturulduktan sonra puanlama hesaplamasında i=1 , 2 , 3, …, m ve j=1, 2, 3, …, n çerçevesinde aşağıdaki formül kullanılmaktadır. Formüle göre a_{ij} alternatifin aldığı puan, X_i kriterin ağırlığı, A alternatifin aldığı en yüksek puanı ifade etmektedir (Günay, 2010).

$$A = \sum_{i=1}^{n} a_{ij} X_i \tag{4.7}$$

Çalışma konusu bağlamında hazırlanan performans göstergeleri birbirinden farklı ölçü birimlerine sahip olabilmektedir. Bu yüzden sonuca ulaşmak için tüm performans göstergelerinin birimlerinin standartlaştırılması gerekmektedir. Bu farklılaşmayı ortadan

kaldırmak için ölçü birimleri belli aralıklar arasında değerlendirilmelidir. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında standartlaşma sağlanması için en düşük puan "1", en yüksek puan "5" olarak seçilmiştir. Performans göstergelerinin aldıkları puanlar 1 ile 5 arasına göre yeniden puanlandırılarak hesaplanmıştır. Performans göstergeleri yeni puan aralıklarına göre normalize edebilmek için Eş. 4.8 kullanılmıştır (Triantaphyllou, 2000: 6-7).

$$A_{son} = \frac{nub - nlb}{oub - olb} \times [(A_{ilk} - olb)] + nlb \tag{4.8}$$

- nub: yeni puan aralığı
- nlb: yeni puan aralığının alt limiti
- olb: eski puan aralığının alt limiti
- oub: eski puan aralığının üst limiti

Performans göstergelerinin ağırlıklı puanları hesaplandıktan sonra karar verme süreci başlamaktadır. Günay (2010) hesaplanan puan aralıklarına göre alternatiflerin değerlendirilmesi sürecinde Hemphill, Berry, Mcgreal (2004) çalışmasından yararlanmış ve puan aralıklarının belirli yüzdelere göre değerlendirilmesi gerektiğini aktarmıştır.

Çizelge 4.6. Hedeflerin değerlendirilmesinde kullanılan puan aralıkları

Ölçek	Yüzde aralığı (%)
Çok yetersiz	<30
Yetersiz	30-49
Ortalama	50-69
Yeterli	70-89
Çok yeterli	>90

Aşağıda yer alan sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında karar alma mekanizması çizelgesinde hedeflerin altında yer alan performans göstergelerinin 1 ile 5 arasında alabileceği en yüksek puan değeri ile ağırlık ortalamasının çarpılması sonucu en yüksek başarı performans değeri elde edilmiştir. Bu kapsamda yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi, sosyal adalet ve gelişme düzeyi, dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi, iyi yönetişim ve katılım düzeyinin puanları Hemphill ve diğerlerinin (2004) çalışmasına göre ayrı ayrı değerlendirilebilmektedir. Örneğin yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin en yüksek 627.4 puana sahip olabilmektedir. Bu kategorinin aldığı puan 564.6'dan yüksek olursa "çok yeterli", 439.1 ile 558.3 arası olursa "yeterli", 188.2'den küçük olursa "çok

yetersiz" olduğu anlamına gelmektedir. Tüm alternatifler için bir değerlendirme yapabilmek için normalleştirme işleminin yapılması gerekmektedir. Çünkü her alternatifin altındaki kriter sayısı eşit değildir. Normalleştirme işlemi için alternatiflerin aldığı toplam puan, o alternatifte yer alan toplam gösterge sayısına bölünmesi ile yapılmaktadır. Böylelikle tüm alternatiflerin başarı performans değerlerinde standartlaşma sağlanmış olmaktadır.

Çizelge 4.7. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında karar alma mekanizması

Hedefler	Ortalama Ağırlık Oranı	Toplam Gösterge Sayısı	En Yüksek Toplam Puan	En Yüksek Başarı Performans Değeri
Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması	% 10,0	7	35	350
Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması	% 9,25	4	20	180
Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması	% 9,74	2	10	97,4
Yaşayabilir ve Yaşanabilir Tarihi Çevre Düzeyi İçin En Yüksek Başarı Performans Değeri				627,4
Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi	% 9,09	4	20	181,8
Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması	% 8,08	2	10	80,8
Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi	% 9,73	2	10	97,3
Sosyal Adalet ve Gelişme Düzeyi İçin En Yüksek Başarı Performans Değeri				359,9
Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması	% 7,77	3	15	116,5
Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması	% 8,38	3	15	125,7
Dengeli ve Üretken Yerel Ekonomi Düzeyi için En Yüksek Başarı Performans Değeri				242,2
Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi	% 7,59	5	25	189,7
Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi	% 7,35	4	20	147
Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması	% 6,76	2	10	67,6
Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması	% 6,18	1	5	30,9
İyi Yönetişim ve Katılım Düzeyi için En Yüksek Başarı Performans Değeri				435,2
Toplam En Yüksek Başarı Performans Değeri				1664,7

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının uygulanabilmesi için çalışma alanına özgü nicel ve nitel verilere ulaşılması gerekmektedir. Çalışma alanına yönelik verilerin toplanmasında ampirik gözlemlere dayanan deterministik yaklaşımlar kullanılmıştır. İlk yaklaşım tespit ve gözleme dayalı olarak verilerin elde edilmesidir. Tespit ve gözleme dayalı veri elde tekniği; duyu organlarımızla yapılan tekniğe doğrudan doğruya gözlem, kamera gibi araçlarla yapılan tekniğe ise araçla yapılan gözlem olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda tez çalışmasında doğrudan doğruya gözlem tekniği kullanılmıştır. Bu teknik ile alana yönelik analizler (mevcut kullanım, mülkiyet, tescil durumu, kat yüksekliği, sorun ve olanaklar analizleri) elde edilmiştir.

Araştırma yöntemlerinde sık kullanılan diğer bir teknik olan ve tez çalışması kapsamında kullanılan anket tekniği, araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış soruların örneklem grup tarafından yanıtlanması yoludur. Örneklem büyüklüğü bir bütünü tanımlayan, onu temsil eden parça olarak tanımlanmaktadır. Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında birçok teknik vardır. Özdamar (2003: 116-117) örneklem grubunun belirlenmesinde aşağıdaki eşitlikleri kullanmaktadır.

- Çalışma alanındaki kişi sayısı bilinmiyorsa (1);

$$n = t^2 pq/d^2 \tag{4.9}$$

- Çalışma alanındaki kişi sayısı biliniyorsa (2);

$$n = Nt^2 pq/\left[d^2(N-1) + t^2 pq\right] \tag{4.10}$$

N: Çalışma alanındaki kişi sayısı

n: Örneklemi oluşturan kişi sayısı

p: Olayın görülüş sıklık derecesi

t: Anketin doğrulunu belirleyen değer (%95 için 1,96; %99 için 2,58)

d: Örneklemde kabul edilebilir hata payı

pq: (0,5)x(0,5)=0,25 maksimum örneklem büyüklüğünün yüzdesi

Taraklı kent merkezinde yer alan ve kentsel sit alanı sınırlarını kapsayan çalışma alanında kişi sayısı bilinmediğinden Eş. 4.9'da yer alan formül kullanılmıştır. Değerler yerine yazıldığında çalışma alanının örneklem büyüklüğü 96 kişi olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda örneklem grubu 100 kişi olarak belirlenmiş ve çalışma alanında ikamet eden yerel halktan rastgele seçilerek yüz yüze görüşme tekniği ile anket çalışması yapılmıştır.

Tez çalışması kapsamında hazırlanan performans göstergeleri iki farklı örneklem grubuna yapılması planlanmaktadır. Anket çalışması 100 kişilik örneklem grubunu oluşturan yerel halk ile çalışma alanını iyi tanıyan belirli sayıda uzmanlar ile yapılmıştır. Uzman sayısının belirlenmesinde çalışma alanının küçük bir yer olması ve bu alanı çok iyi bilen kişi sayısının az olduğu da ele alınarak 100 kişilik örneklem grubunun dörtte bir oranında olmasının yeterli olacağı düşünülmüştür. Yerel halktan seçilen kişiler genellikle orta yaş grubundan seçilmiştir. Taraklı sosyal yapısında kadın işgücü düşük olduğundan anket çalışması yapılan alanda cinsiyet dağılımının büyük bir kısmını erkekler oluşturmaktadır. Hem yerel halka hem de uzmanlara yöneltilen soruların daha açık olması için performans göstergelerinin altında açıklaması yapılmıştır. Böylelikle daha doğru sonuca ulaşılması hedeflenmiştir. Anket çalışması sırasında iki farklı kısıtla karşılaşılmıştır. İlk olarak Taraklı kentini iyi bilen uzman sayısının çok az olması araştırmanın daha iyi sonuçlanmasının önüne geçmiştir. Özellikle Taraklı Belediyesinde teknik eleman eksikliğinin olması koruma alanında sistematik bir karar alma mekanizmasının oluşmasını engellemektedir. Araştırma yönteminin diğer bir kısıtı ise yapılan anket çalışması tarihinin siyasi seçimlerinden hemen önce olmasıdır. Ülkemizde devam eden olumsuz ekonomik şartlar göz önüne alındığında anket sorularına verilen cevapların bu doğrultuda değiştiği gözlemlenmiştir. Yerel halk özellikle kentin ekonomik boyutunu ele alan performans göstergelerini değerlendirirken koruma alanına yönelik ekonomik durumdan ziyade ülkenin ekonomik durumunu değerlendirici cevaplar vermiştir. Bu durum araştırma sonucunu oldukça etkilemiştir.

5. ALAN ÇALIŞMASI: TARAKLI'DA TARİHİ ÇEVRENİN SÜRDÜRÜLEBİLİR VE BÜTÜNLEŞİK KENTSEL KORUMA MODELİ ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı kapsamında çalışma alanının değerlendirilmesi yapılırken dört farklı kategori ele alınmıştır. Kategoriler; çevresel etkenlerin değerlendirildiği "yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi", sosyal etkenlerin değerlendirildiği "sosyal adalet ve gelişme düzeyi", ekonomik etkenlerin değerlendirildiği "dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi" ve katılım ve yönetim boyutunun değerlendirildiği "iyi yönetişim ve katılım düzeyi" olarak tanımlanmıştır.

Bu kategoriler altında yer alan hedefler ve performans göstergeleri önce ayrı ayrı daha sonra birlikte değerlendirilerek araştırma sorularına cevap verecek sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı; amacını betimleyen 4 kategori, ulaşılmak istenen sonucu ifade eden 12 hedef, bu hedeflere ulaşılması için tanımlanan 29 gereklilik ve bu gereklilikleri nicel olarak tanımlayan 39 performans göstergesinden oluşmaktadır.

5.1. Fiziksel Sürdürülebilirlik (Yaşayabilir ve Yaşanabilir Tarihi Çevre Düzeyi)

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin ölçülmesinde kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi, tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi, tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedefinin sağlanma düzeyi olmak üzere 4 temel gereklilik ele alınmıştır.

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi

Tarihi çevrelerin korunmasında en önemli hedeflerinden biri olan kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması düzeyini değerlendirebilmek için 4 farklı gereklilik göstergesi kullanılmıştır.

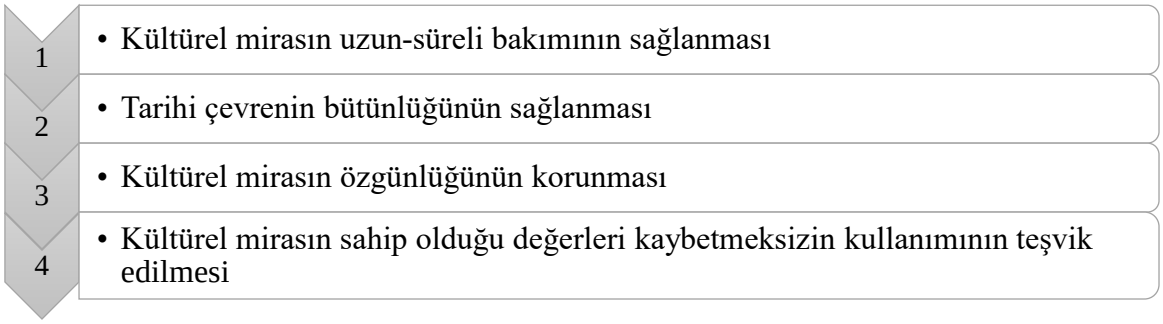

Şekil 5.1 Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyinin gereklilikleri

Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması hedefi Analitik Hiyerarşi Yöntemi (ATY) ile hesaplanan kriter ağırlıklarının yüzde oranlarına göre %10,0 pay ile en yüksek ağırlık oranına sahiptir. Koruma alanında uzun yıllar çalışmış kişilerle yapılan ağırlıklandırma sonucunda en yüksek ağırlığa bu kriterin ulaşması koruma alanında önceliğin fiziksel olarak düşünüldüğünü ortaya koymaktadır.

Kültürel mirasın uzun-süreli bakımının sağlanma düzeyinin ilk performans göstergesi kültürel mirasın tescil durumudur. Yaklaşık 25 hektarlık alana sahip olan ve çalışma alan sınırını oluşturan Taraklı kentsel sit alanı içerisinde toplamda 602 yapı bulunmakta ve bunların 106 adedi tescillenmiş durumdadır. Alan içerisinde yer alan tüm yapıların bütün tescilli yapılara oranı %18'dir. Tescilli yapılar içerisinde en büyük pay sivil mimarlık örneği yapılara aittir. Kentsel sit sınırı içerisinde yer alan tüm yapıların %16'sını oluşturmaktadırlar. %1'ini camiler, geri kalan %1'ini de hamam yapıları oluşturmaktadır.

Çizelge 5.1. Kültürel mirasın tescil durumu

Çalışma Alanı	Tescilli Yapı	%	Tescilsiz Yapı	%	Toplam
Taraklı Kentsel Sit	106	18	496	82	602

Taraklı kentsel sit alanı, Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.09.1989 tarih ve 675 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Tescil yılının çok uzun zaman önce olması ve bu alandaki tescil işlemlerinin sit alanı ilanından hemen sonra başlatılması birçok miras değerinin yasal olarak korunmasını ve günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

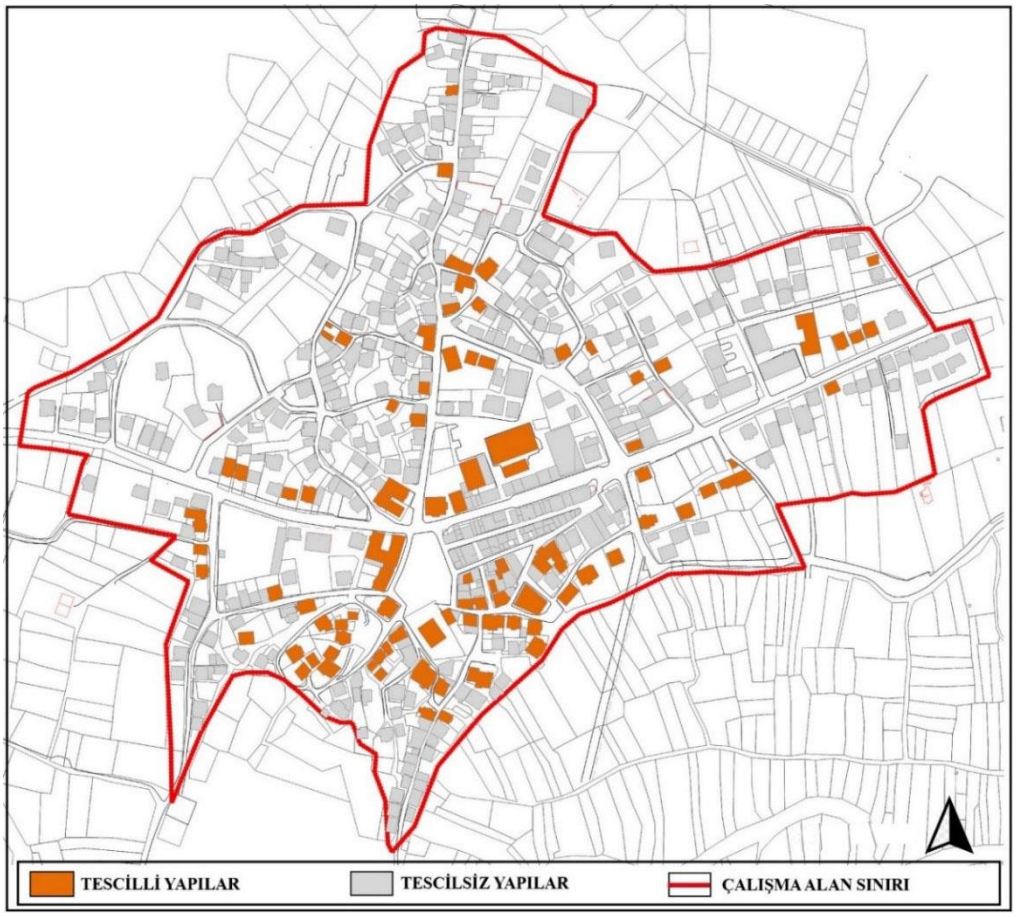

Harita 5.1. Kültürel mirasın tescil durumu

İkinci performans göstergesi ise kültürel mirasın durumudur. Çalışma sınırı içerisinde bulunan yapıların dış cepheleri üzerinde yer alan pencere, sıva, kapı, çatı gibi detaylar üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Yeni yapılar, dış cephesi sağlam olan yapılar "iyi" olarak nitelendirilmiştir. Yapı üzerinde eskimeler mevcut olsa da yenilenme ya da büyük ölçekte bakım onarıma ihtiyacı olmayan yapılar "orta" olarak değerlendirilmiştir. Yapının dış cephesinde sıva dökülmeleri, duvar çatlakları, kapı ve pencerelerinin kullanılmayacak derecede eskimesi olan ancak taşıyıcı sisteminde ciddi zararlar görmeyen nitelikteki yapılar "kötü" olarak nitelendirilmiştir. Yıkılmak üzere olan, taşıyıcı sisteminin görevini yerine getiremeyecek kadar kötü olması, içerisinde herhangi bir yaşamın olmadığı yapılar "harabe" olarak değerlendirilmiştir.

Çalışma alanı içerisinde yapıların %73'ü iyi yapı niteliği olarak ele alınmıştır. Yapı sağlamlığı orta olan yapıların oranı %13, kötü olanların %7 ve harabe niteliğinde olanların oranı ise %5'tir. Tescilli yapıların ise %67,9'u iyi, %16,9'u orta, %11,3'ü kötü, %3,90'ı ise harabe durumundadır.

Çizelge 5.2. Kültürel mirasın durumu

Çalışma Alanı	İyi	Orta	Kötü	Harabe	Toplam
Tescilli Yapılar	72	18	12	4	106
Tescilsiz Yapılar	448	79	41	34	602

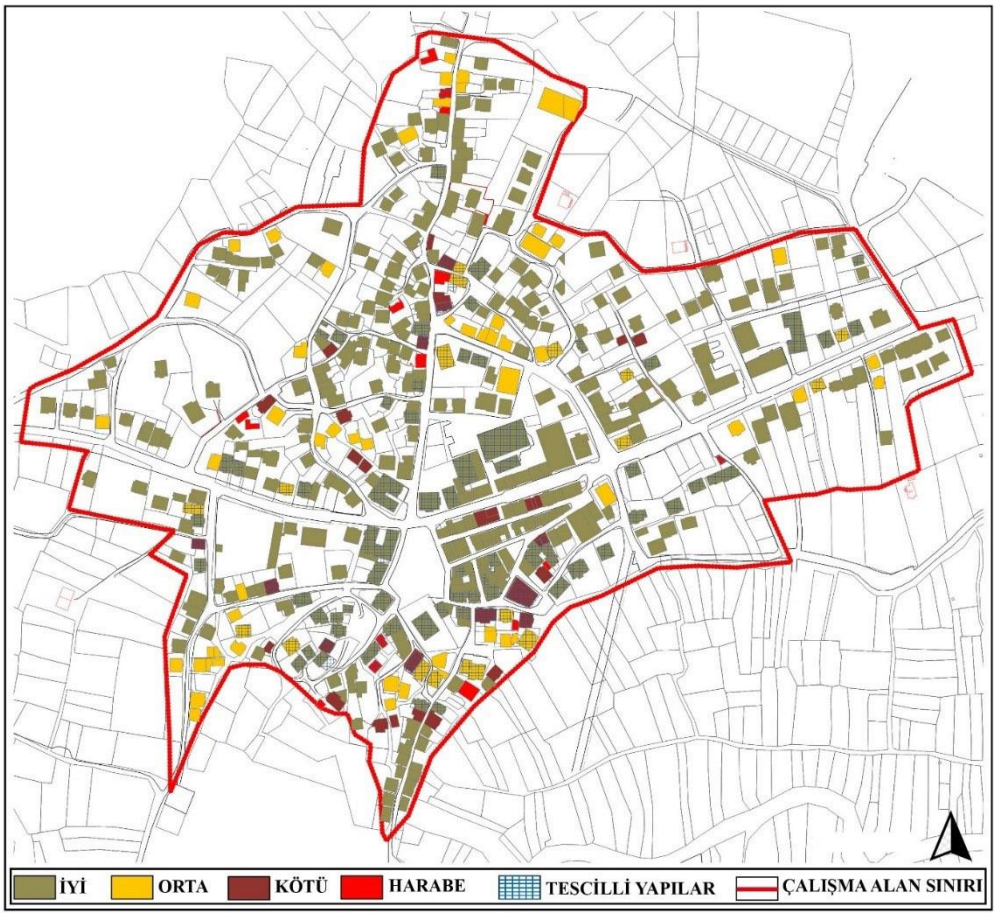

Harita 5.2. Kültürel mirasın durumu

Yapıların çoğunun iyi nitelikte olması çalışma alan sınırını oluşturan kentsel sit alanının günümüze kadar iyi korunduğu anlamını taşımaktadır. İyi nitelikte olan yapıların çoğu yeni dönemde yapılmış modern yapılar olmaması, uzun yıllara dayanan geçmişleri olmasına rağmen yapı sağlamlık durumunun iyi olması tarihi dokunun bozulmaması açısından oldukça önemlidir.

Kültürel mirasın uzun-süreli bakımının sağlanma düzeyinin son performans göstergesi kültürel mirasın korunma durumudur. Kültürel mirasın korunmasında fiziksel olarak en önemli müdahalelerden birisi restorasyondur. Çalışma alanında tescilli yapıların

%42,4'ünde restorasyon, %31,1'inde bakım-onarım çalışmaları yapılmıştır. Toplam koruma müdahalesi göre yapılar ise %73,5 'lik orana sahiptir.

Çizelge 5.3. Kültürel mirasın korunma durumu

Çalışma Alanı	Restorasyon	Bakım-Onarım	Müdahale Edilmeyen	Toplam
Tescilli Yapılar	45	33	28	106

Yapılan bu müdahaleler genel olarak dış cepheye yansımış, yapının iç kısımlarına müdahale edilmemiştir. Sadece dış cepheye müdahale edilmesi tarihi çevrelerin açık hava müzesine dönüşmesini sağlamaktadır. Sürdürülebilir müdahaleler için yapının strüktürüne ve iç düzenine de müdahale edilmesi gerekmektedir.

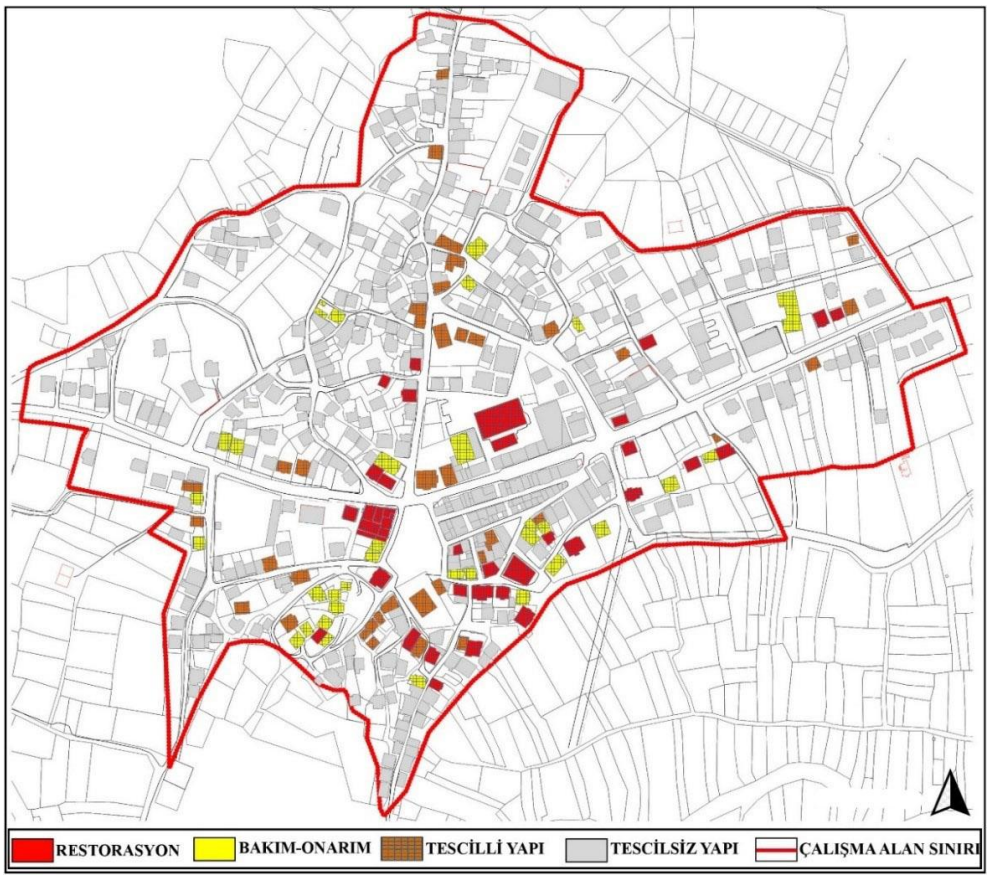

Harita 5.3. Kültürel mirasın korunma durumu

Tarihi çevrenin yaşanabilirliğinin sağlanmasında ikinci gereklilik tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanmasıdır. Tarihi çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanasında en önemli kriterlerden biri o çevrenin bütünlüğünün sağlanmasıdır. Bu kapsamda incelenen çalışma alanında tescilsiz yapıların %76,1'sı mevcut dokuya uygun düzeyde, %12,5'i orta düzeyde

ve %11,4'ü aykırı düzeydedir. Ek-4'de yer alan kat yüksekliği analizi incelendiğinde tarihi çevreye uyumsuz birçok yüksek katlı yapının bulunduğu görülmektedir. Ayrıca Ek-6'da yer alan alım satım yoğunluğu analizinde belirli bölgelerde alım-satımın yoğunlaştığı ve o bölgelerde daha fazla dokuya aykırı yapıların olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5.4. Tarihi çevrede yer alan tescilsiz yapıların dokuya uygunluğu

Çalışma Alanı	Uygun	Orta	Uygun Değil	Tescilli Yapı	Toplam
Tüm Yapılar	378	62	56	106	602

Özellikle çalışma alanı çevresinde başlayan yeni yapılaşmaların dokuya uygun olmaması kent siluetini tehdit etmektedir. Bu nedenle tarihi mekanlar ve çevresi birbirinden bağımsız düşünülmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda hazırlanan ve Ek-7'te sunulan çevre analizinde çalışma alanına etki edebilecek bütün unsurlar ele alınarak tarihi çevre ile bütünlüğü değerlendirilmiştir.

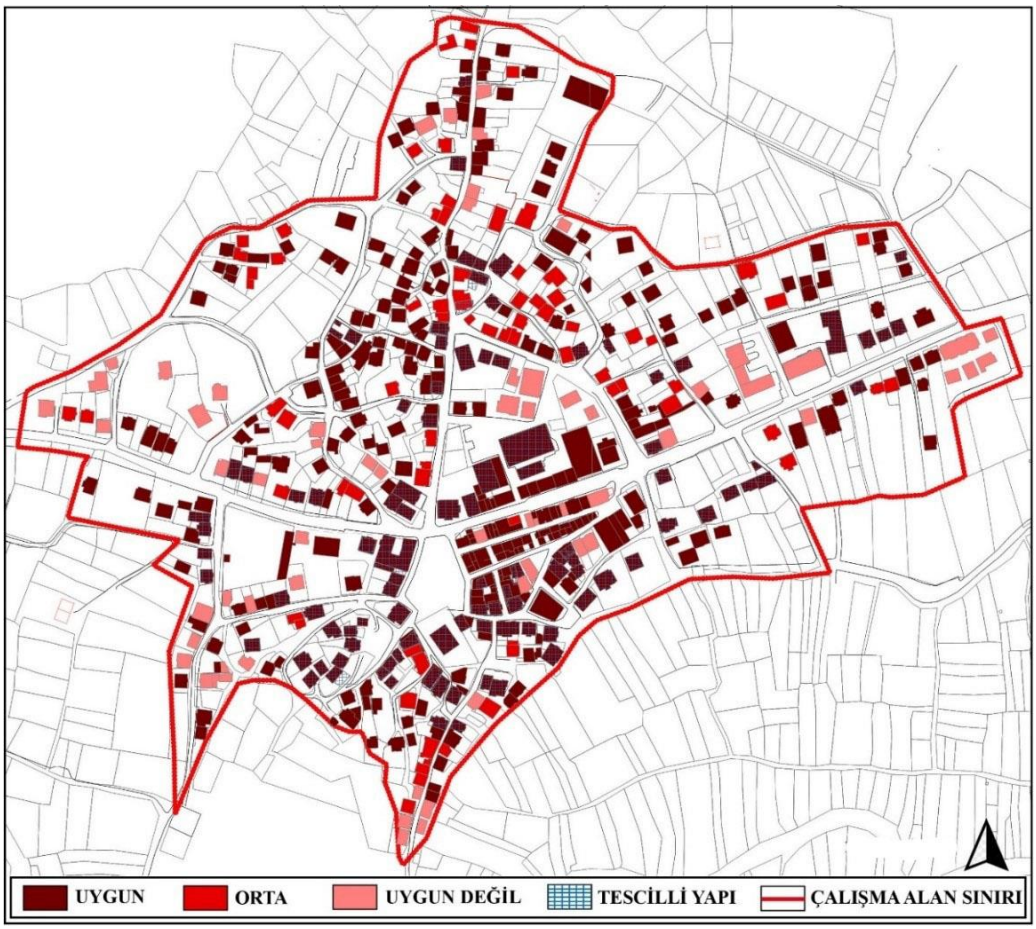

Harita 5.4. Tarihi çevrenin dokuya uygunluğu

Tarihi çevrenin yaşanabilirliğinin sağlanmasında önemli olan diğer bir gereklilik ise kültürel mirasın özgünlüğünün korunmasıdır. Kültürel mirasın ilk yapıldığı zamana uygun bir şekilde korunması 20. yüzyılın başlarından itibaren bilinen bir olgudur. Tarihi çevrelerin günümüze kadar bozulmadan gelebilmesi için hem dış cephe hem iç tasarımının ilk günkü haliyle korunması oldukça önem arz etmektedir. Taraklı'da tescilli yapıların %59,4'ü özgün düzeyde, %32'si orta düzeyde ve %8,4'ü özgün durumuna uygun değildir. Taraklı'da bulunan Kadirler Konağı, Yunus Paşa Camii gibi yapılar özgünlüğünü korurken, birçok tescilli yapı özgünlüğünü kaybetmiştir. Özellikle çağdaş gereksinimlerin karşılanması için (konut amaçlı yapıdan turizm amaçlı yapıya) özgünlüğü bozulan birçok yapının geri dönüşümü imkânsız olmaktadır.

Çizelge 5.5. Fiziki olarak aslına uygun korunan tescilli yapılar

Çalışma Alanı	Uygun	Orta	Uygun Değil	Toplam
Tüm Yapılar	63	34	9	106

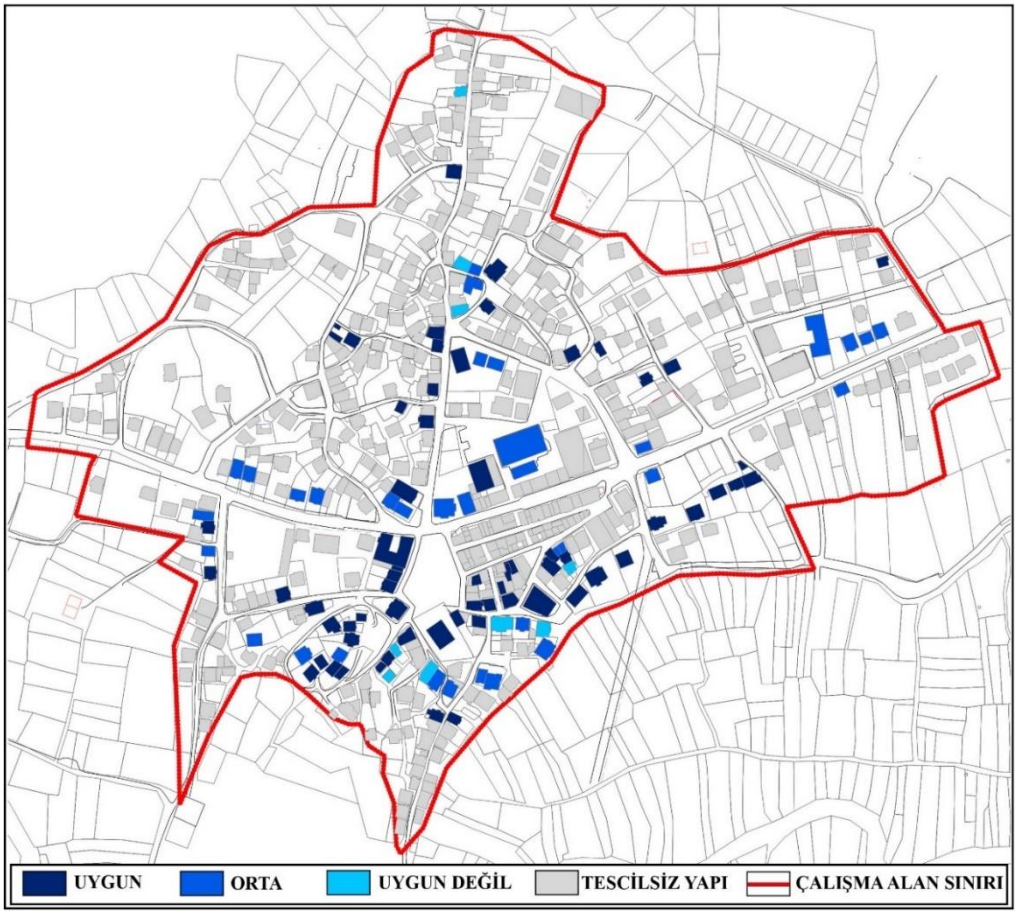

Harita 5.5. Fiziki olarak aslına uygun korunan tescilli yapılar

Tarihi çevrenin yaşanabilirliğinin sağlanmasında son gereklilik ise kültürel mirasın sahip olduğu değerleri kaybetmeksizin kullanımının teşvik edilme düzeyidir. Kültürel mirasın korunmasında en önemli kriterlerden biri o miras değerinin aktif olarak kullanılmasının sağlanmasıdır. Tarihi çevrelerde yer alan harabe ve kötü durumdaki yapıların bu durumda olmaları insan sirkülasyonunun az olması ya da hiç olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden koruma alanında yetkili kişi ve kurumlar kültürel miras değerlerinin kullanılmasını teşvik etmektedirler. Bu durum Taraklı kentsel sit alanı için de geçerlidir. Kentte yerel idare ya da farklı kamu kurumlarının mülkiyetine ait yapılar kamu yararı gözetilerek kullanılmakta ve böylelikle kültürel miras değerlerinin korunması ve ekonomiye katkı sunması sağlanmaktadır. Öte yandan Ek-5'da gösterildiği gibi Taraklı kentsel sit alanında yer alan yapıların %95'i özel mülkiyettedir. Çoğu taşınmazın özel mülkiyette olması ve kullanım düzeyinin düşük olması tarihi çevrelerde birçok yapıyı yok olma tehdidi altına sokmaktadır.

Bu gerekliliğin ilk performans göstergesi kültürel mirasın kullanım durumudur. Taraklı kentsel sit alanı Taraklı il merkezini oluşturduğundan içerisinde birçok farklı fonksiyon bulundurmaktadır. Çalışma alanında yer alan yapıların %75'ini konut alanları oluşturmaktadır. Konut alanları kent merkezinde daha yüksek yoğunlukta, çeperlere doğru açıldıkça daha seyrek yoğunluktadır. Tarihi kentsel çevrenin merkezini ticaret alanları oluşturmaktadır. Ticaret alanları ise toplan yapıların %12,9'unu kapsamaktadır. Ayrıca kent merkezinde yer alan yapıların zemin katları ticaret alanı, üst katları ise konut alanı olarak kullanılmaktadır. Konut + ticaret olarak kullanılan yapıların diğer yapılara oranı ise %7,8'dir.

Çizelge 5.6. Çalışma alanında yer alan yapıların mevcut kullanımları

Fonksiyon	Konut	Ticaret	Konut+ Ticaret	Resmi Alan	Eğitim Alanı	Dini Tesis	Hamam	Boş Yapı	Toplam
Adet	452	78	47	9	1	4	2	9	602

Çalışma alanında yer alan yapıların %95,8'ini konut, ticaret ve konut + ticaret alanları oluşturmaktadır. Geri kalan alanın %1,49'unu resmi alanlar, %0,66'sını dini tesisler, %0,01'ini eğitim alanları, %1,49'unu kullanılmayan yapılar, %0.33'ünü hamam yapıları oluşturmaktadır. Çalışma alanında yer alan tescilli yapıların birçoğu aktif olarak kullanılmaktadır. Bu açıdan Taraklı kentsel sit alanı oldukça başarılı bir grafik sergilemektedir. Taraklı'da yer alan tescilli yapıların %96,2'si aktif olarak kullanılmaktadır.

Çizelge 5.7. Kültürel mirasın kullanım durumu

Çalışma Alanı	Kullanılan Yapılar	Kullanılmayan Yapılar	Toplam
Tescilli Yapılar	102	4	106

Tarihi çevrelerde kullanılmayan yapıları genellikle harabe ve kötü düzeydeki yapılar oluşturmaktadır. Kültürel mirasın kullanım durumu arttıkça yeni talep edilen ihtiyaçlar kendi içerisinde karşılanabilmektedir. Örneğin, Taraklı'da az sayıdaki kullanılmayan tescilli yapıların kullanılabilir hale getirilmesi sonucunda yeni yapı ihtiyacına gerek olmayacaktır. Böylelikle tarihi çevre içerisindeki yapı yoğunluğu kontrol altında tutulabilecektir.

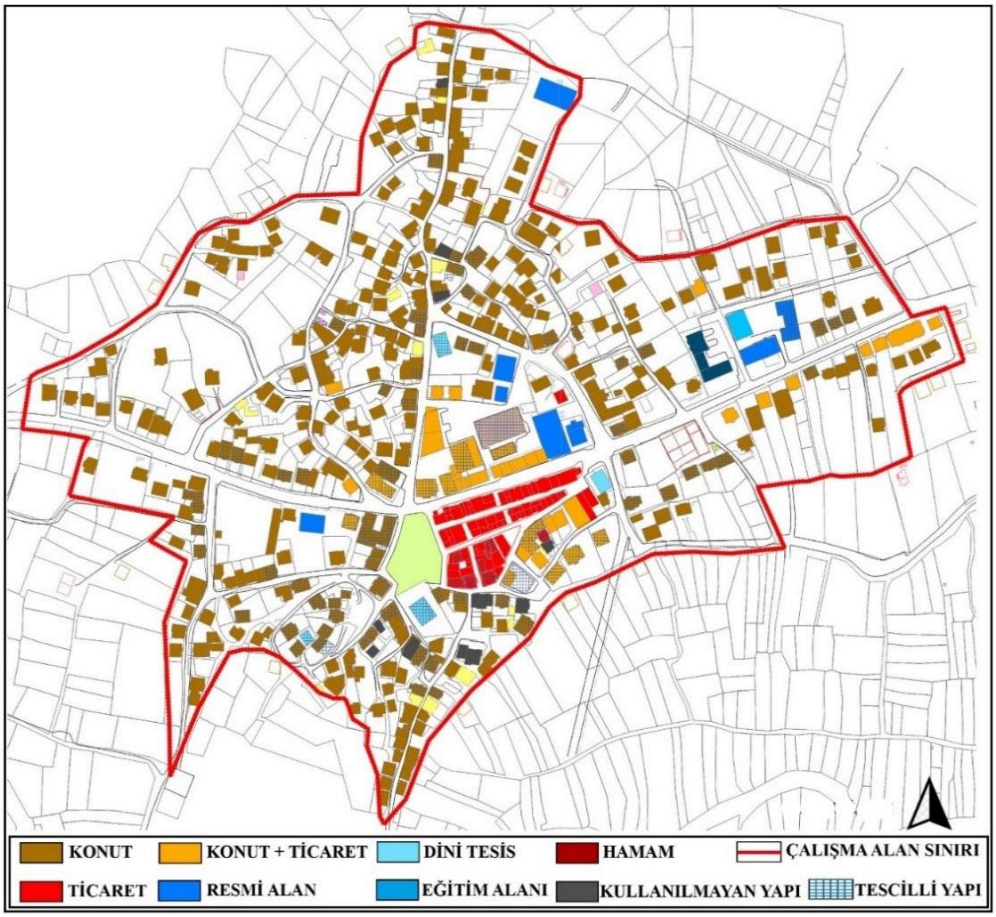

Harita 5.6. Çalışma alanında yer alan yapıların mevcut kullanımları

Tescilli yapıların günümüz ihtiyaçlarına göre kullanılması koruma anlayışında kabul görmüş bir olgudur. Ancak tarihi çevrelerde özgün kullanımın yok edilerek güncel kullanımların getirilmesi yerin ruhunun yaşatılmasını engellemektedir. Bu yüzden tarihi çevrelerde bulunan miras değerleri her ne kadar güncel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde kullanılsa da özgün kullanımının teşvik edilmesi oldukça önem taşımaktadır.

Tarihi yapıların özgünlük düzeyi kentsel koruma uygulamaları ile teşvik edilen uygun kullanımdaki yapıların tüm tarihi yapılara oranı ile hesaplanmaktadır. Taraklı 'da son yıllarda yapılan termal otel, seyir tepesi gibi projeler özellikle yerli ziyaretçi sayısını sürekli artırmaktadır. Ziyaretçi sayısının artması yerel halkın kendi mülkünü ticaret amaçlı kullanmasına sevk etmektedir. Birçok tarihi yapı butik otel, hediyelik eşya dükkânı, yeme-içme yerlerine dönüşmeye başlamıştır. Taraklı' da bu durumun en iyi örneği birçok önemli tarihi yapının günümüzde restoran olarak kullanılmasıdır. Bu durum hem tarihi çevrenin özgünlüğünü bozmakta hem de tarihi yapılarda izinsiz müdahalelere yol açmaktadır.

Çizelge 5.8. Tarihi yapıların özgünlük düzeyi

Çalışma Alanı	Uygun	Orta	Uygun Değil	Kullanılmayan Yapılar	Toplam
Tüm Yapılar	63	34	9	9	106

Taraklı kentsel sit alanında yer alan yapıların %60,3'ü özgünlük düzeyi uygun, %20,7'si orta düzeyde, %10,3'ü uygun olmayan düzeydedir. Geriye kalan %8,4'ü ise kullanılmayan tescilli yapıları ifade etmektedir.

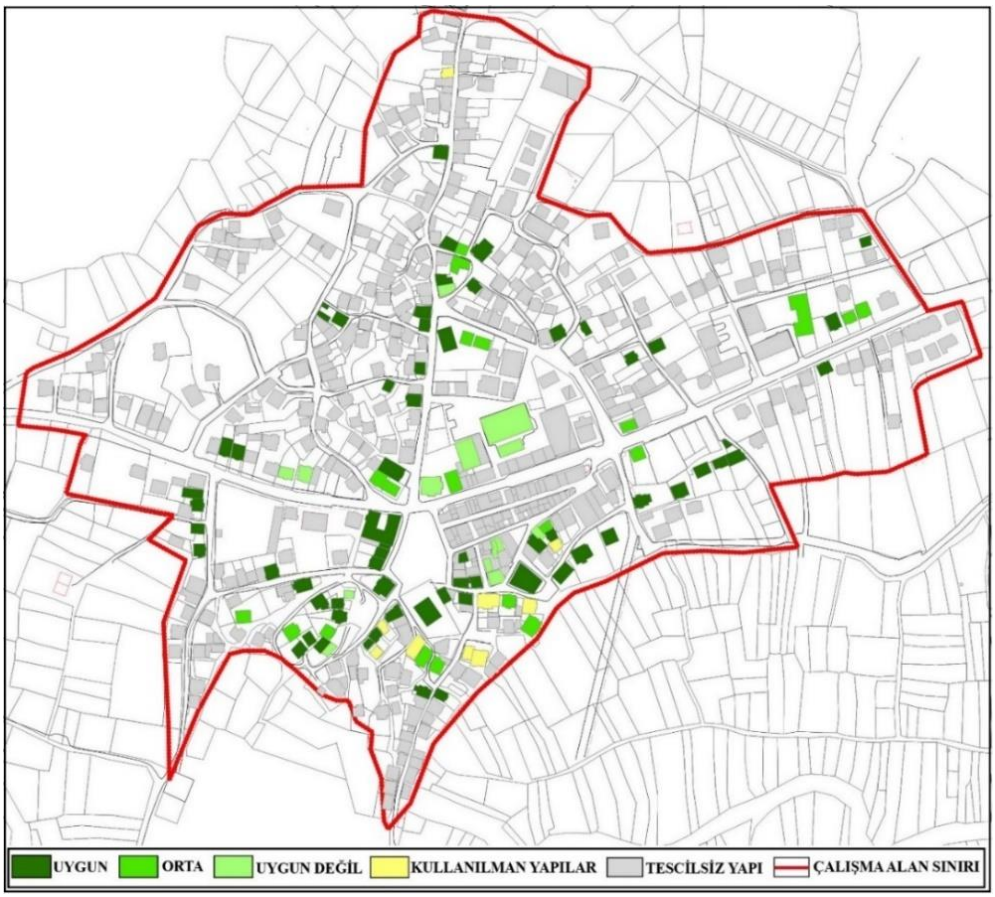

Harita 5.7. Tarihi yapıların özgünlük düzeyi

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyinin değerlendirilmesi için 3 farklı gereklilik ele alınmıştır.

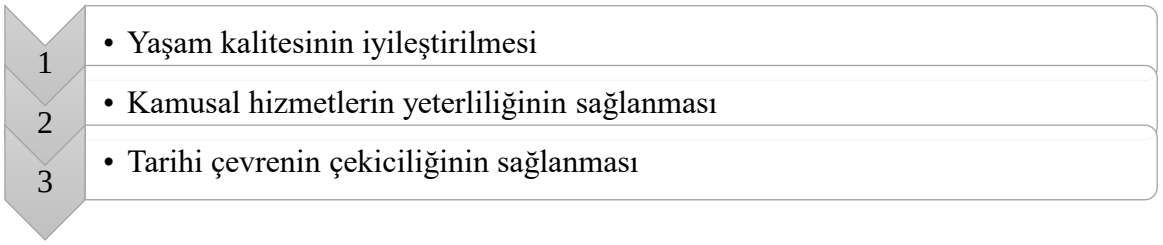

Şekil 5.2. Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefinin karşılanma düzeyi gereklilikleri

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması hedefi diğer hedeflerin ağırlık puanları dikkate alındığında %9,25 puan ile dördüncü sırada yer almaktadır. Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi gerekliliği "yaşam kalitesi düzeyi" göstergesiyle, kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanması "kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi" göstergesiyle, tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanması ise "tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi" ve "kamusal alanların yeterlilik düzeyi" ile değerlendirilmektedir.

Tarihi çevrelerde yaşanabilirlik düzeyinin artırılması için en önemli alt kriterlerden biri yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir. Yaşam kalitesi insan haklarının kentsel yaşama yansıması olarak bilinmektedir. Kentsel altyapı, ulaşım, kamusal hizmetlere erişim, iletişim, konut gibi temel hizmetlerin yerel halka ulaştırılması yaşam kalitesinin artırılmasını sağlamaktadır. Bu yüzden kentsel yaşamda bulunan bütün faktörlerin mekânla ve insanla bağdaşmasında kentsel hizmetler önemli rol oynamaktadır. Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanmasında diğer bir gereklilik kamusal hizmetlerin yeterliliğinin sağlanmasıdır. Tarihi çevreler ile içinde yaşayan insanlar birbirinden ayrılmayan bir bütün olarak düşünülmektedir. Bu çevrelerde yaşayan insanlar değişen hayat şartlarına ayak uydurmak zorunda kalmaktadır. Dünya genelinde birçok modern ve tarihi kent dokularında yaşam kalitesinin artması kentsel fonksiyonların değişimine ve çeşitlenmesine neden olmaktadır. Kentsel yaşam kalitesini etkileyen bu fonksiyonların ve erişilebilirliğinin artırılması tarihi çevrelerin sürdürülebilir şekilde geliştirilmesi açısından da oldukça önemlidir. Tarihi çevrelerde ulaşım, eğitim, sağlık, çevre gibi hizmetler kamusal hizmetler altında değerlendirilmektedir. Doğduğu günden beri Taraklı'da yaşayan 45 yaşındaki esnaf konuyla

ilgili “Kentte üst düzey çok fazla okul yok, birçok arkadaşım çocuğuna daha iyi bir eğitim aldırmak için Sakarya Merkeze gidiyor, hastanemiz ise güzel ne zaman gitsek rahatlıkla sıra bulup tedavi olabiliyoruz…” ifadelerini kullanmıştır.

Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanmasında son gereklilik ise tarihi çevrenin çekiciliğinin sağlanmasıdır. Bu gereklilik tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi ve kamusal alanların yeterlilik düzeyi olmak üzere iki farklı performans göstergesi eşliğinde değerlendirilmiştir. Tarihi çevrenin çekiciliği konusu Taraklı kentsel sit alanında bulunan sosyo-kültürel faaliyetlerin varlığı olarak ele alınmıştır. Tarihi çevrelerde yer alan maddi-manevi, soyut-somut bütün değerler kentin çekiciliğini artırmaktadır. Tarihi çevrelerde genellikle sergi, müze, festival, meydan, tarihi öğeler gibi unsurlar çekiciliğin altyapısını oluşturmaktadır. Taraklı kentinde her yıl düzenlenen ulusal ya da yerel bir festival bulunmamaktadır. Bununla birlikte geleneksel el sanatlarının sergilendiği alanlar dışında geniş çaplı bir sergi alanı da bulunmamaktadır. Kent müzesi konusunda resmi bir müze bulunmamasına karşın kent meydanında yer alan Taraklı Kültür Evi bu nitelikte olduğu görülmektedir. Kentin çekiciliği ile ilgili bir öğrenci şunları söylemiştir; “Taraklı ‘da çekilen ve TRT’de yayınlanan Yalaza adlı bir dizi vardı, çok uzun sürmedi ama o zamanlar kente giden gelen epey artmıştı, babam burada esnaftı ve işlerin epey arttığını söylemişti…”

Diğer performans göstergesi ise kamusal alanların yeterlilik düzeyidir. Modern ve tarihi çevrelerde toplumun en çok bir arada olduğu, ortak alan olarak kullanıldığı, bulunduğu çevrenin aynası olan kamusal alanlar yaşam kalitesi ve kent imajı açısından önemli bir göstergedir. Toplumun fiziksel ve sosyo-kültürel ihtiyaçlarının karşılanması ve sürdürülebilir bir toplumun yaratılmasında önemli rol oynamaktadır. Kent merkezinde yer alan ve geçmişten beri kentin simgesi haline gelen kent meydanı Taraklı’da akla gelen ilk kamusal alan olarak bilinmektedir. Ancak etrafını saran tescilli yapılar meydanın genişlemesine izin vermemiş ve küçük bir alan olarak günümüze kadar gelebilmiştir. Üniversite ve yüksekokul bulunmayan kentte, ilkokul, ortaokul, lise, sağlık ocağı, belediye hizmet binaları gibi kamusal alanlar bulunmaktadır.

Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması

Küreselleşme ile başlayan kentlerin değişim sürecinden en çok etkilenenler mekân ve toplum olmuştur. Bu süreçte özellikle tarihi çevrelerde kültür ve kimlik kaybı yaşanması olası bir

durum olarak görülmektedir. Hem modern çevreler hem de tarihi çevreler için kent kimliği ve imajı oldukça önemli kavramlardır. Bir çevrede kimliğin oluşması için en önemli kriterler ise o mekânın sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların ortaya konulmuş olmasıdır. Bunların korunması tarihi yerleşim alanlarının imajının artmasına katkı sağlamaktadır. Buradan yola çıkarak tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması hedefinin karşılanma düzeyinin değerlendirilmesi için 2 farklı gereklilik ele alınmıştır.

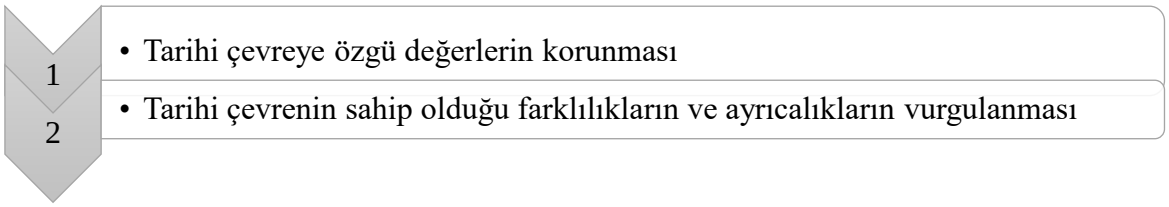

Şekil 5.3. Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması düzeyi gereklilikleri

Tarihi çevrelerin fiziksel sürdürülebilirliğinde önemli rol alan kimliğinin ve imajının korunması düzeyi kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması düzeyinden sonra %9,74 oran ile en çok ağırlık puanına sahip kriterdir. Bu hedefin değerlendirilmesinde "tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi" ve "tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi" performans göstergeleri belirlenmiştir.

Kültür, toplumun geçmişten günümüze kadar olan bütün değer yargılarının organik bir bileşeni olarak tanımlanmaktadır. Kentlerdeki mekân ve toplum ilişkisi sonucu ortaya çıkan kültür, insanların yaşam biçimini şekillendirmekte önemli rol almaktadır. Özellikle tarihi çevrelerde maddi ve manevi birçok miras değerinin bulunması ve bunların korunması toplumun geçmişiyle bağının koparılmasının önüne geçmektedir. Ancak küreselleşme, kentleşme, sosyo-ekonomik sorunlar gibi nedenlerden dolayı kültürel miras değerlerinin korunması yıllar geçtikçe zorlaşmaktadır. Taraklı'da da kentsel sit alanı ilan tarihinin uzun süre önce olması halkın koruma alanında duyarlılığını artırmıştır. Bu nedenle kent içerisinde harap ve kötü durumda olan yapılara çok fazla rastlanmamaktadır. Bu hedefin diğer bir gereklilik ise Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanmasıdır. Taraklı'nın geçmişi Çizelge 4.1.'de belirtildiği gibi M.Ö. Helenistik döneme kadar dayanmaktadır. Taraklı, XIII. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'na katılmış ve o zamandan günümüze kadar Türk kültürü etkisi altında gelişmiştir. Yaklaşık 800 yıldır aynı kültürü devam ettirdiğinden çok güçlü bir kentsel kimliğe sahiptir. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'na ait birçok miras değeri bulunması Taraklı'yı bölgenin en önemli tarih

merkezlerinden biri yapmaktadır. Taraklı'da yer alan sivil mimarlık örneklerinin kendine özgü farklılıkları, tarihi mekânların geçmişten gelen izler taşıması kenti diğer tarihi çevrelerden ayıran özelliklerdendir.

Çizelge 5.9. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyinin değerlendirilmesi

		Çok yeterli	Yeterli	Orta	Yetersiz	Çok yetersiz
Yaşam kalitesi düzeyi	Yerel Halk	36	34	21	8	1
	Uzmanlar	3	7	10	3	2
Kamusal hizmetlerin yeterliliği	Yerel Halk	48	28	16	5	3
	Uzmanlar	7	4	8	3	3
Tarihi çevrenin çekicilik düzeyi	Yerel Halk	25	38	27	7	3
	Uzmanlar	4	6	8	4	3
Kamusal alanların yeterlilik düzeyi	Yerel Halk	36	39	19	5	1
	Uzmanlar	4	3	11	5	2
Tarihi çevreye özgü değerlerin korunması	Yerel Halk	68	24	5	2	1
	Uzmanlar	8	7	7	3	0
Tarihi çevreye ait farklılıkların düzeyi	Yerel Halk	34	42	21	3	0
	Uzmanlar	3	14	5	2	1

Tarihi çevrenin fiziksel sürdürülebilirliğinin değerlendirildiği bu bölümde halk %87 oranında çok yeterli-yeterli olduğunu, uzmanlar ise %59,2 oranında çok yeterli-yeterli olduğunu düşünmektedir. Çalışma alanı içerisinde devam eden restorasyon çalışmalarının olması, iyi nitelikte tarihi yapıların kent merkezinde olması gibi nedenlerden dolayı yerel halkın değerlendirmesinin yüksek orana sahip olduğu gözlemlenmiştir. Uzmanlar ise tarihi çevrenin olumsuzluklarını da hesaba katarak bir değerlendirme yaptığı görülmüştür. Yerel halk ve uzmanlara göre fiziksel olarak iyi korunduğu düşünülse de mülkiyet problemi, onarım ve kullanıma ilişkin sorunlar, koruma yönetişimine dayalı sorunların devam ettiği görülmüştür. Özellikle tarihi ticaret merkezinde ye alan tescilli yapılarda mülkiyetin birçok hisseli olması koruma uygulamalarında aksaklıklara neden olmaktadır. Öte yandan özel mülkiyette yer alan tescilli yapılarda yapılması planlanan uygulamaların Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nda uzun ve olumsuz görüşlerle sonuçlanması yerel halkı koruma kavramından uzaklaştırmaktadır. Kültürel miras değerlerinde bilinç eksikliği nedeniyle yapılmış olan birçok onarım ve yanlış uygulamalar mevcuttur. Yerel yönetimlerin bu tür müdahaleleri koordineli şekilde tespit edip miras değerlerine verilen zararı en az indirmesi gerekmektedir. Fiziki müdahalenin verdiği zararın yanında yanlış kullanımları da miras

değerlerini oldukça olumsuz etkilemektedir. Taraklı'da özellikle kent merkezinde kapasite üstü ve altı kullanımlar ile yanlış kullanım ya da kullanılmama durumlarının olması fiziki çevrenin temel sorunları arasında yer almaktadır. Fiziki çevreyi etkileyen en önemli unsurlardan birisi de stratejik planlama eksikliğidir. Taraklı yerel yönetiminin bu süreci çok iyi yönetememesi kentin fiziki yapısında silüete etki eden birçok olumsuzluğu beraberinde getirmiştir. Korumanın fiziki boyutunda yer alan bütün sorunlar bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmeli ve çözümlerin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Çizelge 5.10'da çalışma alanının fiziksel sürdürülebilirliği için belirlenen performans göstergelerinin aldığı puan değerleri ve toplam başarı performans değeri verilmiştir.

Çizelge 5.10. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre göstergelerinin değerleri

	Yerel Halk	Uzman
Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması (Ağırlık Oranı: %10,0)		
Kültürel mirasın tescil durumu	1,80	
Kültürel mirasın durumu	3,44	
Kültürel mirasın korunma durumu	2,12	
Tarihi çevrenin bütünlüğünün sağlanma düzeyi	3,13	
Kültürel mirasın özgünlüğünün korunma düzeyi	2,97	
Kültürel mirasın kullanım durumu	4,81	
Kültürel mirasın sahip olduğu kullanımların uygunluk düzeyi	3,01	
Tarihi çevrenin yaşanabilirliğin sağlanması (Ağırlık Oranı: %9,25)		
Yaşam kalitesi düzeyi	3,80	2,60
Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi	4,04	2,76
Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi	3,52	2,60
Kamusal alanların yeterlilik düzeyi	4,00	2,12
Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması (Ağırlık Oranı: %9,74)		
Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi	4,68	3,40
Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi	4,04	3,72
Toplam puan	56,60	38,48
Yüzde puan (%)	%87,0	%59,2
Başarı performans değeri	416,53	380,58

5.2. Sosyal Sürdürülebilirlik (Sosyal Adalet ve Gelişme Düzeyi)

Sosyal adalet ve gelişme düzeyinin ölçülmesinde kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi, kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması, kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi olmak üzere 3 temel hedef ele alınmıştır.

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyi

Tarihi çevrelerde sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında en önemli kriterlerden biri olan sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefi üç farklı gereklilikten oluşmaktadır.

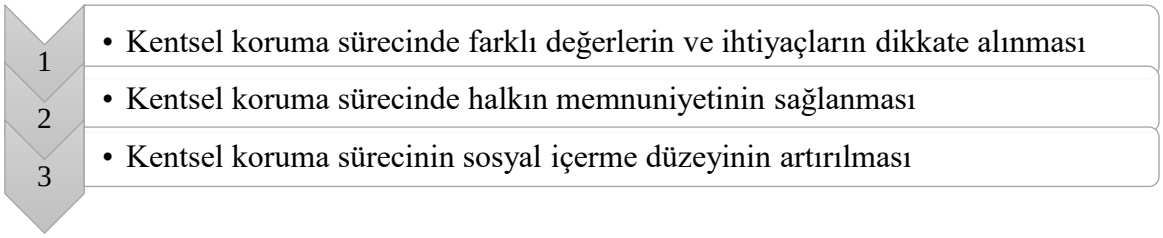

Şekil 5.4. Sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyinin gereklilikleri

Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyinin AHP yöntemi kullanılarak hesaplanan değeri %9,09'dur. Bu hedefin ilk gerekliliği Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınmasıdır. Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında en önemli unsurlardan biri yerel halkın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlamanın yapılmasıdır. Ayrıca somut değerlerinin yanında soyut değerlerin de korunması sosyal gelişim için oldukça önem arz etmektedir. Sosyal adalet anlayışının desteklenmesi hedefinin diğer gerekliliği kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanmasıdır. Bu gereklilik halkın tarihi çevreden memnuniyet düzeyi ve halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi olarak iki ayrı performans göstergesi altında değerlendirilmiştir. Koruma anlayışının temelinde yer alan yerel halkın çevresel, sosyal ve ekonomik koşullardan memnun olması, tarihi çevrelerde kentsel yaşam kalitesini artırmaktadır. Bu bağlamda kent sakinlerinin memnuniyetinin sağlanması kentin sosyal gelişimini hızlandırmaktadır. Uzun yıllardır Taraklı'da çalışmış olan kamu işçisi şu yorumda bulunmuştur; "Sit alanında olan babadan kalma bir evim var, koruma kurulu ve belediye evimle ilgili bir şey yapmak istediğimde hiçbir şey yaptırmıyor, bana sadece basit bakım işleri için izin veririz diyorlar…"

Diğer performans göstergesi olan halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi, halkın yapılan koruma çalışmalarını benimsemesini ele almaktadır. Halk tarafından kabul görmemiş projeler çoğu zaman sürdürülebilir olmamaktadır. Ancak koruma uygulamaları her zaman halkı memnun etmemektedir. Bilimsel olarak yapılması zorunlu uygulamalarda halkın bilinçlendirilmesi ve konuya ilişkin detayların açık bir şekilde anlatılması bu sürecin daha sağlıklı yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Kent meydanında bulunan emekli bir vatandaş; "Yıllardır burada yaşarım ne belediye ne de başka bir kurum bir gün koruma konusunda bizimle toplu şekilde bir şey paylaşmadı" ifadelerini kullanmıştır. Sosyal adalet ve gelişme hedefinin son gerekliliği kentsel koruma sürecinde sosyal içerme düzeyinin artırılmasıdır. Bu gereklilik yerel halkın koruma sürecinden ne kadar faydalandığını göstermektedir. Tarihi yapıların restore edilerek yeniden kullanıma açılması, butik otel sayısının artması, kamu arazilerinin kullanımı gibi konularda yerel halktan daha çok, gelir durumu yüksek olan kişiler, yatırımcılar ve yöneticiler ön plana çıkmaktadır. Bu durum belirli bir kesimin koruma uygulamalarından faydalandığını, yerel halkın ise dışlandığını göstermekte ve sosyal adalet kavramının kaybolduğu gerçeğini yansıtmaktadır.

Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması

Tarihi çevrelerde sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasında diğer bir hedef kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanmasıdır. Bu hedefin altında 2 gereklilik mevcuttur.

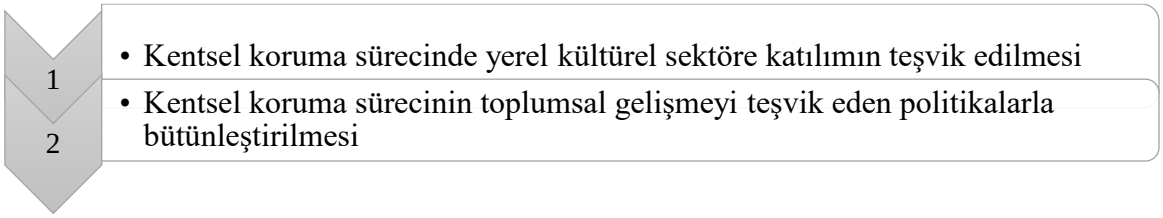

Şekil 5.5. Toplumsal gelişmenin sağlanması düzeyinin gereklilikleri

Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması düzeyinin ağırlık oranı %8,08 olarak hesaplanmıştır. Bu hedefin temelinde halkın yerel kültürel sektörlere katılımı ve toplumsal gelişmelere yön verebilecek etkinliklerin yeterliliği yer almaktadır. Toplum bir mekânın en önemli unsuru olduğundan geliştirilmesi ve değerlileştirilmesi gerekmektedir. Hedefin ilk gerekliliği olan kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesinde halkın birlik içinde olabilmesi, bütünleşerek gelişmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda tarihi çevrelerde ortak değerleri yansıtan müze, festival, sergi gibi etkinliklere

katılımın artması toplumsal gelişmeyi hızlandırmaktadır. Kentsel koruma sürecinin toplumsal gelişmeyi teşvik eden politikalarla bütünleştirilmesi gerekliliğinde Taraklı'da yer alan etkinliklerin yeterlilik düzeyi değerlendirilmiştir. Kentte hıdırellez, yöresel ürün festivali, yemek kültürü yarışması gibi etkinlikler mevcut olsa da sayı olarak çok fazla etkinlik bulunmamaktadır. Bu tür etkinliklerin artırılması toplumsal gelişim açısından oldukça önem arz etmektedir.

Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi

Yaşanan döneme ve kültüre göre koruma kavramı her ne kadar farklılaşsa da kültürel mirasın oluştuğu ilk günden bu yana insanoğlunda bu değerleri koruma fikri her zaman olmuştur. Bilinçaltında oluşan bu fikir sayesinde birçok eser günümüze kadar ulaşmıştır. Bu yüzden koruma çalışmalarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasında bu bilincin artırılması her zaman temel gereksinimlerden biri oluştur. Bu hedefin AHP ile hesaplanan değeri %9,73'tür. Kentsel koruma sürecinde bu bilincin artırılmasında iki farklı gereklilik ortaya çıkmıştır.

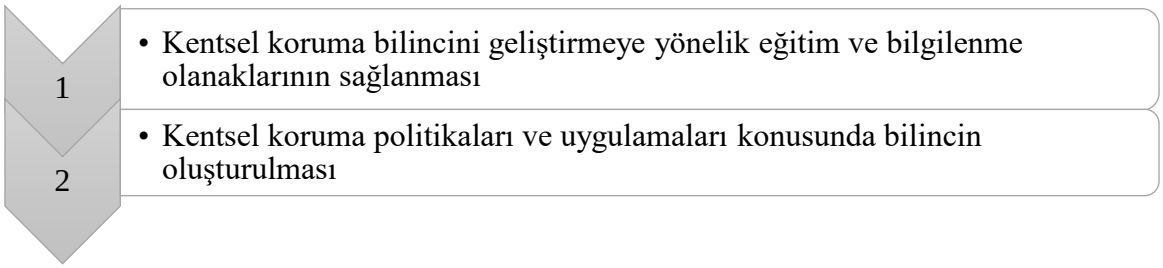

Şekil 5.6. Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi düzeyinin gereklilikleri

Koruma bilincinin geliştirilmesinde ilk gereklilik topluma sunulan eğitim ve bilgilenme olanaklarının geliştirilmesidir. Taraklı yerel yönetimi koruma konusunda çok fazla eğitim olanağı sunmamaktadır. Kentte "Taraklı Tarihi Evleri Koruma Yaşatma Çevre Eğitim ve Sosyal Yardımlaşma Derneği" adı altında bir dernek bulunsa da aktif eylemleri bulunmamaktadır. Öte yandan kentte halk eğitim merkezi, çeşitli kurslar gibi olanaklar mevcut olmasına rağmen koruma alanına özgü etkinlikler yeterince bulunmamaktadır. Koruma bilincinin geliştirilmesinde diğer gereklilik ise koruma uygulamaları konusunda yerel halkın bilinçli olmasının sağlanmasıdır. Taraklı kent sakinlerinin uzun yıllar orada yaşayan kişilerden oluşması ve tarihi doku içerisinde büyümeleri onları koruma alanında daha bilinçli bireyler haline getirmektedir. Özellikle bu durum kenti sahiplenme ve yaşatma duygusunu olumlu anlamda etkilemektedir.

Çizelge 5.11. Sosyal adalet ve gelişme düzeyinin değerlendirilmesi

		Çok yeterli	Yeterli	Orta	Yetersiz	Çok yetersiz
Farklı değerlerin dikkate alınma düzeyi	Yerel Halk	3	21	39	28	9
	Uzmanlar	3	5	14	3	0
Tarihi çevreden memnuniyet düzeyi	Yerel Halk	21	24	18	27	10
	Uzmanlar	4	8	10	3	1
Koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi	Yerel Halk	3	9	20	61	7
	Uzmanlar	2	8	9	3	3
Koruma uygulamalarının sosyal içerme düzeyi	Yerel Halk	6	19	58	14	3
	Uzmanlar	1	6	11	4	3
Yerel kültürel sektöre katılım düzeyi	Yerel Halk	5	25	47	21	2
	Uzmanlar	4	7	7	5	2
Toplumsal gelişme için etkinliklerin düzenlenmesi	Yerel Halk	7	19	63	8	3
	Uzmanlar	1	8	6	5	5
Eğitim ve bilgilenme olanaklarının düzeyi	Yerel Halk	2	14	36	44	4
	Uzmanlar	5	9	7	4	0
Koruma uygulamalarında bilinç düzeyi	Yerel Halk	21	32	29	12	6
	Uzmanlar	4	9	8	2	2

Çalışma alanının sosyal sürdürülebilirliği değerlendirildiğinde yerel halkın %43,1 oranında, uzmanların ise %53,6 oranında çok yeterli ve yeterli cevabı verdiği görülmüştür. Yerel halk koruma sürecine etki eden faktörlerden çok fazla memnun olmadığı gözlemlenmiştir. Sit alanı içerisinde kalan taşınmazlara fiziki müdahalelerde yaşanan izin problemleri, yerel yönetimin halkın ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamaması, halkın sorunlar karşısında birlik olamaması, koruma uygulamaları konusunda bilgilendirilme eksikliği gibi nedenlerden dolayı kentin sosyal sürdürülebilirliği düşük bir oranda kalmıştır. Uzmanlar ise bu konuda daha iyimser bir senaryo ile yaklaştıkları ve sosyal problemlerin aşılabileceği görüşünde olduklarını bildirmişlerdir. Taraklı sosyal açıdan gelişimi yüksek bir yer olmamasına karşın ulaşım yollarından uzak kalması, il merkezine yakın olmaması ve yüksek rant alanlarının olmamasından dolayı çok fazla sosyal bozulmaya uğramamıştır. Bu durum kentte toplumsal bütünlüğü sağlamıştır. Yerel halk kentin belirli kesimlerinde yaşayan Afgan ve Suriye uyruklu kişilerin dahi kente adapte olduğunu belirtmiştir. Toplumsal yaşamdaki birliktelik kuvvetli olmasına rağmen koruma alanında bu birliktelik sağlanamamıştır. Bunun en temel sebeplerinden biri bilinç düzeyinin eksik olmasıdır. Koruma uygulamalarının genellikle yerel halkın istediği gibi sonuçlanmaması toplumun koruma olgusuna bakış açısını olumsuz

etkilemektedir. Yerel yönetimlerin bu konularda halkı bilinçlendirmemesi bu durumu iyice tetiklemekte ve kentin sosyal sürdürülebilirliğini olumsuz olarak etkilemektedir.

Çizelge 5.12. Sosyal adalet ve gelişme düzeyi göstergelerinin değerleri

	Yerel Halk	Uzman
Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenme düzeyi (Ağırlık Oranı: %9,09)		
Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınması	1,96	2,28
Halkın tarihi çevreden memnuniyet düzeyi	2,80	2,92
Halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi	1,48	2,60
Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin artırılması	2,00	2,12
Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması (Ağırlık Oranı: %8,08)		
Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesi	2,20	2,76
Kentsel koruma sürecinin toplumsal gelişmeyi teşvik eden politikalarla bütünleştirilmesi	2,04	2,44
Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi (Ağırlık Oranı: %9,73)		
Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilenme olanaklarının sağlanması	1,64	3,24
Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulması	3,12	3,08
Toplam puan	17,24	21,44
Yüzde puan (%)	%43,1	%53,6
Başarı performans değeri	155,46	193,67

5.3. Ekonomik Sürdürülebilirlik (Dengeli Kalkınma ve Üretken Yerel Ekonomi Düzeyi)

Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi modeli tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında kilit rol oynamaktadır. Bu kapsamda ekonomik sürdürülebilirlik;

- Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması
- Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması şeklinde iki farklı hedef altında değerlendirilmiştir.

Kentlerde halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasının dışında refah yaşayabileceği bir ekonomik düzeyin oluşturulması gerekmektedir. Tarihi çevrelerde bu refahlığın

sağlanmasında kültürel değerlerin rolü oldukça fazladır. Öte yandan bu kültürel değerlere maddi kazanç olarak bakmak kentin sürdürülebilirliğine olumsuz etki edebilmektedir. Bu iki durum bütünleştirilerek birbirine katkı verecek şekilde uygulanması tarihi çevrelerin ekonomik refahının artırılması açısından oldukça önemlidir.

Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması

Kent ekonomisi, bir kentin geleceğinin şekillenmesinde rol alan en temel yapı taşlarından birisidir. Koruma sürecinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında rol alan kent ekonomisini, tarihi çevrelerde yerel ekonomik üretim oluşturmaktadır. Bununla birlikte ekonomik faaliyetlerin hizmet odaklı olması ve işlevsel çeşitlilik kazanması tarihi çevrelerde ekonominin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir.

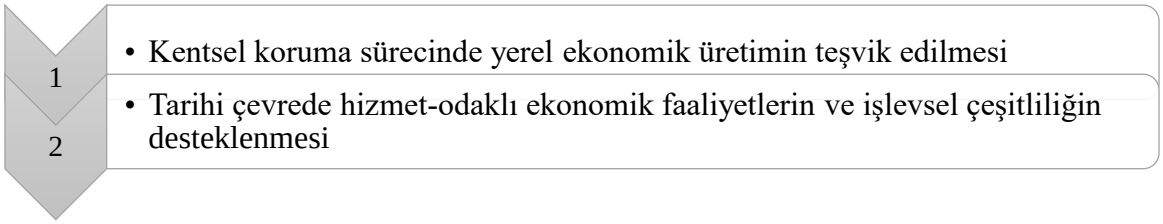

Şekil 5.7. Yerel ekonominin canlılığının sağlanması düzeyinin gereklilikleri

Ağırlık puanı %7,77 olarak hesaplanan hedefin ilk gerekliliği olan yerel ekonomik üretimin teşvik edilmesinin ilk performans göstergesi geleneksel zanaatların korunması düzeyidir. Tarak üretiminin fazla olmasından dolayı adı Taraklı olan kentte tarak, kaşık, çatal gibi ürünlerin geleneksel el sanatı ile üretimi devam etmektedir. Bu zanaatı yapan kişilerin çok yaşlı ve az olmaları, yeni neslin il merkezlerine göç etmesi üretim geleneğinin devam etmesini tehdit etmektedir. Kentte yer alan oymacılık, ahşap işleme gibi diğer zanaat dalları da hem nitelikli eleman eksikliğinden hem de kazanç sağlamadığından yok olmak tehlikesi altındadır. Meydandaki el sanatları satış alanlarında çalışan bir kadın bu konu hakkında şunları belirtmiştir; “Sattığım ürünleri eskiden mahallemizde bu işi yapanlardan satın alıyorduk, günümüzde ise daha ucuz olduğundan İstanbul’dan toplu şekilde alıyoruz ama eski ürünlerdeki kalite ve tasarıma rastlayamıyoruz…”. Diğer performans göstergesi ise yerel ürünlerin desteklenme düzeyidir. Ek-3’te gösterildiği gibi kentin etrafında yer alan geniş verimli tarım arazileri bulunmakta ve yöreye özgü çeşitli ürünler üretilmektedir. Halkın gelir kaynağının çoğunu oluşturan bu ürünler kenti tanıtmak ve halkın refahını artırmak için çok önemli bir potansiyeldir. Yerel yönetim ve kooperatif ortaklığıyla bu

ürünlerin iç ve dış pazarda tanıtılıp satılması kentin sürdürülebilirliğine büyük avantaj sağlamaktadır. Ancak Taraklı'da ekonomik sektörü koordine eden, iç ve dış pazarda yer arayan çok fazla örgüt bulunmamaktadır. Hizmet odaklı ekonomik faaliyetlerin ve işlevsel çeşitliliğin desteklenmesi de yerel ekonominin canlılığının sağlanmasına katkı sağlayan önemli bir gerekliliktir. Bu konuyla ilgili butik otel çalışanı şunları söylemiştir" Büyük termal otel açıldığından beri zaten düşük olan kapasitemiz iyice düştü, kapatma aşamasına ya da oteli dükkâna çevirme aşamasına kadar geldik…".

Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması

Taraklı, 2021 TÜİK verilerine göre net göç hızı yaklaşık - %15 olan bir yerleşim yeridir. Sürekli göç veren ve bundan kaynaklı yaşlı nüfus oranı artan Taraklı'da, kültürel mirasın etkin kullanımı yerel halkın refahının sağlanmasında büyük bir paya sahip olma potansiyeli taşımaktadır.

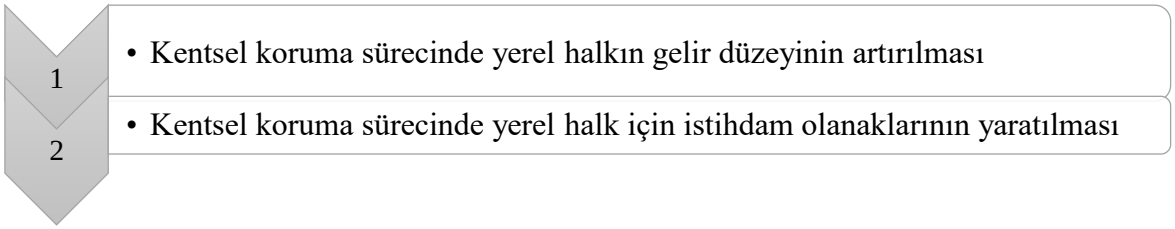

Şekil 5.8. Yerel halkın refahının sağlanması düzeyinin gereklilikleri

12 hedef arasında %8,38 ağırlık puanı ile 6. sırada yer alan yerel halkın refahının sağlanması düzeyinin ilk gerekliliği gelir düzeyinin artırılmasıdır. İlk performans göstergesi koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansıma düzeyidir. Bu göstergede koruma uygulamaları sonrası halkın gelir durumundaki değişim ele alınmıştır. Turizm potansiyelini artırmak için birçok yapının işlevinin kazanç sağlayacak şekilde değişmesi ve kenti ziyaret edenlerin yöresel ürünlere talebi olması sonucu kent sakinlerinin gelir düzeyinde artış olduğu gözlemlenmiştir. Taraklı'nın henüz ulusal ve uluslararası alanda çok fazla tanınmaması turizm gelirlerini oldukça kısıtlamaktadır. Kente yapılacak yeni yatırımlarla birlikte hem yerel halkın hem kentin gelir düzeyinde ciddi artış beklenmektedir. Diğer performans göstergesi ise koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansıma düzeyidir. Taraklı kentinde kira ve mülk değerleri il ortalamasının oldukça aşağısında kalmaktadır. Kentte koruma uygulamalarından sonra belirli bölgeler dışında taşınmazlarda değer artışına çok fazla rastlanmamaktadır. Özellikle ana yol ve meydan etrafında yer alan yapıların

değerleri artmış ve mülk sahiplerinin gelir düzeylerinde artış yaşanmıştır. Yerel halk için istihdam olanaklarının yaratılması gerekliliği ekonomik sürdürülebilirliğin yapı taşlarından biridir. Termal otelin ve yeni butik otellerin açılması, sergi alanlarının çeşitlenmesi, el sanatlarına yönelik atölyelerin açılması gibi uygulamalar Taraklı' da istihdam olanaklarını artırmaktadır. Her ne kadar turizm alanında istihdam artmış olsa da halkın çoğu hala tarım sektöründe çalışmaktadır.

Çizelge 5.13. Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyinin değerlendirilmesi

		Çok yeterli	Yeterli	Orta	Yetersiz	Çok yetersiz
Geleneksel zanaatların korunma düzeyi	Yerel Halk	17	24	35	20	4
	Uzmanlar	7	8	6	4	0
Yöresel ürünlerin desteklenme düzeyi	Yerel Halk	2	12	17	22	47
	Uzmanlar	1	4	3	6	11
Hizmet-odaklı sektörün gelişmişlik düzeyi	Yerel Halk	6	10	24	12	48
	Uzmanlar	2	3	5	4	11
Korumanın halkın gelirine etki düzeyi	Yerel Halk	0	4	18	26	52
	Uzmanlar	0	4	7	6	8
Korumanın mülk değerlerine etki düzeyi	Yerel Halk	5	16	26	18	35
	Yerel Halk	2	4	9	4	6
İstihdam olanaklarının yaratılma düzeyi	Yerel Halk	0	2	11	16	71
	Uzmanlar	0	1	6	8	10

Ekonomik sürdürülebilirlik noktasında yerel halkın ve uzmanların oldukça memnuniyetsiz oldukları gözlemlenmiştir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de süregelen ekonomik krizin etkilerinin hissedildiği kentte, ekonomik olarak birçok sorunla karşılaşıldığı belirtilmiştir. Taraklı' ya turistlerin gelmesinin az sayıda esnafa katkı sağladığı, birçok esnafın hala halkla ticaret yaptığı, gençler için komilik dışında çok fazla iş imkânı olmadığı görüşünde olan yerel halk ve uzmanlar, ekonomik sorunların çözüme kavuşturulmadığında ciddi bir göç dalgasının başlayacağını belirtmişlerdir. Özellikle ülkemizin mevcut ekonomik durumunun etkisiyle verilen cevaplar sonrası yerel halk %33, uzmanlar ise %39,2 oranında ekonomik sürdürülebilirliğin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünmektedir. Taraklı ekonomisinin yatırımlarla desteklenmesi kentin en büyük sorunu olan ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasında büyük rol oynamaktadır. Ancak kentin büyük bir kısmı sit alan ve koruma alanında kalmasından dolayı yapılacak inşai faaliyetlerin maliyetinin yüksek olması, koruma bölge kurullarında projelerin uzun süre onaylanmaması, kentin ana ulaşım aksından uzak

olmasından dolayı üretim ve organizasyonun sağlanmasında yaşanan zorlukların olması ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasını engellemektedir. Yerel yönetimlerin ve koruma bölge kurullarının kentin ekonomisine destek verecek uygulamalara miras değerlerine zarar vermeyecek şekilde daha olumlu bakması, işlev değişikliği, bakım-onarım çalışmaları, tescilli yapılarda dokuya uygun yeni eklentilere izin verilmesi gibi konularda yatırımcılara kolaylık sağlanması yerel ekonominin kalkınmasına ciddi katkılar sunması beklenmektedir.

Çizelge 5.14. Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi düzeyi göstergelerinin değerleri

	Yerel Halk	Uzman
Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması (Ağırlık Oranı:%7,77)		
Kentsel koruma sürecinde geleneksel zanaatların korunma düzeyi	2,64	3,40
Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi	1,56	1,80
Tarihi çevrede hizmet-odaklı sektörün gelişmişlik düzeyi	1,64	1,80
Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması (Ağırlık Oranı:%8,38)		
Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansıma düzeyi	1,16	1,64
Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansıma düzeyi	1,84	1,96
Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyi	1,08	1,16
Toplam puan	9,92	11,76
Yüzde puan (%)	%33,0	%39,2
Başarı performans değeri	79,56	57,98

5.4. İyi Yönetişim ve Katılım Düzeyi

Tarihi çevrelerde iyi yönetişim ve katılım düzeyi sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının yapısal ve yönetsel boyutunu tanımlamaktadır. Bu düzeyin hedefleri arasında;

- Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi
- Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi
- Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması
- Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması yer almaktadır.

Kente ait bütün stratejik planların holistik yaklaşımla ele alınması ve bu sürecin yerel halkla birlikte yönetilmesi sürdürülebilir tarihi çevrelerin oluşmasına olanak sağlamaktadır. Koruma tekel olarak değil bütün aktörlerin rol aldığı bir süreçtir. Her aktörün sorumluluk alması ve birbiri ile iş birliği içinde olması koruma sürecinin daha etkin yönetimini sağlamaktadır. Bununla birlikte korunacak alanda teknik altyapı kapasitenin artması, halk toplantılarının yapılması, medya kanallarının kullanılması gibi uygulamalarla da tarihi çevrelerin yapısal ve yönetsel olarak iyi yönetimi sağlanmaktadır.

Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi

Koruma sürecinde bütünleşik yönetim süreci 3 farklı gereklilik altında değerlendirilmiştir.

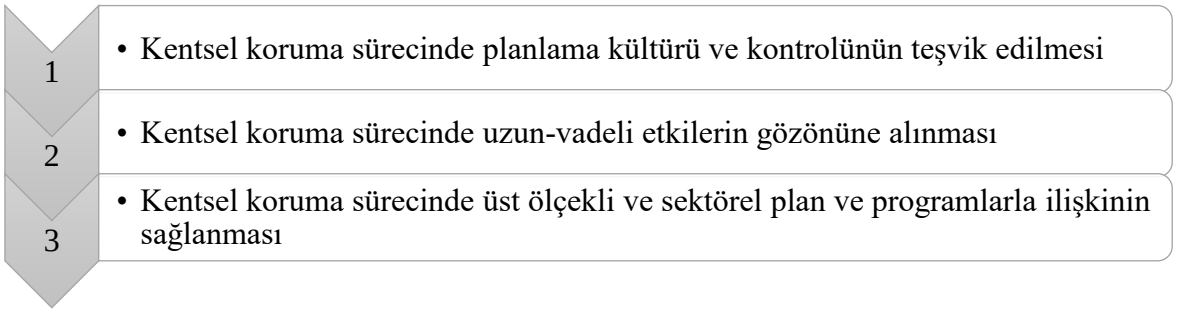

Şekil 5.9. Bütünleşik yönetim anlayışının desteklenme hedefinin karşılanma düzeyi gereklilikleri

Ağırlık puan değeri %7,59 olan bütünleşik yönetim anlayışının temelinde kenti ilgilendiren tüm planların birbirini geliştirecek şekilde koordinasyonunun sağlanması ve ortaya çıkacak sonuçların uzun vadede etkilerinin değerlendirilmesi yer almaktadır. Bu duruma en iyi örnek etkileşim geçiş sahalarında yaşanmaktadır. Tarihi çevrelerde KAİP sınırları ile etkileşim sahasında yer alan Uygulama İmar Plan sınırlarının kesiştiği yerlerde bağımsız uygulamaların yapılması miras değerlerine geri dönüşü olmayan olumsuz etkiler bırakmaktadır. Yasal boyut göz önüne alındığında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunun Madde-3'te KAİP hazırlık aşamasında etkileşim-geçiş sahası göz önünde bulundurulmasına ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda planlama çalışmalarının yapılmasına atıfta bulunulmakta ancak ülkemiz genelinde iyi örneklere çok fazla rastlanılmamaktadır. Planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilmesi gerekliliğinin ilk performans göstergesi halk ve uzmanlarla yapılan görüşmelerde koruma uygulamalarının yasa ve yönetmeliklere uyum düzeyinin sorgulanmasıdır.

Diğer performans göstergesi ise koruma sürecinde yönetim/stratejik planı doğrultusunda yönlendirilme düzeyidir. Çalışma alanını oluşturan Taraklı kentsel sit alanında koruma sürecine yön veren sadece KAİP bulunmaktadır. Bunun dışında çalışma alanında KAİP'e uygun olacak şekilde kentsel tasarım projeleri de yapılmaktadır. Son performans göstergesi ise kentsel koruma sürecinin sit kararı ile yönlendirilme düzeyidir. Çalışma alanı sit alanı olduğundan her türlü uygulamada koruma bölge kurulu yetkilidir. KAİP kapsamında yapılan uygulamalarda ise halk ve yönetim arasında anlaşmazlıklar olmaktadır. Taraklı'da koruma uygulamalarını yönlendiren yönetim planı ve stratejik bir plan bulunmadığından kent sakinlerinin birçok izinsiz uygulama yaptığı tespit edilmiştir. Bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesinin ikinci gerekliliği olan uzun-vadeli etkilerin göz önüne alınması düzeyi Taraklı'da çok fazla etkin olmamaktadır. Koruma çalışmalarının özellikle halk tarafından kısa vadede avantaj getirecek sonuçlar elde etmesi beklenmektedir. Yerel yönetimin ise halkın koruma çalışmalarını benimsemesi için uzun vadeli planlar değil kısa ve orta vadeli planlar yaptığı bilinmektedir. Son gereklilik ise üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanmasıdır. Taraklı'da KAİP ve Nazım İmar Planları incelendiğinde birbirinden bağımsız plan kararları alındığı, plan geçiş yerlerinde herhangi bir bütünleşmenin sağlanmadığı görülmektedir.

Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanma düzeyi

Koruma sürecinde iyi yönetişim ve katılımın sağlanmasında en önemli araçlardan olan aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin sağlanması sürdürülebilirlik açısından vazgeçilmez hedeflerden birisidir. Bu hedefin sağlanmasında 3 farklı gereklilik ele alınmıştır.

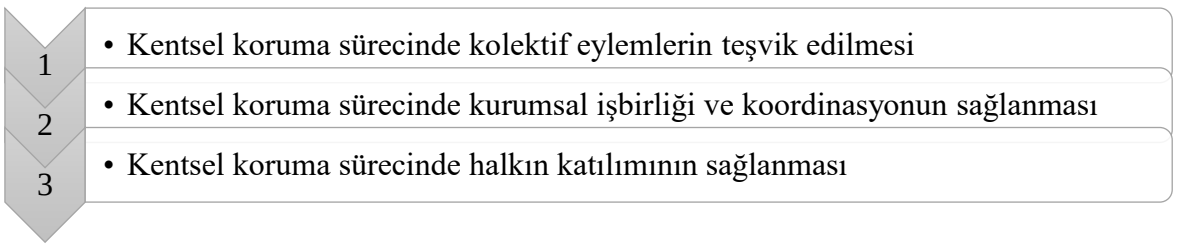

Şekil 5.10. Aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi hedefinin karşılanma düzeyi gereklilikleri

Koordinasyon ve iş birliğinin sağlanmasının temelinde sivil toplum örgütlerinin katılımı ve kamu-özel ortaklığının etkinliği yer almaktadır. Bu unsurlar dışında halkın katılımı da iş birliği açısından oldukça önemlidir. Ticaretle uğraşan kent sakinlerinden biri "Kentte bir tane STK olduğunu biliyorum ancak hiç aktif eylemleri olduğunu duymadım, korumayla ilgili bir işimiz olduğu zaman belediye aracılığı ile çözmeye çalışıyoruz genelde de yardımcı oluyorlar…" ifadelerini kullanmıştır. Yine kentte uzun yıllardır yaşayan kent sakini konuyla ilgili; "Kent merkezinde tescilli dükkanım var, yıllar önce dükkanımı büyütmek için yan parseldeki dükkân sahibi ile anlaştım ancak koruma kurulundan izin alamadım, kurul izin vermeyince belediyede ruhsat veremem dedi, bu kentte işini büyütmek imkânsız…" yorumunda bulunmuştur.

Uzmanlarla yapılan ağırlıklı puan hesaplamasında %7,35 puan değeri ile ortalamanın altında kalmasına rağmen koruma sürecinin temel taşlarından birisi olduğu gerçeği yadsınamamaktadır. Hedefin gereklilikleri arasında olan kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilmesinin ilk performans göstergesi toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyinin ölçülmesidir. Toplumsal örgütlenme kentte herhangi bir konuda birlik oluşturmayı ve dayanışmayı ifade etmektedir. Kentin kolektif toplum olma yolunda önemli bir aşaması olan örgütlenme, sosyal sürdürülebilirliğin baş aktörlerden birisidir. Kent sakinlerinin yıllardır aynı kişilerden oluşması ve kentin çok fazla göç almaması kentin birlik ve bütünlük oluşturmasında önemli rol oynamıştır. Ancak bu birlik koruma uygulamalarında çok fazla ön plana çıkmamaktadır.

Hedefin diğer gerekliliği ise sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyidir. Sivil toplum örgütleri toplu çözüm aramak, gözetleyici ve savunucu olmak, birlik olmak gibi çok kritik sorumlulukları olmaktadır. Yerel halkı birada tutması nedeniyle kent için önemli bir fırsattır. Bu bağlamda Taraklı'da çok fazla örneklere rastlanmamaktadır. Kentte esnaf ve sanatkârlar odası, tarım temelli örgütlenmeler gibi az sayıda STK bulunmaktadır. Buna rağmen yerel yönetim ile az sayıda olan sivil toplum örgütlerinin sürekli toplantı yaptığı ve kentin gelişimi için projeler tasarladığı bilinmektedir. Aktörler arası koordinasyon ve iş birliği hedefinin diğer gerekliliği olan kentsel koruma sürecinde kurumsal iş birliği ve koordinasyonun sağlanmasında koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının düzeyi sorgulanmıştır.

Taraklı'da küçük yatırımlar özel sektör temelli, büyük yatırımların ise kamu temellidir. Bu nedenle kentte iki aktörün ortak yürüttüğü çok fazla proje bulunmadığından kamu-özel ortaklığına dayalı herhangi bir finansman mekanizması bulunmamaktadır. Kentte bu iki aktörün ortaklığı sonucu ortaya çıkan en iyi sonuç tarihi yapıların restorasyon uygulamalarında %42,4'sinin başarı ile tamamlanmasıdır. Tescilli evi bulunan esnaflardan biri restorasyon süreci ile ilgili şöyle yorumda bulunmuştur; "Tescilli evime uzun süredir restorasyon yaptırmak istiyordum, ancak ekonomik yetersizliklerden dolayı benim yaptırma şansım olmadı, uzmanlara tanıştığımda beni Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ya da yerel yönetime yönlendirdi ancak onlardan da restorasyon sürecini tamamlayabilecek kadar maddi destek bulamadım…". Hedefin son gerekliliği ise koruma sürecine halkın katılımının sağlanmasıdır. Kentte halk ile yerel yönetim arasında koordinasyon tam olarak sağlanamamıştır. Halkın bilinçsiz olması, yönetimin projeleri halka anlatmaması ve kamuoyu yoklaması yapmaması bu süreci olumsuz etkilemektedir. Koruma sürecinde yerel yönetimler tarafından belirli aralıklarda bilgilendirme toplantılarının düzenlenmesi halkın katılım sürecinin etkin yönetimini sağlayabilmektedir. Bu kapsamda Taraklı kentinde herhangi bir bilgilendirme toplantısı ya da farklı katılım etkinlikleri bulunmamaktadır.

Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması

Koruma-planlama çalışmalarının etkin şekilde yürütülmesi için yeterli sayıda ve teknik bilgisi yüksek uzmanlara ihtiyaç duyulmaktadır. Koruma sürecinde en üst kademeden en alt kademeye kadar tüm personelin teknik kapasitesinin yüksek olması koruma alanında daha başarılı senaryoların ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır.

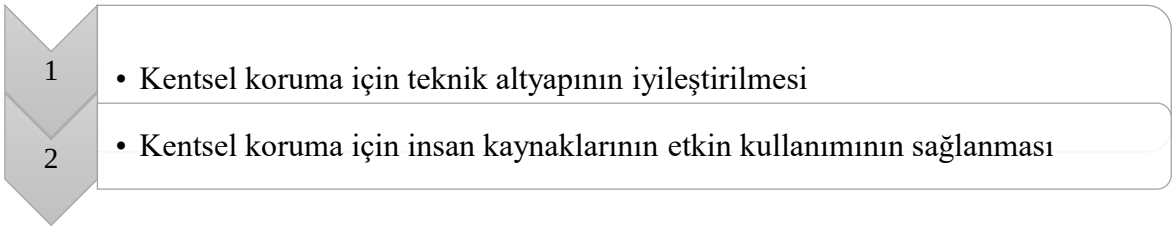

Şekil 5.11. Teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması düzeyinin gereklilikleri

%6,76 ağırlık puanı ile sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımındaki 12 kriter arasında önem sırasına göre sondan ikinci sırada kendine yer bulan hedef iki farklı gereklilik altında değerlendirilmiştir. Kentsel koruma için teknik altyapının iyileştirilmesi gerekliliğinde en önemli kriter teknik personel ve araçların kullanımını artırmaktır. Koruma

sürecinin hangi senaryo doğrultusunda olacağı, ne tür uygulamaların yapılacağı ve finansmanının nasıl sağlanacağı gibi konularda teknik kapasitesi yüksek kişilerin karar vermesi daha sağlıklı bir planlama sürecini ortaya koyabilmektedir. Taraklı Kaymakamlığı ve Belediye bünyesinde koruma alanında teknik personelin yeterli donanıma sahip olmaması ve yerel yönetimler dışında farklı kuruluşlarda çalışan personel olmaması kent niçin büyük bir dezavantajdır. Tescilli yapısına tadilat yaptırmak isteyen hizmet sektörü çalışanlarından bir kadın konuyla ilgili; "Tarihi statüde bulunan evim ve altında yer alan dükkanımda birkaç değişiklik yapmak istemiştim, belediyeye gittiğimde ne yapmam gerektiği ile ilgili net bilgiler alamadım, özel sektörde çalışan kişilere sormak istediğimde çok ciddi fiyatlar istendi, sonra bende bir şey yapmaktan vazgeçtim…" ifadelerini kullanmıştır. İnsan kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması gerekliliği de koruma sürecini etkileyen faktörler arasındadır. KAİP Yönetmeliği madde-17'te bulunan plan hazırlık aşamasında yer alacak olan şehir plancısı, mimar, sanat tarihçi, arkeolog ve sosyolog meslek dalında çalışanların hiçbiri Taraklı Belediye bünyesinde bulunmamaktadır. Bu nedenle korumaya yönelik tüm çalışmalar kenti iyi tanımayan özel firmalar tarafından yapılmaktadır.

Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması

İyi yönetişim ve katılım düzeyinin son hedefi ise kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılmasıdır.

1
- Kentsel koruma sürecinde kullanılmak üzere iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesi

Şekil 5.12. Etkin iletişim olanaklarının kullanılması düzeyinin gereklilikleri

Uzmanlar tarafından belirlenen kriter hedeflerin ağırlıkları sıralamasında %6,18 puan değeri ile son sırada bulunsa da kültürel miras değerleri ile halkın bütünleşmesinde, ulusal ve uluslararası tanıtımının yapılmasında etkin iletişim olanaklarının katkısı yadsınamamaktadır. Etkin iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının yaratılmasında genellikle halk toplantıları, yüz yüze görüşmeler, kenti tanıtıcı broşürler ve levhalar, yazılı ve görsel basın kanalları kullanılmaktadır. Taraklı bu konuda çok fazla gelişme kaydedememiş, il içerisinde dahi tanıtımını çok iyi yapamamıştır. Yavaş kent (cittaslow) unvanı kazanarak tanıtım yapma fırsatı bulan Taraklı, günümüzde bu unvanı koruyamamış ve önemli bir tanıtım aracı fırsatını elinden kaçırmıştır.

Çizelge 5.15. İyi yönetişim ve katılım düzeyinin değerlendirilmesi

		Çok yeterli	Yeterli	Orta	Yetersiz	Çok yetersiz
Yönetmeliklerine uyum düzeyi	Yerel Halk	11	24	19	40	6
	Uzmanlar	3	7	4	8	3
Uzun-vadeli planların yapılma düzeyi	Yerel Halk	15	21	36	24	4
	Uzmanlar	1	3	8	8	5
Üst ölçekli ve sektörel planlama düzeyi	Yerel Halk	9	29	37	23	2
	Uzmanlar	0	4	5	14	2
Toplumsal örgütlenme düzeyi	Yerel Halk	16	19	25	23	17
	Uzmanlar	4	3	9	8	1
STK yeterlilik düzeyi	Yerel Halk	9	18	51	15	7
	Yerel Halk	3	7	7	6	2
Kurumsal iş birliği ve koordinasyon düzeyi	Yerel Halk	12	17	29	21	21
	Uzmanlar	8	5	7	4	1
Halkın katılım düzeyi	Yerel Halk	2	22	19	34	23
	Uzmanlar	5	4	8	6	2
Teknik altyapının iyileştirilme düzeyi	Yerel Halk	18	26	21	19	16
	Uzmanlar	4	9	8	4	0
İnsan kaynaklarının yeterlilik düzeyi	Yerel Halk	16	28	44	12	0
	Uzmanlar	7	8	7	3	0
İletişim, tanıtım ve bilgilendirme düzeyi	Yerel Halk	14	21	23	36	6
	Uzmanlar	7	9	6	1	2

İyi yönetişim ve katılım düzeyinin yerel halk %56,3, uzmanlar ise %60 oranında çok yeterli ve yeterli düzeyde olduğunu düşünmektedir. Yerel halkın ve uzmanların bu konuda en önemli sorunu koruma sürecinde koordinasyonu sağlayacak kişi yetersizliği ve kurum bünyelerindeki teknik eleman eksiliği olduğunu belirtmişlerdir. Koruma uygulamalarında yasa ve yönetmeliklere istisnasız uyum sağlandığı, halk ve yerel yönetim arasında iletişimin iyi olduğu ancak genel bir bilgilendirme yapılmadığı, sadece kişi odaklı bilgilendirmeler yapıldığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte kentin tanıtım faaliyetlerinin geçmişe oranla çok fazla ve etkin şekilde arttığı aktarılmıştır. Dizi, film ve reklam gibi medya araçlarına kentin tanıtımını katkı sağlamaları durumunda yerel yönetim tarafından her türlü desteğin sağlanacağı belirtilmiştir. Taraklı'da sürdürülebilir bir yönetişim için alan yönetim planının hazırlanması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Alan yönetim planında görev ve yetkisi bulunan kurumlar, teknik personel, mülkiyet hakkı kullanıcıları, mali kaynaklarının yönlendirenler ve eğitim kurumlarının sorumlulukları net bir şekilde planlanarak ve yerel halkın görüşü

alınarak ortak bir çerçevede hazırlanmalıdır. Alan yönetim planının hazırlanması ile birlikte anket çalışmasında yerel halkın dile getirdiği birçok sorunun çözüme kavuşması beklenmektedir. Katılım, etkinlik ve planlılık temel ilkelerine sahip olan alan yönetim planları; koruma uygulamalarını yönlendirme, halkın katılımını sağlama, faaliyetleri denetleme, politika oluşturma, sivil toplum örgütleri ve halkı örgütleme noktasında Taraklı için vazgeçilmez bir süreç olacağı düşünülmektedir. Ayrıca Güler ve Ekinci (2010) kentsel sit alanlarında alan yönetiminin olmasının gereksiz kaynak ve zaman tüketiminin de önüne geçtiğini ifade etmektedir.

Çizelge 5.16. Dengeli iyi yönetişim ve katılım düzeyi göstergelerinin değerleri

	Yerel Halk	Uzman
Koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi (Ağırlık Oranı: % 7,59)		
Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi	2,40	2,12
Kentsel koruma sürecinin yönetim/stratejik planı doğrultusunda yönlendirilme düzeyi	5,00	5,00
Kentsel koruma sürecinin sit kararı ile yönlendirilme düzeyi	5,00	5,00
Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi	2,44	1,64
Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi	2,52	1,64
Aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi (Ağırlık oranı: % 7,35)		
Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi	2,40	2,12
Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi	2,08	2,60
Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi	2,16	3,40
Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi	1,96	2,44
Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması (Ağırlık Oranı: % 6,76)		
Kentsel koruma için teknik altyapının iyileştirilmesi	2,76	3,08
Kentsel koruma için insan kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması	2,76	3,40
Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması (Ağırlık Oranı: % 6,18)		
Kentsel koruma sürecinde kullanılmak üzere iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesi	2,40	3,56
Toplam puan	33,8	36,0
Yüzde puan (%)	%56,3	%60
Başarı performans değeri	247,11	260,29

Çizelge 5.17. Taraklı sürdürülebilirlik profili çizelgesi

Hedefler	Ortalama Ağırlık Oranı	Yerel Halk Puanı	%	Uzman Puanı	%
Kültürel mirasın yaşayabilirliğinin sağlanması	% 10,0	218,00	62,28	218,00	30,40
Tarihi çevrede yaşanabilirliğin sağlanması	% 9,25	142,80	68,00	93,24	50,40
Tarihi çevrenin kimliğinin ve imajının korunması	% 9,74	84,93	71,60	69,34	71,20
Yaşayabilir ve Yaşanabilir Tarihi Çevre Düzeyi İçin En Yüksek Başarı Performans Değeri		445,73 "Yeterli"		380,58 "Ortalama"	
Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi	% 9,09	74,90	41,20	90,17	49,60
Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması	% 8,08	34,25	42,40	42,01	52,00
Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi	% 9,73	46,31	47,60	61,49	63,20
Sosyal Adalet ve Gelişme Düzeyi İçin En Yüksek Başarı Performans Değeri		155,46 "Yetersiz"		193,67 "Ortalama"	
Kentsel koruma sürecinde yerel ekonominin canlılığının sağlanması	% 7,77	45,37	38,93	18,10	15,53
Kentsel koruma sürecinde yerel halkın refahının sağlanması	% 8,38	34,19	27,00	39,88	31,73
Dengeli ve Üretken Yerel Ekonomi Düzeyi İçin En Yüksek Başarı Performans Değeri		79,56 "Yetersiz"		57,98 "Çok Yetersiz"	
Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi	% 7,59	131,76	69,44	116,88	61,60
Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinin teşvik edilmesi	% 7,35	63,21	43,00	77,61	52,80
Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması	% 6,76	37,31	55,20	43,80	64,80
Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması	% 6,18	14,83	48,00	22,00	71,20
İyi Yönetişim ve Katılım Düzeyi İçin En Yüksek Başarı Performans Değeri		247,11 "Ortalama"		260,29 "Ortalama"	
Toplam başarı performans değeri / Toplam hedef sayısı		927,86		992,52	
Genel Sürdürülebilirlik Profili		"Ortalama"		"Ortalama"	

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı kapsamında incelenen çalışma alanında fiziksel, sosyal, ekonomik ve iyi yönetişim-katılım boyutları ele alınmıştır. Yüz yüze yapılan anket çalışması ile birlikte halkın sadece sorulara verdiği cevaplar değil genel görüşlerine de her bölümün altında yer verilmiştir. Yerel halk ve uzmanların cevapları genellikle birbirinden farklı seviyede olduğu görülmektedir. Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre hedefi yerel halk tarafından yeterli, uzmanlar tarafından ise ortalama olarak değerlendirilmiştir. Tüm hedefler altında bir tek yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre hedefinin yeterli düzeyine sahip olması kentin fiziksel olarak iyi korunduğunu ortaya koymaktadır. 1982 tarihinde onaylanan KAİP ile birlikte koruma çalışmalarına uzun zaman önce başlanması ve günümüze kadar yerel yönetimler tarafından bu çalışmaların desteklenmesi ile bu sonucun ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Sosyal adalet ve gelişme hedefini yerel halk yetersiz, uzmanlar ise ortalama olarak cevaplandırmıştır. Taraklı'nın yıllar geçtikçe artan turist potansiyeli kenti sosyo-kültürel olarak değiştirdiği görülmüştür. Koruma sürecinin en önemli faktörlerinden biri olan sosyal bütünleşmenin yetersiz olması kentin geleceğini tehlikeye atmaktadır. Bunun sağlanmasında yerel yönetimlerin ve STK'ların rolü oldukça büyüktür. Bu nedenle koruma sürecine dahil olan, halkı koruma alanında bilinçlendiren, yerel yönetimle iş birliği içinde olan STK'ların olmaması kentin sosyal bütünleşmesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Öte yandan koruma sürecinde genellikle yatırımcı, bürokrat, iş adamı gibi kişilerin faydalanması sosyal adalet kavramının yetersiz olduğunu göstermektedir. Koruma sürecinin şeffaf ve adil olması sürdürülebilir koruma anlayışı için en önemli unsurlardan birisidir.

Dengeli kalkınma ve üretken yerel ekonomi hedefi için yerel halk yetersiz, uzmanlar ise çok yetersiz olarak değerlendirmiştir. Diğer hedeflerle karşılaştırıldığında en düşük başarı performans değerine sahip olduğu görülmüştür. Bunun en önemli sebeplerinden birisi ülkenin ekonomik sorunlarının kente yansımış olmasıdır. Diğer bir sorun ise termal otel gibi büyük işletmelerin kente yatırım yapmaya başlamasıyla yerel üretici ve esnafın ikinci planda kalmasıdır. Turizm etkisiyle artan turist sayısına rağmen büyük ölçekteki restoranlar, termal oteller gibi işletmeler ortaya çıkmıştır, bu nedenle kent içinde yer alan birçok butik otel müşteri bulma konusunda zorluk çekmekte, küçük esnaflar ise kapanmamak için mücadele vermektedir. Bu sorunun getirdiği diğer bir sorunda genç nüfusun istihdam olanaklarının kısıtlanmasıdır. Taraklı kentinde koruma anlayışının gelişebilmesi için öncelikli müdahale alanlarından birisinin ekonomik canlılık olması gerekmektedir. Diğer hedefler her ne kadar

çok yetersiz düzeyde olmasa da kent ekonomisine müdahale edilmediği her an koruma alanında başarısız bir tablo ile karşılaşılacağı düşünülmektedir.

İyi yönetişim ve katılım hedefi yerel halk ve uzmanlar tarafından ortalama seviyede olduğu belirtilmiştir. Yerel halk genellikle aktörler arası koordinasyon ve iş birliğinde sorunlar yaşandığını belirtmektedir. Kentin fiziksel, sosyal ve ekonomik olarak gelişmişliğinin sağlanması, koruma sürecinde bunların dikkate alınması her ne kadar önemli ise bu sürecin yönetimi de oldukça önemlidir. Taraklı kentinde koruma sürecinde çok fazla aktörün yer almaması, teknik eleman sayısının oldukça az olması bu süreci olumsuz etkilemektedir. Halkın katılım konusunda daha duyarlı olması, yerel yönetimle iş birliği içinde olması Taraklı'nın stratejik önceliklerinden birisi olması gerekmektedir.

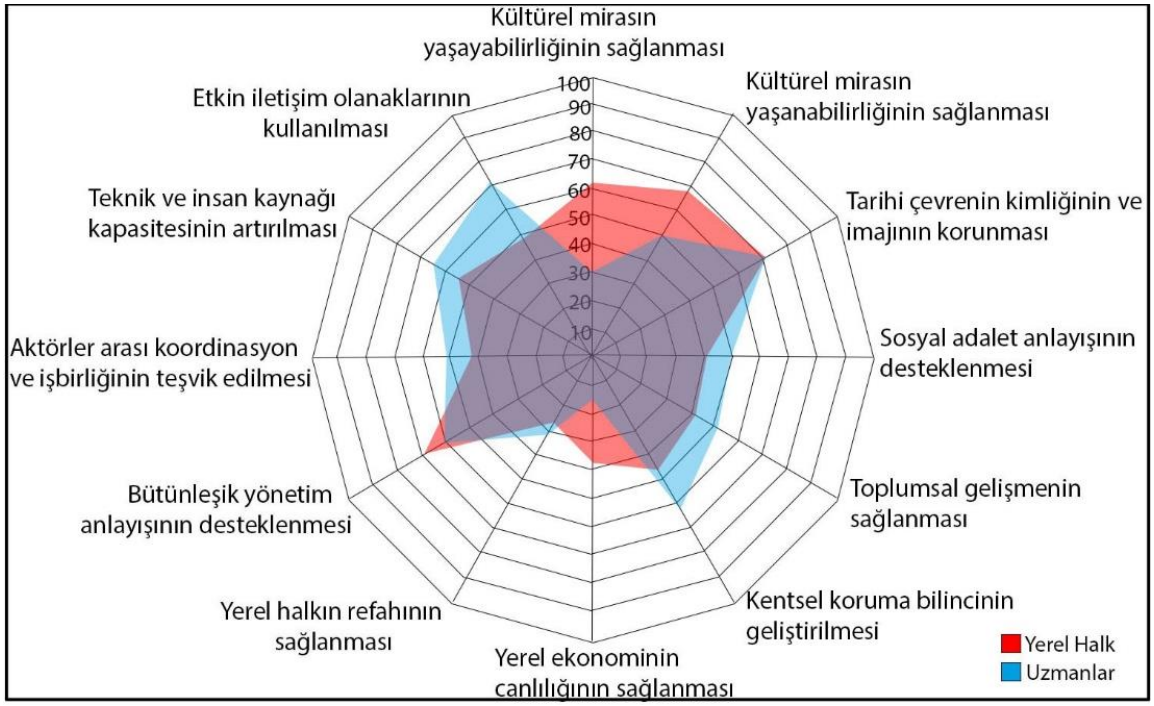

Şekil 5.13. Çalışma alanının sürdürülebilirlik profili

Yukarıda yer alan Şekil 5.13'te çalışma alanı için belirlenen hedeflerin yerel halk ve uzmanların verdiği cevaplara göre radar grafik yöntemiyle sonuçları gösterilmektedir. Grafik incelendiğinde yerel halk ve uzmanların genellikle farklı düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. Taraklı'nın fiziksel sürdürülebilirliğinde yerel halkın koruma konusunda yapılan yanlışlıkları tam olarak algılayamadığından uzmanlara göre daha iyimser düşündükleri sezinlenmiştir. Kentte köhnemenin engellenmesi, tarihi yapıların taklit yoluyla restore edilmesi, benzer karakteristik cepheler taşıyan sokakların olması gibi uygulamalar

yerel halkın ilgisini çektiğinden korumanın fiziksel boyutunu gerçeküstü bir bakış açısıyla değerlendirmişlerdir. Koruma alanında uzman kişilerde genel olarak kentin fiziksel durumunun yeterli olduğunu ancak basma kalıp taklitler gibi uygulamaların kenti olumsuz etkilediğini ve bu nedenle yerel halka göre daha eleştirel bakış açısına sahip oldukları gözlemlenmiştir. Sosyal boyutta kültürel mirasın sağladığı katkı, erişim olanakları ve katılım unsurları oldukça önem arz etmektedir. Uzmanların koruma alanında daha aktif olmalarından dolayı bilgiye erişimde yerel halka göre çok daha hızlı olmaları, toplumsal örgütlenme ve koruma uygulamalarında söz sahibi olma konusunda da yerel yönetimin ve halkın başarısız olması kentin sosyal sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesinde yerel halkın uzmanlara göre yetersiz olarak düşünmesinin önünü açmıştır. Kentte uzmanlar ve yerel halk ekonomik sürdürülebilirliğin en yetersiz boyut olduğu konusunda mutabık kalmışlardır. Ülke genelinde yaşanan olumsuz ekonomik şartların başrolde olduğu bir değerlendirme yapıldığı, geleneksel üretimin yerini fason üretime bıraktığı, yerel üreticinin çok fazla destelenmediği tüm katılımcılar tarafından kabul edilmektedir. Yerel halk ve uzmanlar ekonomi temelli turizm faaliyetlerinin kültürel mirasa zarar vermediği, turist yoğunluğunun az olmasından dolayı tarihi yapıların kullanım kapasiteleri ve yıpranma paylarının düşük olduğu konusunda ortak düşüncelere sahip olsalar da genel kanı ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanamadığı yönündedir. Radar grafikte yerel halkı ve uzmanları temsil eden alanların en çok üst üste çakıştığı yer yönetişim ve katılım boyutunda olmuştur. Taraklı'nın küçük bir ilçe olması ve yerel halkın yoğun olduğu bir bölge olmasından dolayı paydaşlar arası çok fazla güç dengesizliği bulunmamaktadır. Ayrıca koruma konusunda dikey örgütlenme olmamasına karşın yatay örgütlenmenin de tam olarak başarılmadığı, halkın ve STK'lerin yönetişimde etkin olamadığı, koordinasyonda yaşanan birçok aksaklığın olması ancak yerel yönetimlerin bu sorunların çözümü için ılımlı bir tavır sergilemesi iki farklı paydaşın ortak fikre ve tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Radar grafiğine göre kentin sürdürülebilirliği ortalama düzeyde olduğu, ancak farklı paydaşların kent ile ilgili düşüncelerinde çok fazla ortak nokta olmadığı görülmektedir. Radar grafiği genel olarak değerlendirildiğinde Taraklı'nın kentsel korumanın sürdürülebilirliğine yerel halk ve uzmanların ayrı düşüncelere sahip olması kentte ortak koruma bilinci ve farkındalığının olmadığı göstermektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihi çevreler özgün değerleri, yapısı, karakteri ve içerisinde yaşayan insanların uzun yıllara dayanan ilişkileri ile geçmişi ve günümüzü aynı anda insanoğluna sunan eşsiz değerlerdir. Bu nedenle tarihi çevreleri koruyup gelecek kuşaklara miras olarak bırakmak insanoğlunun en temel sorumluluklarından birisidir. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı çalışmasında da bu miras değerini neden korumamız gerektiği ve nasıl korumamız gerektiği üzerinde durulmuştur.

Koruma, küreselleşme ve kentleşme etkisi altında sürekli değişen, yeni kavramların, politikaların, müdahalelerin eklendiği dinamik bir olgudur. Sürdürülebilirlik 21. yüzyılın sonları itibari ile dünya literatürüne hızlı bir giriş yapmış ve birçok farklı dalda kullanılmaya başlanmıştır. Bu iki kavramın buluşması ise 2000'li yıllara doğru akılcı bir yaklaşımla olmuştur. Sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde tarihi çevrelerin etkileşim alanları ile bütünleşik olarak düşülmesi ve planlanan koruma çalışmalarında fiziksel, sosyal, ekonomik ve yönetimsel boyutların ayrı ayrı ele alınması kentsel koruma sürecinin daha sağlıklı ve daha istikrarlı şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Bu kapsamda ele alınan sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı korumanın evrimi irdelendiğinde tarihi çevrelerin korunmasında güncel koruma anlayışı olarak ön plana çıkmaktadır.

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında ele alınan fiziksel, sosyal, ekonomik ve yönetsel boyutlar eksiksiz bir koruma-planlama çalışması için vazgeçilmez unsurlardır. Her bir boyut diğerinin tamamlayıcısı olduğundan bağımsız olarak planlama çalışması yapmak mümkün olmamaktadır. Tarihi dokuların ihtiyaçlarına göre koruma boyutlarının önem sırası belirlenerek müdahale önceliği konusunda düzenleme yapılabilmektedir. Ancak herhangi bir boyut koruma süreci dışında bırakıldığında tarihi çevreler üzerinde birçok aksaklığa neden olmaktadır. Koruma çalışmalarının genellikle sadece mekânsal düzenlemelere odaklanması tarihi dokuların yok olmasına neden olabilecek en büyük tehditlerden birisi olarak görülmektedir. Sosyal ve ekonomik boyutların da çok fazla göz ardı edilmesi, yasal ve yönetsel boyutlarda yaşanan yanlış uygulamalar kentsel koruma sürecinde tarihi çevreleri oldukça fazla yıpratmaktadır. Bu bağlamda çalışma alanına yönelik fiziksel, sosyal, ekonomik ve yasal-yönetsel boyutlar eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmiş, yerel halk ve kenti iyi tanıyan uzmanlarla yapılan görüşmeler ile tespit-gözleme dayanan analizler karşılaştırılmış, tarihi çevrenin korunması, ihtiyaçlarının karşılanması ve bu sürecin doğru

bir şekilde yönetilmesi temel prensip kabul edilerek genel bir çerçeve ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu çerçevede ilk olarak kentleşme etkisiyle birlikte koruma anlayışında meydana gelen değişimler ele alınmış, Osmanlı Dönemi'nden günümüze kadar süregelen değişim sürecine ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Öncelikli olarak uluslararası alanda kabul edilen yasal çerçevede koruma anlayışının değişimi değerlendirilmiştir. Tek yapı ölçeğinde koruma yaklaşımından günümüz modern koruma anlayışına kadar geçen süreçte hangi politikaların ele alındığı ve ne tür eksiklerinin olduğu tartışılmıştır. Koruma yaklaşımları ele alınırken uluslararası alanda kabul edilmiş ve yayınlanmış tüzük, sözleşme ve sonuç bildirgelerinin içeriği ve kapsamı detaylı olarak araştırılmış ve ne tür yenilikler getirildiği vurgulanmıştır. Koruma paradigmasının gelişmesine yön veren uluslararası örgütlerin kurulması, her bildirinin koruma yaklaşımını güncellemesi ve daha akılcı yönetilmesini sağlaması, yeni kavramların ve politikaların özümsenmesi ile koruma yaklaşımının dinamikliği ve gelişime açık olması nitelenmiş, bu değişimlere ayak uydurmayan politikaların başarılı olamayacağı aktarılmıştır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de zamana bağlı olarak koruma anlayışında değişimler yaşanmaya başlanmış, hızla ve sürekli değişen sosyo-ekonomik politikalar bu süreci tetiklemiştir. Bu bağlamda tez çalışmasında Osmanlı İmparatorluğu Döneminden günümüze kadar yaşanan değişimlere hangi faktörlerin etki ettiği ve uluslararası koruma yaklaşımlarının etkisi olup olmadığı sorularına cevap aranmıştır. Üst ölçekten bakıldığında ülkemizde koruma anlayışının değişimine yön veren en büyük etkenin yasal mevzuattaki eksik ve sorunlu kısımların giderilme çabası olduğu görülmüştür. Bundan dolayı koruma alanında yaşanan değişimleri tanımlayabilmek için ilk olarak yasal ve yönetsel çerçevede meydana gelen değişiklikler incelenmiştir. Uluslararası alanda kabul görmüş koruma yaklaşımları ile ülkemizdeki yasal mevzuatın paralel kavramsal tartışmalara sahip olduğu ortaya koyulmuştur. Özellikle ülkemizde koruma alanında yaşanan kırılma noktalarında ele alınan kavramların (bütünleşik koruma, sürdürülebilirlik, etkileşim geçiş sahası, sit kavramı vb.) çıkış yerlerinin uluslararası mevzuatlara dayandığı görülmüştür. Özetle, koruma alanındaki yasal mevzuatımızda değişimlerin yaşanması uygulama sürecinde yaşanan problemlere yönelik olurken, bu değişimlerde ele alınan kavramlar ise uluslararası mevzuatlarla ilişkili olduğu gözlemlenmiştir. Uluslararası alanda yaşanan bu değişimlerin ülkemizde yürütülen koruma çalışmalarına entegre edilme süreci uzun zaman almış olsa da

yasal mevzuatımız bu çerçevede sürekli olarak yenilenmeye çalışılmıştır. Geç kalınan bu süreçte kültürel mirasımızın birçoğunun değer kaybettiği ve yok olduğu kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımızda yer almıştır.

Tez çalışmasının temelini oluşturan sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımının tartışıldığı diğer bölümde tarihi çevrelerin belirli bir sınıra sahip olmadığı, miras değerlerinin etkileşim alanları ile birlikte bütünleşik planlama anlayışı ve sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde korunması gerektiği ele alınmıştır. Türkiye'nin tarihini ve kolektif belleğini yansıtan yerleşimler olarak tanımlayabileceğimiz tarihi çevrelerde nüfus artışı, yaşam kalitesinin düşmesi, sosyal ve ekonomik yapıda istikrarsızlığın artması sonucu işsizlik, suç oranı, altyapı eksikliği gibi sorunlar ortaya çıkmış ve dolayısıyla bu tür mekanların değerini oldukça azaltmıştır. Bu nedenle tarihi çevreler yeni dünya düzeninde kendi kendine yeten, her boyutuyla sürdürülebilir olma mecburiyeti olan yeni bir koruma yaklaşımına ihtiyaç duymuştur. Bu noktada sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı sorunları çözüme kavuşturacak, kalkınmayı sağlayacak, refah seviyesini artıracak, katılım ve iş birliğini güçlendirecek bir anlayış olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu yaklaşım yerel ekonominin desteklenmesi, sosyal altyapının güçlenmesi, kamu-özel sektörün iç içe olduğu bir süreç ve holistik bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır.

Genellikle bulundukları bölgenin sosyo-kültürel merkezleri olan tarihi çevreler, özellikle kentleşme etkisi altında sürekli harap edilmektedir. Sürdürülebilirlik bu konuda önemli bir çözüm aracı olarak görülse de mekâna uygulanabilirliği konusunda birçok eksiklik bulunmaktadır. Diğer bir husus ise çalışmanın üçüncü bölümünde tartışıldığı sürdürülebilirlik ve koruma kavramlarının birbiri ile olan ilişkisidir. Literatürde yer alan kaynaklarda sürdürülebilirliğin koruma kavramı ile ters düştüğü, aynı anda uygulanmalarının yanlış olduğu konusunda tartışmalar yer almaktadır. Bu iki kavramın özüne bakıldığında ve birbiri ile olan ilişkisi irdelendiğinde birçok ortak noktalarının olduğu gözlemlenmiş ve bu konu hakkında Rodwell (2003)'ün aktardığı gibi koruma ve sürdürülebilirliğin bütünleşememesi durumunda tarihi çevrelerin yok olabileceği düşünülmektedir.

Sürdürülebilir ve kentsel koruma yaklaşımı ulusal ve uluslararası alanda yer alan bütün tarihi çevreler için kullanılabilecek genel geçerliliği olan bir yaklaşımdır. Ülkemizde İstanbul Adalar, Safranbolu, Beypazarı, Hamamönü gibi akademik çalışmalara birçok kez konuk

olmuş tarihi çevreler bulunmasına karşın bu araştırmada çalışma alanı olarak akademik çalışmalarda çok fazla ön planda olmayan ancak tarihi ve kültürel değerleriyle eşsiz bir görüntü sunan, yerel halkı uzun zamandır burada yaşayan ve gelişime açık bir yerleşim olduğu düşünülen Sakarya İli'nin Taraklı kenti seçilmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı Taraklı kenti kentsel sit alanı kapsamında uygulanmıştır. Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımında; sürdürülebilirliğin kentsel koruma anlayışına katkısı nedir, amaç-hedef-göstergeleri nelerdir, kültürel mirasın korunmasını sağlıyor mu, halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılıyor mu ve bu süreç doğru yönetiliyor mu sorularının cevabını bulmak için yöntem geliştirilmiş ve çalışmanın beşinci bölümünde sunulmuştur. Öncelikle çalışma alanının fiziksel, sosyal, ekonomik ve yönetişim boyutlarını kapsayacak şekilde amaç, hedef, gereklilik ve performans göstergeleri belirlenmiştir. Bu göstergeler eşliğinde Taraklı'nın sürdürülebilirlik profili tanımlanmaya çalışılmış ve tarihi kentsel çevrelerin sürdürülebilirlik düzeyini ölçmek için bir yöntem kullanılmıştır.

Tez çalışmasında kullanılan bu yöntem koruma sürecinde tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğini ölçmede uygulanabilir bir öneri sunmaktadır. Ancak uygulama yapılması planlanan alanın coğrafi, ekonomik, sosyal farklılıklarına göre daha çeşitli performans göstergeleri belirlenebilmektedir. Kısacası alanın yerel özelliklerine göre ölçüm kriterleri farklılık gösterebilmektedir. Koruma sürecinde sürdürülebilirliğin kente entegre edilmesi başarılı şekilde seçilen performans göstergelerine bağlıdır. Bu göstergelerin en önemli özellikleri ise ölçülebilir, tanımlanabilir ve çevresel, sosyo-ekonomik boyutlarla ilgili olmasıdır.

Tez çalışması kapsamında kullanılan yöntem Taraklı kentinde uygulanmış ve koruma-sürdürülebilirlik temelli çalışmalara öncü olabilecek bir yaklaşım olarak sunulmuştur. Bu yöntemin uygulaması yapıldıktan sonra olumlu ve olumsuz yönleri ortaya çıkmıştır. Tarihi çevrelerin sürdürülebilirlik noktasındaki artı ve eksilerini ortaya koyabilmesi, her türlü alanda test edilebilir olması, stratejik planlama çalışmalarına altlık oluşturabilmesi yöntemin olumlu özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan sürdürülebilirliğin ölçülmesi için belirlenen performans göstergelerinde nitel ve nicel birçok veriye ihtiyaç duyulması, bazı verilere tam olarak ulaşılamaması, halk katılımında bilinçsiz ve hatalı verilerin ortaya çıkması yöntemin olumsuz yönleri olarak ön plana çıkmaktadır. Bu tür olumsuzluklar çalışmanın gidişatını değiştirebilmekte ve yanlış sonuçlara ulaştırabilmektedir. Bu tür

olumsuzların önüne geçebilmek için çalışmanın belirli periyotlarda tekrarlanarak sonuçlarının karşılaştırılması ve farklı ölçeklerde uygulanması gerekmektedir.

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı kapsamında incelenen Taraklı Kentsel Sit Alanına yönelik üst ve alt ölçekte değerlendirmeler yapılmıştır. Yerel halk ve uzmanların görüşleri sonucu varılan üst ölçekli değerlendirmelere aşağıda maddeler halinde yer verilmiştir.

- Kentsel koruma sürecinde tarihi çevrelerin etkileşim alanlarıyla olan bağlantı noktaları tespit ve iyi analiz edilerek planlama çalışmalarına dâhil edilmelidir. Bütünleşik planlamanın temelini oluşturan bu yaklaşım, tarihi çevrelerde gelecekte karşılaşılabilecek tehditleri önceden tespit ederek müdahale etmemize olanak sağlayacaktır.
- Her tarihi çevrenin kendine özgü değerleri bulunmaktadır. Bu miras değerlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında o çevre için çizilen yol belirleyici olmaktadır. Koruma sürecinde tarihi çevreler için belirlenen karakter etkinlik odaklı, turist merkezli olmamalıdır, ilk öncelik yerel halkın yaşayabilirliğini, kültürel mirasın ise yaşanabilirliğini sağlayacak ve geliştirecek politikalar olmalıdır.
- İnsanlığın geçmişini yansıtan tarihi çevreler için hazırlanacak koruma çalışmaları etaplar halinde uygulanmalıdır. Sadece kısa dönemde etkisini gösterecek planlama çalışmalarından kaçınılmalı, ileriye dönük çözümlerin geliştirilebileceği orta ve uzun vadeli çalışmalar yapılmalıdır.
- Sürdürülebilirlik profili belirlenen bölgeler için ele alınan her bir boyutun kendi aralarında ve kendi içinde yapılacak müdahalelerin öncelik sıralaması belirlenmelidir. Bunun nedeni tarihi çevrelerin genellikle çok fazla mali kaynağa sahip olmamasıdır. Bundan dolayı kentin tüm boyutlarına müdahale edilmesi yerine en yetersiz boyutuna öncelik verilerek müdahale edilmesi gerekmektedir. Taraklı Kentinde ekonomik boyutun çok yetersiz, fiziksek boyutun ise yeterli olarak görülmesini değerlendirecek olursak iki boyut için hazırlanacak müdahale biçimlerinin zaman aralıkları birbirinden farklı olmalıdır. Kent için öncelik ekonomik boyutun kısa vadede belirli bir düzeyin üzerine çıkarılması olmalıdır. Ancak fiziksel boyutta göz ardı edilmemeli, önceliğin ihtiyaçların giderilmesi olarak belirlenerek gerekli müdahalelerin yapılması gerekmektedir.
- Tarihi çevreler için üretilen politikaların temel amacı kar etmek olmamalıdır. Ancak ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması için yerel ürün ve üretim desteklenmeli, kooperatifler oluşturularak daha güçlü pazar ilişkilerinin kurulması teşvik edilmeli, küçük

esnaf üzerindeki büyüme baskısı azaltılmalı ve yerel yatırımcılara öncelik tanınarak finansman konusunda koordinasyon sağlanmalıdır. Dünyadaki diğer ekonomik gelişmeler takip edilerek kent ekonomisine katkı yapacak faaliyetler uygulanmalıdır. Ayrıca fiziksel çevrenin korunmasının yüksek maliyetli olması ve yerel bütçelerin yetersiz kalmasından dolayı kamu ve özel sektörün iş birliği teşvik edilerek yatırım programları eşliğinde planlama yapılmalıdır.

- Yerel halkın koruma sürecinde en büyük sorunu ilgili makamlarla etkin bir iletişim kuramamasıdır. Bunun için küreselleşen dünyada teknolojik gelişmeler takip edilerek tarihi çevreler için yeni bir sistem geliştirilmelidir. Bu sistemle bilgiye erişim hızlanmalı ve kolaylaşmalıdır. Öte yandan korumanın sürdürülebilirliği açısından kültürel miras değerlerinin geçmişe dönük tüm bilgilerinin ve günümüz kullanım şartlarının yer aldığı bir veri tabanı oluşturularak toplumun koruma sürecine dahil edilmesi teşvik edilmelidir.
- Karar alma sürecinde çok sayıda farklı aktörün bir arada olması tarihi çevreler için vazgeçilmez bir unsurdur. Toplumun bu sürece dahil ederek bilgi edinme, bilinç oluşturma ve benimseme faktörleri ön plana çıkarılmalıdır. Planlanan süreç şeffaf şekilde yönetilmeli ve her aktörün görevi net şekilde belirlenmelidir. Tarihi çevrelerde yer alan STK'lerin sayısı artırılarak yerel yönetim ve halkla koordinasyonu sağlanmalı ve karar alma süreci ortak akılla olmalıdır.
- Taraklı kentsel dokusunun fiziksel olarak yeterli olmasında en büyük etken 33 yıl önce sit, 30 yıl önce ise KAİP'inin onaylanmış olmasıdır. Taraklı, yasal mevzuat çerçevesinde korumanın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Her tarihi çevre için yerel standartlarıyla belirlenmiş yönetim planı hazırlanmalıdır. Bu planlar tek tipleştirilmemeli ve belirli aralıklarla revize edilmelidir.
- Tarihi çevrelerin çekiciliğini artırmak hem ziyaretçi sayısının artmasına hem de ulusal ve uluslararası alanda tanıtımına olanak sağlamaktadır. Kentin tanıtımı için yerel ve ulusal medya kanalları kullanılmalı, ulusal bağlantı noktalarında reklamları yapılmalı, yeni film, dizi gibi taleplerde kolaylık sağlanmalıdır. Turist tipolojileri değerlendirildiğinde genellikle gidilen yerlerde bir etkinlik olması o bölgeyi daha çekici hale getirmektedir. Tarihi çevrelerin fiziksel yapısını ve sosyal yaşantısına zarar vermeden yöreye özgü yeni festivaller düzenlenmeli ve dikkat çeken kültürel etkinlikler düzenlenmelidir. Tarihi doku içerisinde yer alan önemli yapılara cephe veren kent tanıtım yürüyüş koridorları oluşturulmalıdır.

Taraklı kentsel sit alanında belirlenen temel koruma sorunlarının sürdürülebilir şekilde nasıl ele alınabileceğine yönelik alt ölçekte çözümlemeler değerlendirilmiştir. Kentsel dokunun yıpranması, işlevsel çeşitliliğin azalması, yeterli kamusal alanların ve kent etkinliklerinin olmaması, mali ve sosyal araçların gelişmemesi, parsel ölçeğinde koruma uygulamalarında yaşanan zorluklar, katılım ve erişim, kimlik ile mekân algısı ve yönetişimde yaşanan aksaklıklara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir.

- Geri dönüşümü olabilecek fiziki müdahalelerin tolere edilmesi gerekmektedir (Örnek, 2017). Bu bağlamda Taraklı'daki tescilli yapılarda işlev değişikliği sırasında rampa, asansör, gerekli iç mekân düzenlemeleri, ek bölüntü taleplerinin yapının özgünlüğünü bozmayacak şekilde yapılmasına izin verilmelidir.
- Taraklı'da restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarında aslına aykırı uygulamalara rastlanmamasına rağmen bazı yanlışlıklar göze çarpmıştır. Bu durumu daha sağlıklı yönetebilmek için ICOMOS'un (1999) "Tarihi Ahşap Yapıların Korunması için İlkeler" tüzüğünden yararlanılmalıdır.
- Tarihi yapıların restorasyonunda aynı malzeme ve teknoloji kullanılarak baskı kalıp uygulamalardan kaçılmalı, özgün malzeme ve teknik kullanılmalıdır.
- Tarihi alanlarda enerji verimliliğinin sağlanması sürdürülebilirlik açısından büyük önem arz etmektedir (Kaptanoğlu, 2014). Bu nedenle Taraklı'da inşai faaliyetlerde malzeme seçimi konusunda enerji verimliliğini zorunlu kılacak kararlar alınmalıdır.
- Taraklı'da yer alan harabe durumdaki tarihi yapıların geri dönüşümünde rekonstrüksiyon yerine güçlendirme ve restorasyon uygulamaları yapılarak gerçek özgünlüğün korunması sağlanmalıdır.
- Kentte yeni yapı taleplerinde; önce kullanılmayan yapılar kullanıma açılmalıdır, yetersiz olması durumunda mevcut konut yoğunluğu korunarak yapılaşmaya izin verilmelidir.
- Botton (2007:150) geçmişi taklit etmenin koruma alanında eskimiş bir anlayış olduğunu vurgulamaktadır. Taraklı'da da bu tür uygulamalara az da olsa rastlanmaktadır. Bu sorunu aşmak için yeni yapı projelerinde doku ile uyumlu olması kaygısıyla yapılan taklitlerden uzak durulmalı, kütle ve gabari olarak bütünlüğü ve silüeti bozmayan ve kendi özgünlüğü olan tasarımlara yer verilmelidir.
- Kentte geçmişteki aile yapısının geniş yapıda olmasından dolayı konutların büyük taban alanlarına sahip olduğu görülmüştür. Zamanla aile yapısı değişmiş ve aileler çekirdek yapıya bürünmüştür. Bu nedenle küçük konut taleplerine ve büyük konutların

bölüntülerle iki farklı yapı olarak kullanılması taleplerine belirli ölçüler dahilinde izin verilmelidir.

- Miras haritalama araçları ayrıntılı analiz ve koruma için vazgeçilmez bir araçtır (Chowdhary, Jawaid ve Pipralia, 2017). Tescilli yapıları her türlü tehlikeye karşı koruyabilmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak için proje, fotoğraf vb. belgelerle miras haritalama çalışmaları yapılmalıdır.
- Taraklı' da kentsel dokudan uzak kalmış tarihi yapıların tescilden düşme talepleri kesinlikle reddedilmeli, kentle bütünlüğü sağlanacak şekilde çevresiyle birlikte yeniden planlanmalıdır.
- Kent meydanına gelen yerli ve yabancı turistler tarafından bu alanların algılanmasını ve ulaşılabilirliğini artıracak akıllı pano, tabela, elektronik gezi rehberi gibi günümüz teknolojisinin yer aldığı uygulamalara yer verilmelidir.
- Kentin en büyük eksikliklerinden olan yayalaştırılmış alan için minimum taşıt trafiği, optimum insan yoğunluğu sağlanmalıdır.
- Taraklı'da birbirine çok yakın konumda yer alan kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanları kentsel çekiciliği artıracak ve birbirine yaya yolları ile bağlanacak şekilde yeniden tasarlanmalıdır.
- Mevcut durumda kentte kopuk halde ve düzensiz bulunan miras değerleri için sokak sağlıklaştırma projeleri tasarlanmalı ve sürekli güncellenmelidir.
- Bektaş (2011: 188)'e göre mekân ve insan arasındaki birliktelik kentsel yaşam için vazgeçilmezdir. Bu kapsamda komşuluk ilişkini artırılabilecek tek ortak alanı (Taraklı kent meydanı) bulunan kentte bu tür alanların sayısı ve niteliği artırılmalı ve çeşitlendirilmelidir.
- Küçük ölçekli ekonomik faaliyetlerde yerel halka öncelik tanınmalı, teşvikler sağlanarak kentsel ekonomiye katkı sağlanmalıdır.
- Geleneksel el sanatlarını yaşatmak için özellikle kullanım dışı kalmış özel mülkiyetteki yapılarda ziyaretçilere aktif deneyimler sunan ve kenti tanıtan sanatkarların olduğu atölyeler oluşturulmalıdır.
- Körlü (2020)'ye göre tarihi alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Buradan yola çıkarak Taraklı'da eksikliği hissedilen ve istihdamın artması öngörülen kültürel satış birimleri oluşturulmalıdır.
- Taraklı'nın yerel ekonomik üretiminin başrolde olduğu, kenti uluslararası alanda tanıtabilecek ve her yıl düzenlenebilecek festivallere yer verilmelidir.

- Yerel yönetim halkı bilinçlendirmek ve hızlı bilgi erişimini sağlamak için kendi bünyesinde teknik kapasitesi yüksek yeni bir birim oluşturmalıdır.
- Politik baskılardan uzak, siyaset dışı bir Özeksel Yönetim Örgütlerinin kurulması tarihi çevrelerin yönetimi açısından kaçınılmazıdır (Tadmori, 2004). Taraklı'da da korumayı sağlamak için bu tür bir oluşuma yer verilmelidir.

Sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı modern koruma anlayışının yönlendiricisi niteliğinde olan bir yaklaşımdır. Temelinde kültür ve toplumun sürdürülebilirliği olan yaklaşım, kentin geçmişi ile bağlarını güçlendirmesine ve geleceğe aktarmasında ön plana çıkabilen bir araçtır. İnsanın mekanla olan bağlantısını güçlendirmek için kenti birçok yönden analiz edebilen sürdürülebilir ve bütünleşik koruma yaklaşımı, sürekli değişen insan mekân ilişkilerine göre şekillenebilmektedir. Bu esnek yapısı sayesinde stratejik ve politik karar alma süreçleri dinamiklik kazanmakta ve farklı olanaklara imkân sağlamaktadır.

Kentleşme etkisi altında yok olma ve değersizleşme sürecine giren tarihi çevrelerin kalkınmasında bu yöntem başat seçeneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Korumanın sadece fiziksel değil, sosyo-ekonomik ve yönetsel boyutlarının da önemi ortaya koyulmuştur. Kültür ve toplumun sürdürülebilirliğinin birçok faktöre bağlı olması koruma-planlama çalışmalarında hatalı karar alma olasılığını artırmaktadır. Bu yüzden birçok faktörü ele alan bu koruma yaklaşımı tarihi çevrelerin geleceği için bir ihtiyaç değil gereklilik olarak görülmelidir.

KAYNAKLAR

Açanal, S. N. (2018). Y*erin ruhu kavramı: şanlıurfa'da kentsel korumaya fenomenolojik bir yaklaşım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. (16. Baskı). İstanbul:Yem Yayınları, 199.

Aksu, E. Y. (2018). *Türkiye koruma deneyiminin uluslararası koruma tüzükleri ve dünya kültürel ve doğal mirasının korunmasına dair sözleşme çerçevesinde değerlendirilmesi: mardin örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Akyıldız, N. A. (2020). Kentleşme ve kentsel gelişim bağlamında açık kamusal alanların sürdürülebilir kentler açısından değeri. *Milli Folklor Dergisi*, 16(125), 188-201.

Aladağ, H. (2010). *Kültür varlıklarının korunmasında koruma yönetimi süreci*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Appendino, F. (2017). Balancing heritage conservation and sustainable development -the case of Bordeaux. *Materials Science and Engineering*, 245, 1-10.

Ardakani, M. K. and Oloonabadi, S. S. A. (2011). Collective memory as an efficient agent in sustainable urban conservation. *Procedia Engineering*, 21, 985-988.

Avcıoğlu, S. (2016). Tarihi çevrelerde kentsel koruma ve kentsel yenileme eğilimleri: yasal ve yönetsel çerçeve. *Kent Araştırmaları Dergisi,* 20(7), 698-719.

Avrami, E. (2016). Making historic preservation sustainable. *Journal of the American Planning Association*, 82(2), 104-112.

Badawy, S. and Shehata, A. M. (2017). Sustainable urban heritage conservation strategies case study of historic jeddah districts. *Conference Paper*, 5(1), 83-96.

Bahçeci, M. ve Yenel, A. (2019). Kültürel mirasın korunmasında sivil toplum kuruluşlarının rolü. *Online Journal of Art and Design*, 7(5), 144-152.

Bakırcı, S. (2005). *Kastamonu tarihi kent merkezinin peyzaj mimarlığı açısından değerlendirilmesi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Basiago, A. D. (1999). Economic, social, and environmental sustainability in development theory and urban planning practice. *The Environmentalist*, 19(2), 145–161.

Bektaş, C. (2011). *Kuzguncuk*. (3. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları, 188.

Boudargham, C. (2020). *Historic city: conservation and sustainability*. Oxford: Blackwell Publishing, 1-11.

Botton, A. (2007). *Mutluluğun mimarisi*. (11. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık, 150.

Cantimur, B. B. (2011). *Tarihi kentlerin canlandırılmasına yönelik sürdürülebilir yönetim stratejileri: balıkesir-ayvalık örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Chowdhary, C., Jawaid, M. F. and Pipralia, S. (2017). Challenges and priorities for action in urban conservation. *International Journal on Emerging Technologies*, 8(1), 652-659.

CoE (Council of Europe). (2005). Framework convention on the value of cultural heritage for society. *European Treaty Series*, 199, 1-9.

Chohan, A. Y. and Ki P. W. (2005, 17-20 Ekim). *Heritage conservation a tool for sustainable urban regeneration: a case study of kaohsiung and tainan*. 41. ISoCaRP Sempozyumunda sunuldu, Bilbao, 1-16.

Çeçener, B. (1995). Ü*lkemiz taşınmaz kültür ve doğa varlıklarını koruma olayı, istanbul'un kültür ve imar sorunları*. (1. Baskı). İstanbul:TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 293.

Dabanlı, P. (2022). *Tarihi dokuların sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımı bağlamında irdelenmesi: bolvadin örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Demirel, B., Yelek, A., Alaçağ, M. ve Eren, T., (2018). Taşınmaz değerleme kriterlerinin belirlenmesi ve kriterlerin önem derecelerinin çok ölçütlü karar verme yöntemi ile hesaplanması. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 8(2), 665-682.

Dinçer, İ. ve Akın, O., (1994, 15 Nisan). *Kültür ve tabiat varlıklarını koruma kapsamında koruma planı ve idari yapısı*. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulama Sempozyumunda sunuldu, İstanbul, 127-131.

Dinçer, İ. (2013). Kentleri dönüştürürken korumayı ve yenilemeyi birlikte düşünmek: "tarihi kentsel peyzaj" kavramının sunduğu olanaklar. *International Journal of Architecture and Planning*, 1(1), 22-40.

Ebrahimi, A. N. (2015). Effective urban values on conservation of historical contexts: the case of isfahan- iran. *ArchNet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, 9(1), 181.

Elnokaly, A. and Elseragy, A. (2013). Sürdürülebilir miras geliştirme: batı dışı bağlamlarda miras projelerinin kentsel korunmasından öğrenme. *Avrupa Sürdürülebilir Kalkınma Dergisi,* 2 (1), 31-56.

Erden, T. ve Coşkun M., (2013, 18-22 Nisan). *Coğrafi bilgi sistemleri ve analitik hiyerarşi yöntemi yardımıyla itfaiye istasyon yer seçimi*. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Sempozyumunda sunuldu, Ankara, 2-9.

Ellwand, N. P. (2011). Common ground and shared frontiers in heritage conservation and sustainable development: partnerships, policies and perspectives. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 18(3), 236-242.

Erek, H. (2015). *Sakarya ili adapazarı ilçesi taraklı yerleşimi tarihi evlerinin ekolojik bağlamda tasarım ilkelerinin araştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Eren, T., Hamurcu M. ve Alağaş H. M. (2017, 29-30 Eylül). *Çok kriterli karar verme yöntemleri ile Kırıkkale yüksek hızlı tren istasyon yerinin seçimi*. 5. International Symposium on Innovative Technologies in Engineering sempozyumunda sunuldu, Bakü, 597-606.

Erten, Z. (2017). *Tarihi doku değişimi ve korunması izmir ili basmane örneği.* Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Feilden, B. (2003). *Conservation historic bulding*. (3. Baskı). Oxford: Architectural Press, 36-39

Filiz, E., Aktas, A., Arı, A. ve Mahmutoğlu, F. (2003). *Tarihin doğayla buluştuğu yer taraklı*. (2. Baskı). Sakarya: Cizgi Ofset, 3-4.

Gilderbloom, J.I., Hanka, M.J. and Ambrosius, J.D. (2009). Historic preservation's impact on job creation, property values, and environmental sustainability. *Journal of Urbanism Routledge,* 2(2), 83–101.

Güler, M.ve Ekinci, Y. (2010) Tarihi çevre korumanın yönetsel boyutu ve alan yönetimi. *Çağdaş Yerel Yönetimler,* 19(3), 1-127.

Günay, Z. (2010). *Neoliberal kentleşme dinamikleri çevresinde tarihi çevrenin sürdürülebilirliği: sürdürülebilir kentsel koruma modeli*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gülhan, D. (2018). Sürdürülebilir kent ve kentsel kimlik bağlamında bergama/izmir örneğinin değerlendirilmesi. *Kent Akademisi,* 11(4), 654-672.

Hasanzadeh, M. and Soltanzadeh, H. (2018). Developing a conceptual model for urban texture sustainability: anintegrated revitalization approach. *Baghe Nazar*, 14(56), 53-68.

Hemphill, L., Berry, J. and McGreal, S. (2004). An indicator-based approach to measuring sustainable urban regeneration performance: conceptual foundations and methodological framework. *Urban Studies,* 41 (4), 725-755.

Herişçakar, E. (1999). Gemi ana makina seçiminde çok kriterli karar verme yöntemleri ahp ve smart uygulaması. *Gemi İnşaatı ve Deniz Teknolojisi Dergisi*, 99, 240-256.

Hmood, K. (2019). *Urban and architectural heritage conservation within sustainability.* (1. Baskı). Jordan: IntechOpen, 10.

İnternet: Atina Tüzüğü. (1931). URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0660878001536681682.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: La Haye Sözleşmesi. (1954). URL: http://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/KLaheySozlesmesiUNESCO%2C-1954.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Venedik Tüzüğü. (1964). URL: http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Digeruluslararasibildirgeler&dil=tr, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Amsterdam Bildirgesi. (1975). URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0458320001536681780.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Nara Özgünlük Belgesi. (1994). URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0756646001536913861.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Burra Tüzüğü. (1999). URL: http://openarchive.icomos.org/431/1/Monuments_and_Sites_1_Charters.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Yamato Deklarasyonu. (2004). URL: https://australia.icomos.org/wp-content/uploads/Yamato_Declaration.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Viyana Memorandumu. (2005). URL: http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-48-1.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Quebec Deklarasyonu. (2008). URL: https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-646-2.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

İnternet: Floransa Bildirgesi. (2014). URL: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0034808001536912096.pdf, Son erişim tarihi: 20.08.2022.

Jokilehto, J. (1999). *A History of architectural conservation*. (2. Baskı). England: Butterworth Heinemann, 174-176.

Kaptanoğlu, İ. (2014). *İstanbul-sarıyer'de tarihi dokunun sürdürülebilir koruma ölçütleri açısından irdelenmesi ve öneri geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karakaşoğlu, N. (2008). *Bulanık çok kriterli karar verme yöntemleri ve uygulama*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Karakurt T, E. (2009). Sürdürülebilirlik olgusu ve kentsel yapıya etkiler; paradoks, ekonomi. *Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 5(2), 1-15.

Kejanlı, D. T., Akın, C., T. ve Yılmaz A., (2007). Türkiye'de koruma yasalarının gelişimi üzerine bir inceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(19), 179-196.

Körlü, E. (2020). *Kentsel Sit alanlarında sürdürülebilir koruma – geliştirme için bir model önerisi: adana tepebağ-kayalıbağ mevkii*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Levent, S. Y. (2009). Koruma-Planlama süreçleri üzerine genel bir değerlendirme: soli-pompeiopolis örneği. *Planlama Dergisi,* 3(4), 43-61.

Mahdavinejad, M. and Amini, M. (2011). İran özelinde sürdürülebilir şehir planlaması için halkın katılımı. *Prosedür Mühendisliği*, (21), 405-413

Madran, E. (1996). Cumhuriyet'in ilk 30 yılında (1920-1950) koruma alanının örgütlenmesi. *Journal of the Faculty of Architecture,* 16(1), 59-67.

Mezzino, D. and Kirova, T. K. (2015). Toward a holistic heritage conservation. *Technical Transactions Architecture,* 7(A), 25-38.

Montgomery, J. (2003). Cultural quarters as mechanisms for urban regeneration: conceptualising cultural quarters. *Planning, Practice Research,* 18(4), 293–306.

Yusof, N. A., Mui, L. Y., Meng, L. L. and Fern, T. S. 2007. Urban conservation as a development strategy to revitalize real estate market: an analysis of property transactions in georgetown penang. *Journal of Construction in Developing Countries,* 12(2), 43-61.

Mumcu, A. (1971). Eski eserler hukuku ve türkiye. *Ankara: Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 18(1), 41-76.

Nasser, N. (2004). Planning for urban heritage places, reconciling conversation, tourism and sustainateble. Devolopment, *Journal of Planning Literatüre,* 17 (4), 467-479

Nesli, A. (2018). Eski eserlerin korunmasının hukuk tarihi yönüyle incelenmesi *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 20(1), 431-478

Örnek, E. (2017, 2-4 Kasım). *Koruma sorunlarını farklı işlevlerde tek yapı ve doku ölçeğindeki uygulama örnekleri üzerinden tartışmak* Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumunda sunuldu, İstanbul, 639-648.

Özcan, K. ve Ter, Ü. (2015). Sürdürülebilir kentsel koruma yaklaşımı mustafa paşa (sinasos) örneği. *Arkitekt,* 525(82), 58-66.

Özdamar, K. (2003). *Modern bilimsel araştırma yöntemleri*. (3. Baskı). Eskişehir: Kaan Kitabevi, 116-117

Özdemir H (2007). *Tarihi çevrede kentsel peyzaj tasarım ilkelerinin belirlenmesi istanbul-zeyrek örneğinde bir irdeleme*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, ZKÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın.

Özer, M. Akif. (2002). Kentsel iyi yönetim/yönetişim (governance) modeli. Gazi Üniversitesi *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(3), 163-188.

Öztürk, H. H. (2007). *Tarihi ve kültürel çevrenin korunmasında sivil toplumun rolü: hamamönü örneği.* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Özyer, B. H. (2008). *Constructıon process and technıques of traditional houses in taraklı/ sakarya: an introductory model for web-based gıs applıcatıons*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üviversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Roders, A. P. and Van Oers, R. (2012). Historic cities as model of sustainability. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development,* 2(1), 4-14.

Rodwell, D. (2003). Sustainability and the holistic approach to the conservation of historic cities. *Journal of Architectural Conservation,* 9(1), 58-73.

Rodwell, D. (2007). *Conservation and sustainability in historic cities*. (1. Baskı). Oxford: Blackwell Publishing, 183-203

Sağıroğlu, Ö. (2016). Korumada turizmin koruyucu rolü üzerine. *Kent Araştırmaları Dergisi,* 19(7), 550-586.

Savitha, K. and Chandrasekar, C. (2011), Vertical handover decision schemes using saw and wpm for network selection in heterogeneous wireless networks. A*rxiv Preprint Arxiv,* 11(9), 1-7.

Stain, B. and Upi, Y. (2015). Multi-attribute decision making using simple additive weighting and weighted product in food choice. *I.J. Information Engineering and Electronic Business*. 6, 8-14.

Tadmori, K. (2004). *Lübnan - trablus kentsel sit alanı'nın koruma sorunsalı ve koruma - planlanması için yönlendirici kavramsal çerçeve*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Taş, C., Bedir N., Eren, T., Alağaş, H. M. ve Çetin, S.(2018). AHP-TOPSIS yöntemleri entegrasyonu ile poliklinik değerlendirilmesi: Ankara'da bir uygulama. *Sağlık Yönetimi Dergisi,* 1(2), 1-17.

Taşmektepligil, S. K.ve Polat, E. (2021). Planlama hiyerarşisinde koruma amaçlı imar planlarının konumlanması: germir-kayseri örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications,* 6 (1), 301-316.

Temürlenk, Ş. (2011). *Taraklı ilçesinin beşeri coğrafyası.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Triantaphyllou, E. (2000). *Multi-criteria decision making methods: a comparative study*. (1. Baskı). New York: Dordrecht Kluwer, 6-7

Tunçer, M. (2017). *Dünden bugüne kültürel miras ve koruma.* (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi, 47.

Turgay, T. ve Buyruk, P. (2018). Geleneksel taraklı evleri ve kentsel koruma. *İleri Teknoloji Bilimleri Dergisi,* 7(2), 1-19.

Ulubaş, A. (2015). *Haliç ve çevresi bağlamında eyüp tarihi dokusunun korunmasının değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

User, U. (2008). 4823 *numaralı temettuat defterine göre yenice-i taraklı kazası (transkripsiyon ve değerlendirme).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Ünaldık, S. B. (2016). Çok kriterli karar verme yöntemi ile yer seçimi kararı üretiminde coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımı. *Yapı Bilgi Modelleme,* 1(2), 46-52.

Varol, Ç. ve Üçer, A. G. (2005). Sürdürülebilir kentsel gelişme için planlama: kastamonu örneği. *Gazi Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 5(1), 83-98.

Yonca, E. (2018). Historic urban landscape approach for sustainable urban development, the historic environment. *Policy Practice,* 9(3), 346-348.

Yung, E.H.K. and Chan, E.H.W. (2012). Implementation challenges to the adaptive reuse of heritage build-ings: towards the goals of sustainable. *Low Carbon Cities Habitat International*, 36(3), 352–361.

Yücel, C. (2005). Korunacak kentsel alanların planlanmasında güncel yaklaşımlar. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 18(1), 223-235.

EKLER

EK-1. Hedef, gereksinim ve performans göstergeleri

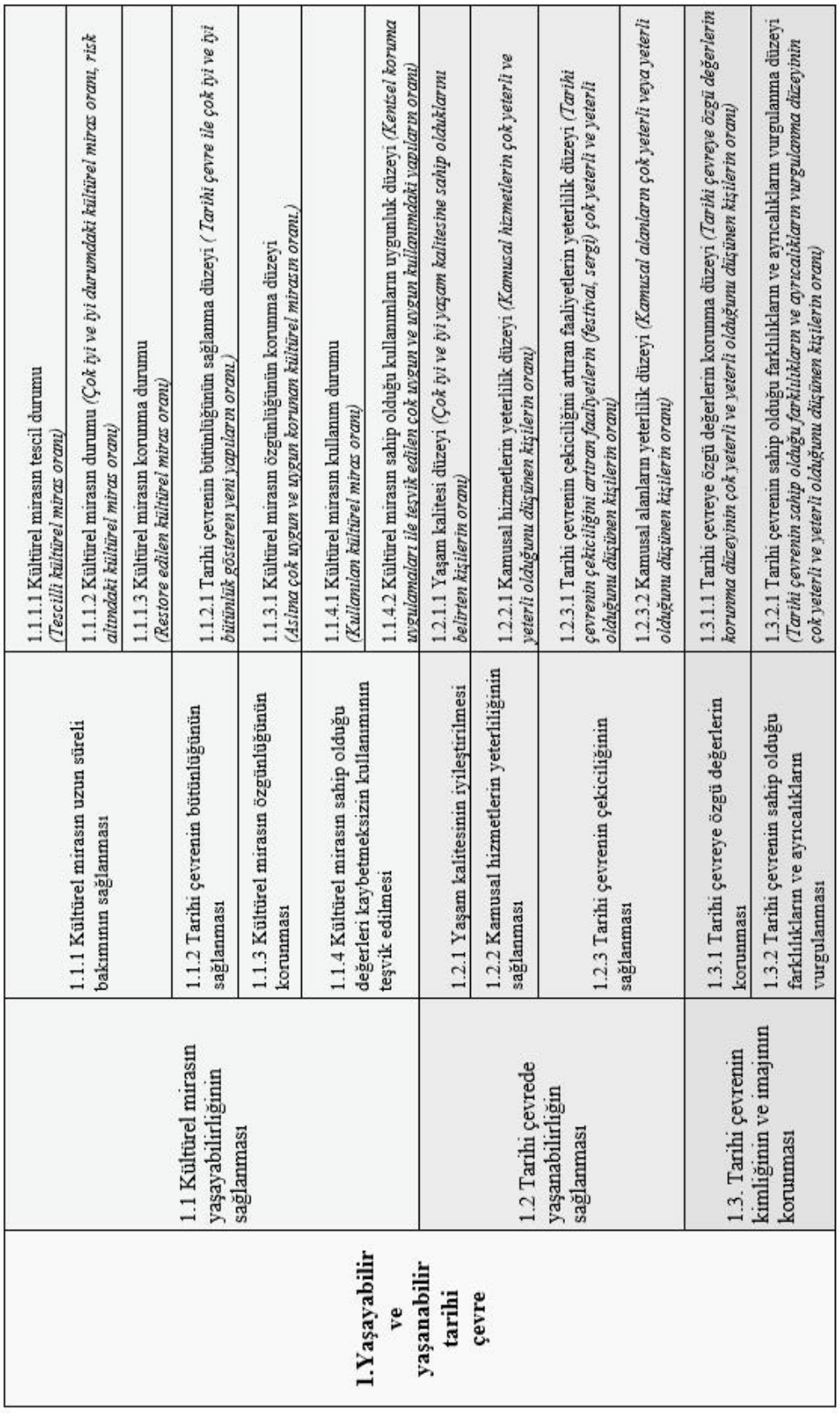

Şekil 1.1. Fiziksel sürdürülebilirlik düzeyi göstergeleri

EK-1. (devam) Hedef, gereksinim ve performans göstergeleri

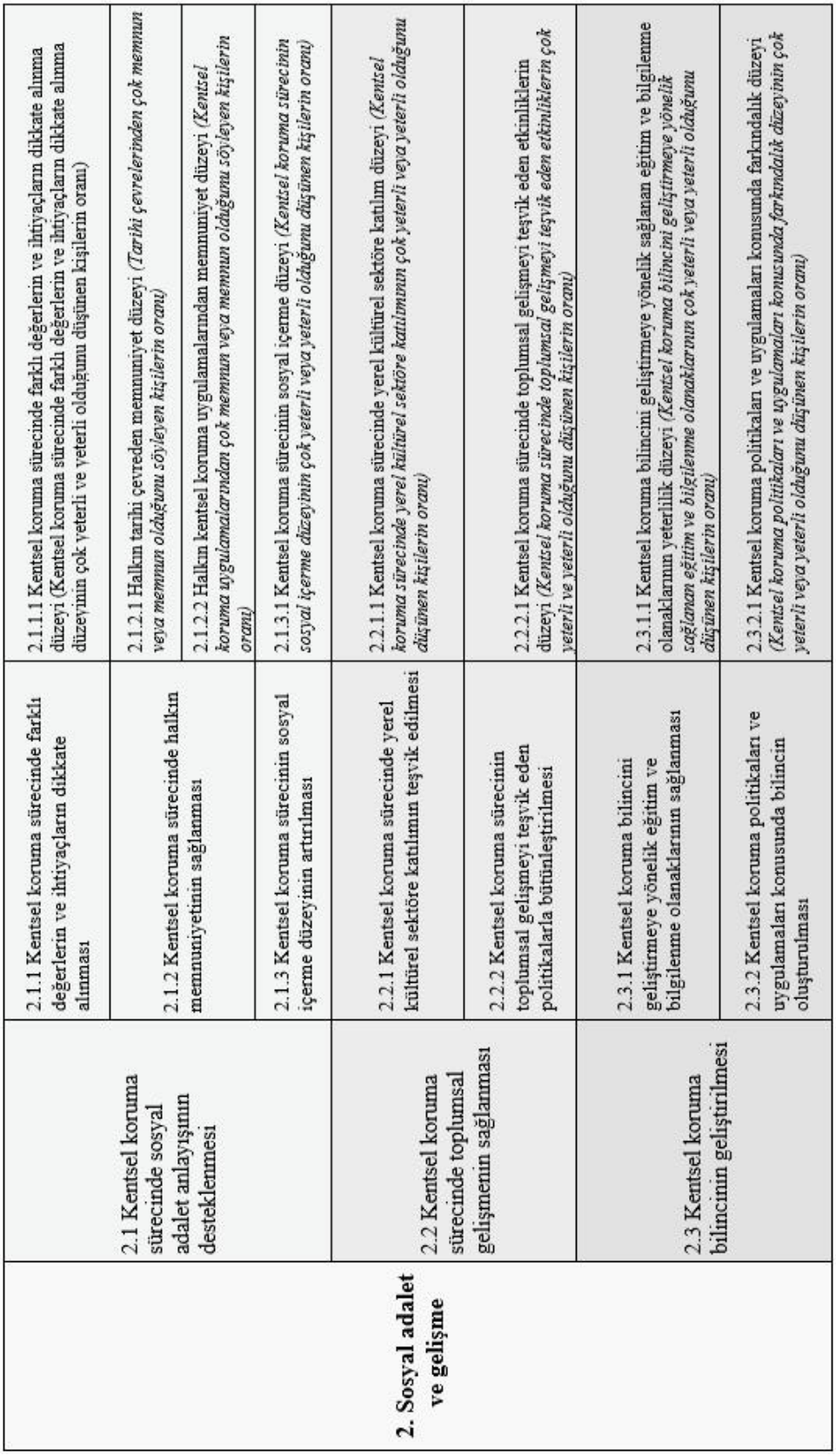

2. Sosyal adalet ve gelişme	2.1 Kentsel koruma sürecinde sosyal adalet anlayışının desteklenmesi	2.1.1 Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınması		2.1.1.1 Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi (Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyinin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı)
		2.1.2 Kentsel koruma sürecinde halkın memnuniyetinin sağlanması		2.1.2.1 Halkın tarihi çevreden memnuniyet düzeyi *(Tarihi çevrelerinden çok memnun veya memnun olduğunu söyleyen kişilerin oranı)*
				2.1.2.2 Halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi *(Kentsel koruma uygulamalarından çok memnun veya memnun olduğunu söyleyen kişilerin oranı)*
		2.1.3 Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin artırılması		2.1.3.1 Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi *(Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyinin çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı)*
	2.2 Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmenin sağlanması	2.2.1 Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımın teşvik edilmesi		2.2.1.1 Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılım düzeyi *(Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılımının çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı)*
		2.2.2 Kentsel koruma sürecinin toplumsal gelişmeyi teşvik eden politikalarla bütünleştirilmesi		2.2.2.1 Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi *(Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin çok yeterli ve yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı)*
	2.3 Kentsel koruma bilincinin geliştirilmesi	2.3.1 Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik eğitim ve bilgilenme olanaklarının sağlanması		2.3.1.1 Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının yeterlilik düzeyi *(Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı)*
		2.3.2 Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda bilincin oluşturulması		2.3.2.1 Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyi *(Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyinin çok yeterli veya yeterli olduğunu düşünen kişilerin oranı)*

Şekil 1.2. Sosyal sürdürülebilirlik düzeyi göstergeleri

EK-1. (devam) Hedef, gereksinim ve performans göstergeleri

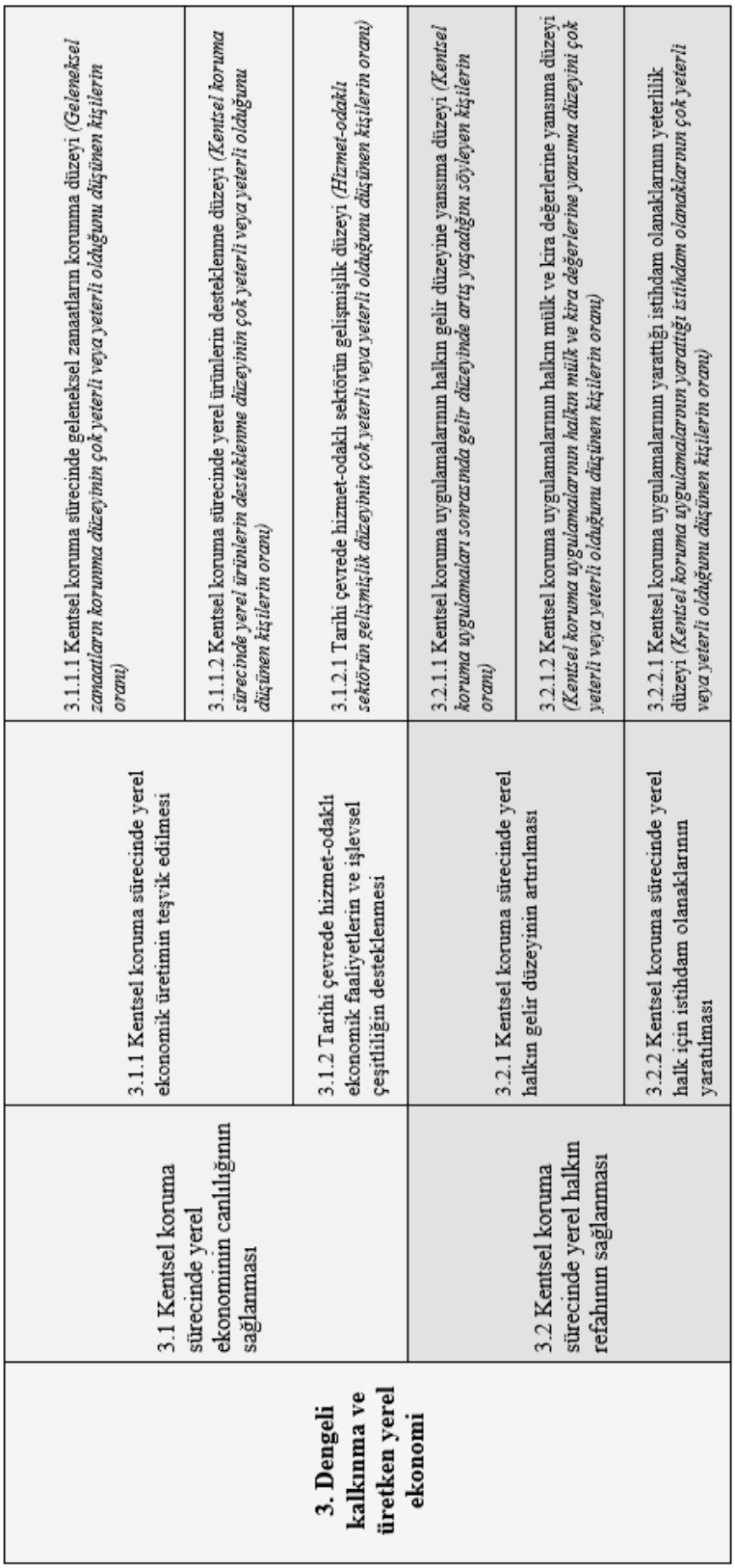

Şekil 1.3. Ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi göstergeleri

EK-1. (devam) Hedef, gereksinim ve performans göstergeleri

4. İyi yönetişim ve katılım	4.1 Kentsel koruma sürecinde bütünleşik yönetim anlayışının desteklenmesi	4.1.1 Kentsel koruma sürecinde planlama kültürü ve kontrolünün teşvik edilmesi	4.1.1.1 Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi (*Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyini çok yeterli veya yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı)*
			4.1.1.2 Kentsel koruma sürecinin yönetim/stratejik planı doğrultusunda yönlendirilme düzeyi (Kentsel koruma sürecini yönlendiren yönetim planı/stratejik plan/koruma amaçlı imar planı gibi planların varlığı)
			4.1.1.3 Kentsel koruma sürecinin sit kararı ile yönlendirilme düzeyi (Kentsel koruma sürecini yönlendiren sit alanı kararının varlığı)
		4.1.2 Kentsel koruma sürecinde uzun-vadeli etkilerin göz önüne alınması	4.1.2.1 Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi (Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)
		4.1.3 Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişkinin sağlanması	4.1.3.1 Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi (Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyini çok veterli veya veterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)
	4.2 Kentsel koruma sürecinde aktörler arası koordinasyon ve işbirliğinin teşvik edilmesi	4.2.1 Kentsel koruma sürecinde kolektif eylemlerin teşvik edilmesi	4.2.1.1 Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi (Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren toplumsal örgütlenme düzeyini çok yeterli veya yeterli diye nitelendiren kişilerin oranı)
			4.2.1.2 Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi (Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren STK'lar ve demek gibi kar amacı gütmeyen organizasyonların düzeyini çok veterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)
		4.2.2 Kentsel koruma sürecinde kurumsal işbirliği ve koordinasyonun sağlanması	4.2.2.1 Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi (Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)
		4.2.3 Kentsel koruma sürecinde halkın katılımının sağlanması	4.2.3.1 Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi (Kentsel koruma sürecine katılan kişilerin oranı, halkın kentsel koruma sürecine katılımı düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)
	4.3 Kentsel koruma için teknik ve insan kaynağı kapasitesinin artırılması	4.3.1 Kentsel koruma için teknik altyapının iyileştirilmesi	4.3.1.1 Kentsel koruma sürecinde sağlanan teknik altyapının yeterlilik düzeyi (Koruma için sağlanan teknik altyapı düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)
		4.3.2 Kentsel koruma için insan kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması	4.3.2.1 Kentsel koruma sürecinde yer alan insan kaynakları düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)
	4.4 Kentsel koruma sürecinde etkin iletişim olanaklarının kullanılması	4.4.1 Kentsel koruma sürecinde kullanılmak üzere iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının iyileştirilmesi	4.4.1.1 Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarının yeterlilik düzeyi (Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim, tanıtım ve bilgilendirme olanaklarının düzeyini çok yeterli veya yeterli olarak nitelendiren kişilerin oranı)

Şekil 1.4. İyi yönetişim ve katılım düzeyi göstergeleri

EK-2. Uzmanlar ve çalışma alanında ikamet halk ile yapılan anket örneği

Yaşayabilir ve yaşanabilir tarihi çevre düzeyi					
Yaşam kalitesi düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kamusal hizmetlerin yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Tarihi çevrenin çekiciliğini artıran faaliyetlerin yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kamusal alanların yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Tarihi çevreye özgü değerlerin korunma düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Tarihi çevrenin sahip olduğu farklılıkların ve ayrıcalıkların vurgulanma düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Sosyal adalet ve gelişme düzeyi					
Kentsel koruma sürecinde farklı değerlerin ve ihtiyaçların dikkate alınma düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Halkın tarihi çevreden memnuniyet düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Halkın kentsel koruma uygulamalarından memnuniyet düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinin sosyal içerme düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde yerel kültürel sektöre katılım düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde toplumsal gelişmeyi teşvik eden etkinliklerin düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma bilincini geliştirmeye yönelik sağlanan eğitim ve bilgilenme olanaklarının yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma politikaları ve uygulamaları konusunda farkındalık düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Dengeli ve üretken yerel ekonomi düzeyi					
Kentsel koruma sürecinde yerel ürünlerin desteklenme düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma uygulamalarının halkın gelir düzeyine yansıma düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma uygulamalarının halkın mülk ve kira değerlerine yansıma düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma uygulamalarının yarattığı istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
İyi yönetişim ve katılım düzeyi					
Kentsel koruma yasa ve yönetmeliklerine uyum düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde uzun vadeli etkilerin dikkate alınma düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde üst ölçekli ve sektörel plan ve programlarla ilişki düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde toplumsal örgütlenmenin yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecine katılan sivil toplum örgütlenmelerinin yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde etkinlik gösteren kamu-özel ortaklıklarının yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde halkın katılım düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde sağlanan teknik altyapının yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde yer alan insan kaynaklarının yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐
Kentsel koruma sürecinde kullanılan iletişim olanaklarının yeterlilik düzeyi	Çok yeterli ☐	Yeterli ☐	Orta ☐	Yetersiz ☐	Çok yetersiz ☐

Şekil 2.1. Uzman ve yerel halk ile yapılan anket formu

EK-3. Taraklı kent merkezi arazi kullanımı

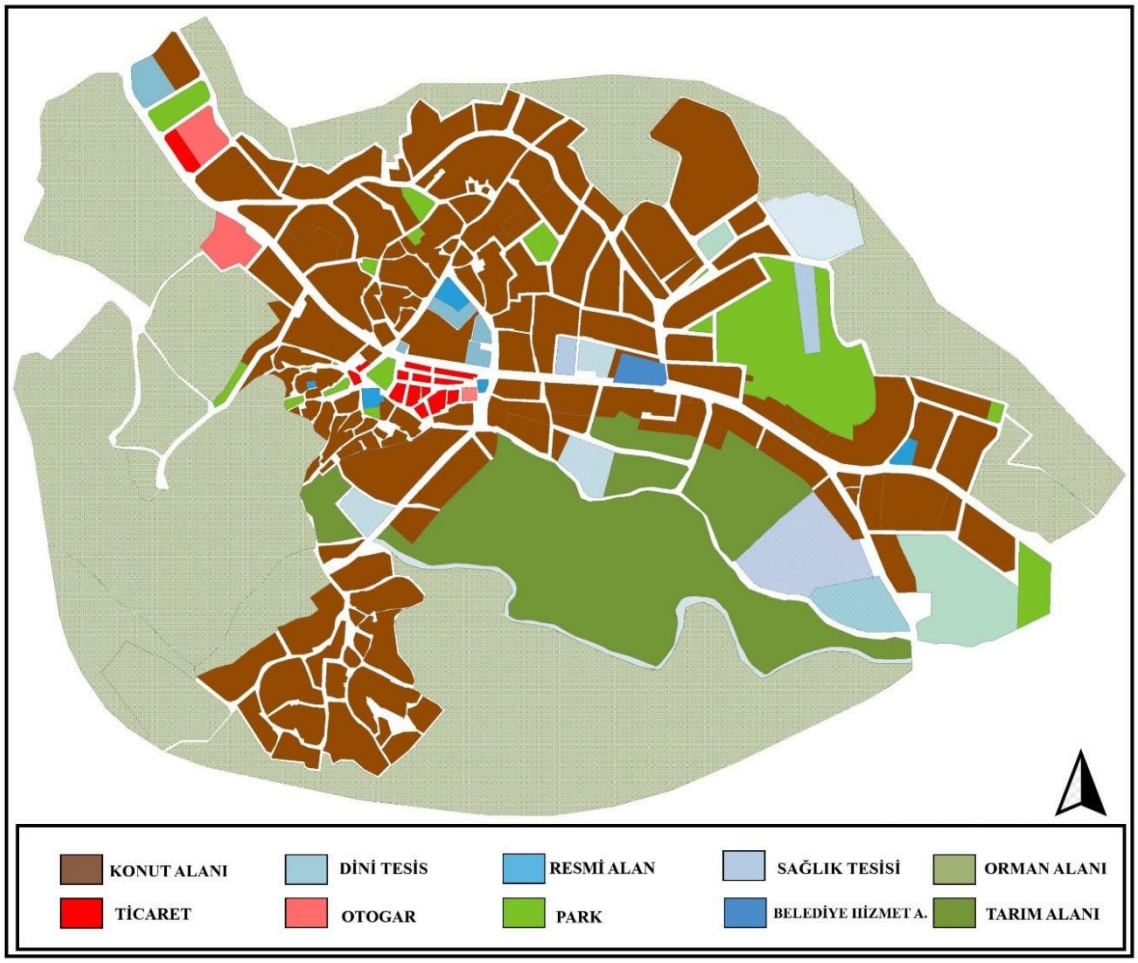

Şekil 3.1. Taraklı kent merkezi arazi kullanımı

EK-4. Çalışma alanında yer alan yapıların kat sayısı analizi

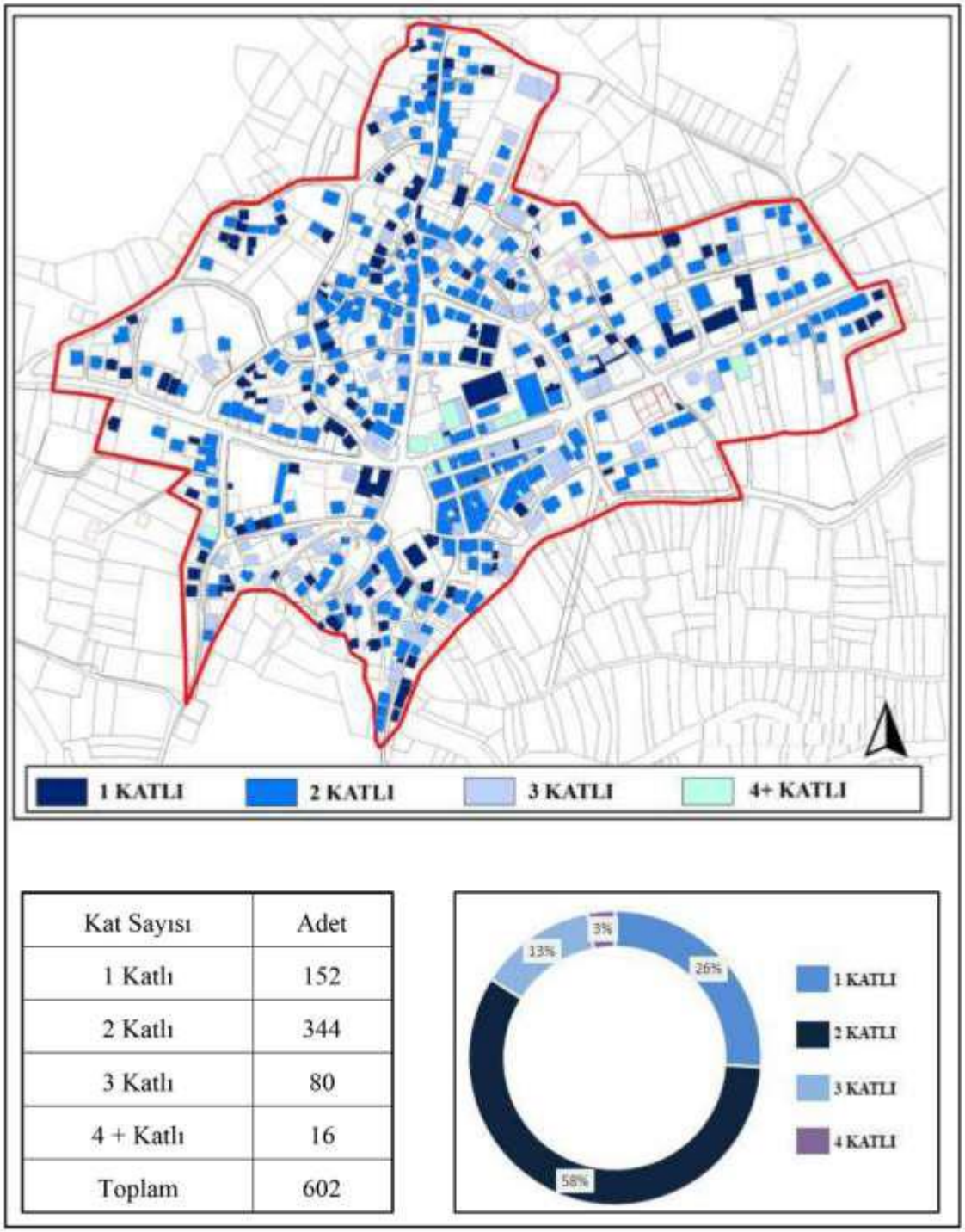

Kat Sayısı	Adet
1 Katlı	152
2 Katlı	344
3 Katlı	80
4 + Katlı	16
Toplam	602

Şekil 4.1. Çalışma alanında yer alan yapıların kat sayısı analizi

EK-5. Çalışma alanının mülkiyet durumu

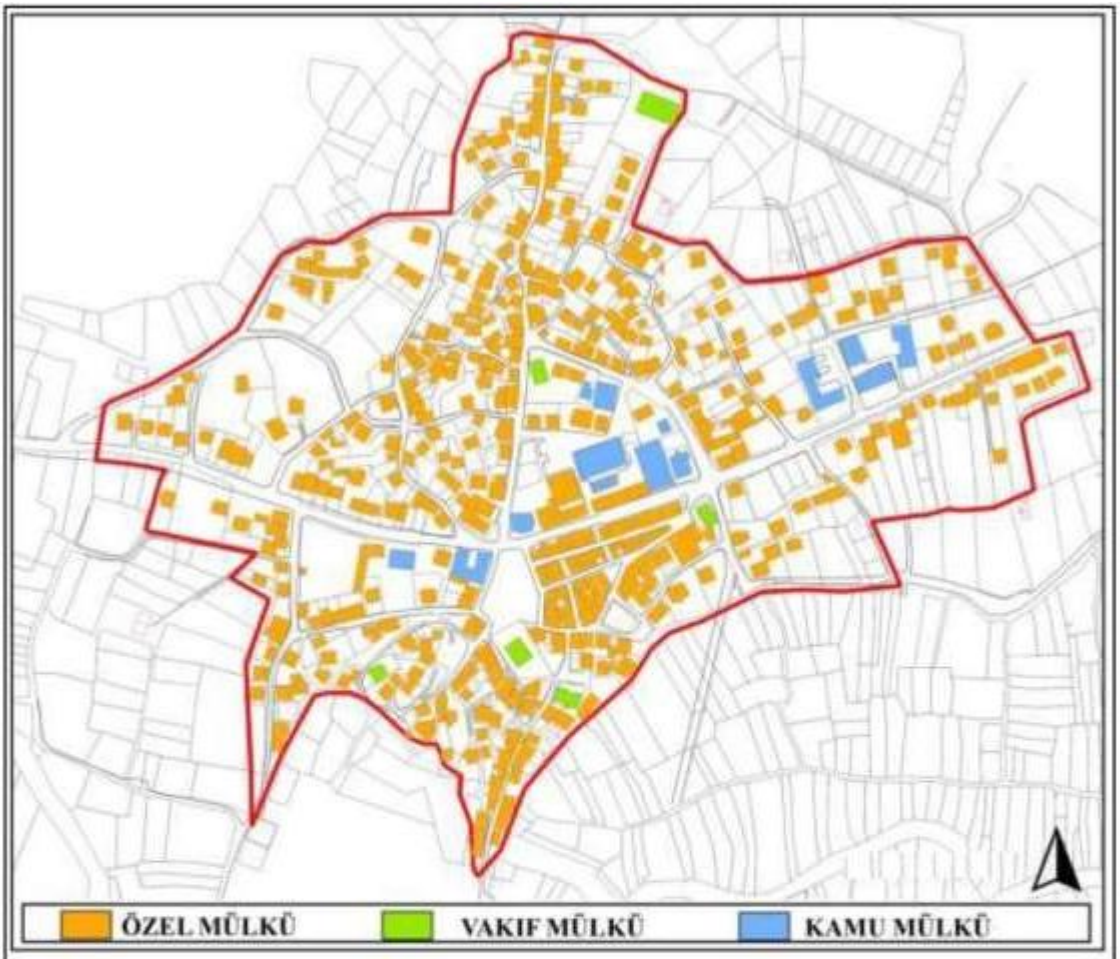

Mülkiyet Durumu	Adet
Özel	572
Vakıf	8
Kamu	22
Toplam	602

Şekil 5.1. Çalışma alanının mülkiyet durumu

EK-6. Çalışma alanında yer alan taşınmazların alım–satım yoğunluğu

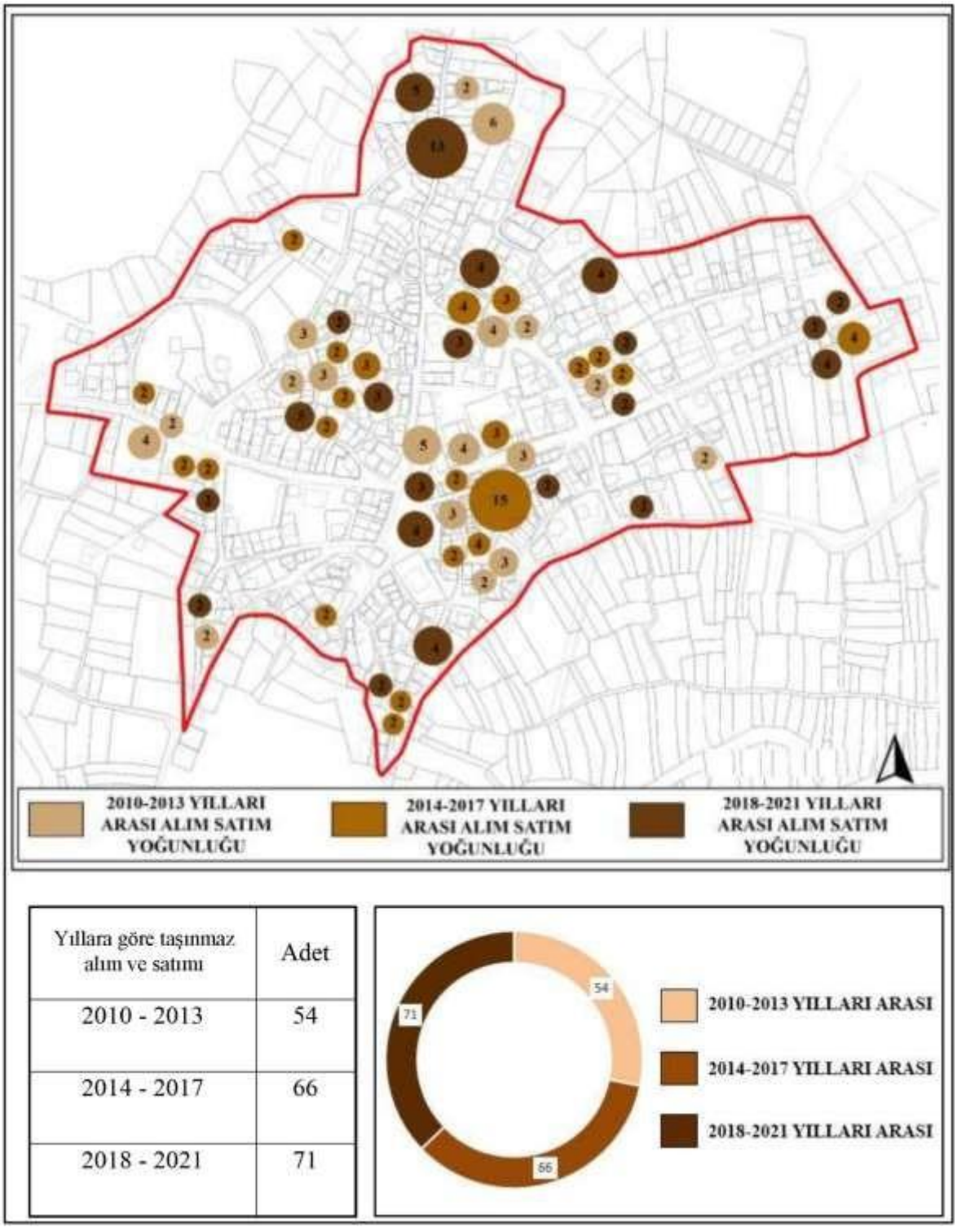

Şekil 6.1. Çalışma alanında yer alan taşınmazların alım–satım yoğunluğu

EK-7. Çalışma alanının çevresel analizi

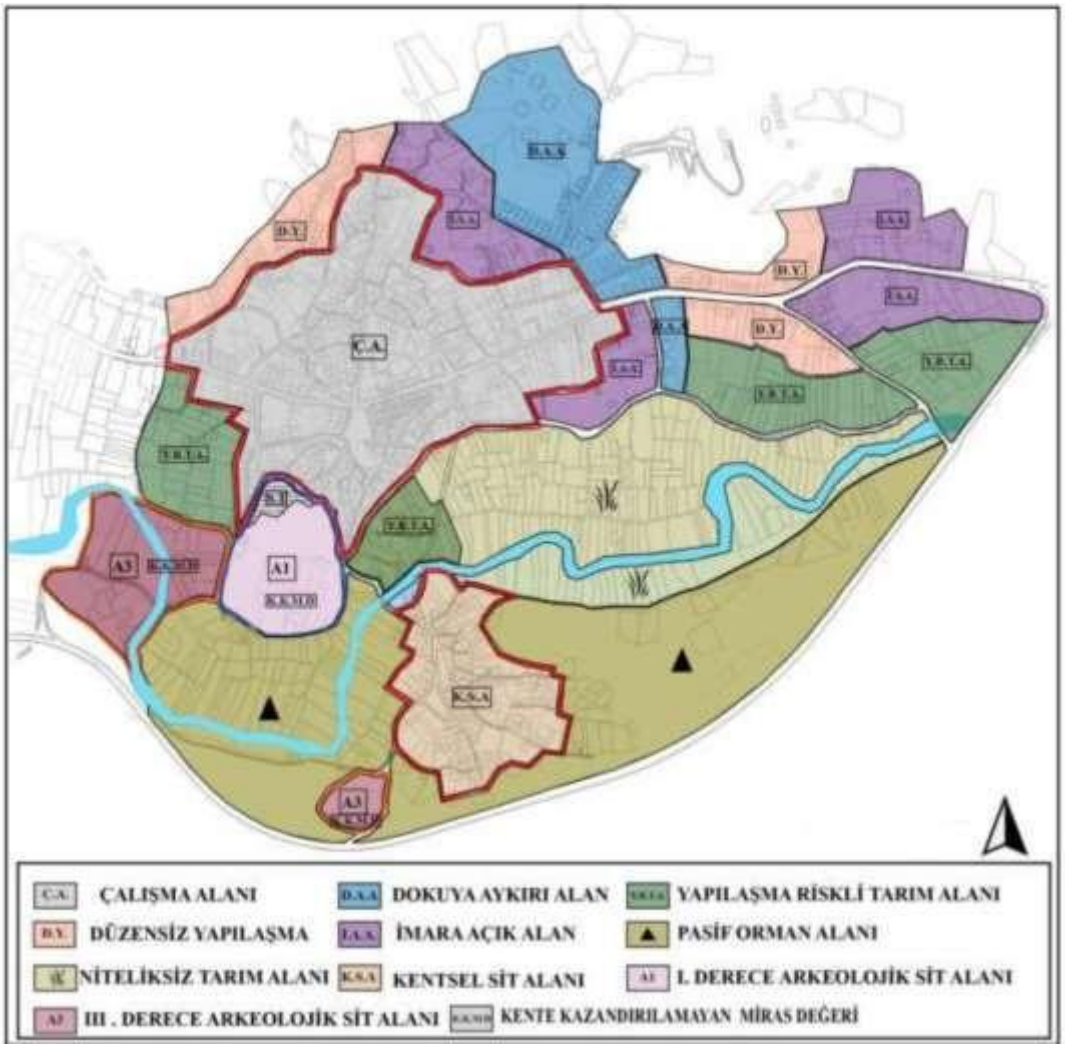

Şekil 7.1. Çalışma alanının çevresel analizi

Gazili olmak ayrıcalıktır